

Värske Rõhk

kirjandusajakiri nr 10 / mai 2007

Henry Griin

Tuuli Taul

Kaarel B Väljamäe

Eia Uus

Edvin Aedma

Märten Raidmets

Intervjuu
Paavo Piigiga

Loovkirjutuse õpituba

Diana Leesalu ropendamisest

Johanna Ross Andrus Kivirähkist

Nele Salveste Ervin Õunapuust

Karin Leesmann Allan Agrovist

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa

Toimetajad: Auri Jürna, Matis Song

Kujundaja: Lilli-Krõõt Repnau

Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kaastööd

LUULE: auri.jyrna@va.ee

PROOSA: matis.song@va.ee

ARVUSTUSED ja ESSEED: lauri.eesmaa@va.ee

PILDID ja FOTOD: lilli.repnau@va.ee

Elu nagu filmis. Nendes, kus inimene ärkab hommikul
üles ja on sama päev, mis eile.

Ja see päev kordub igavesti, ükskõik, mida sellega teha.
Kaasaegne Sisyphos, ainult ilma igasuguse traagikata,
sest kõik elavad seda elu. Kõik.

Eia Uus

Vanemuise 19
Tartu 51014
Tel: 7 427 087

www.va.ee
vr@va.ee

Väljaandja
MTÜ Värske Rõhk

Tellimine
www.va.ee

Trükk
Triip

Noori autoreid / 2007

HENRY GRIIN (20)

kauapüsiv elu. püsivad väärtushinnangud. prioriteedid, mis ei maksa midagi. mõistujutt ja metafoorid halbade külgede varjamiseks. kibestumus, künism, antikristlus ning asotsiaalne või apoliitiline ühiskonnakriitika. paadunud romantiklus. logelemine. võimetus vastutusega hakkama saada. surma enne või pärast kuulsaks saamist dikteerib edevus. / lk 6–11

EVE TALAS

Eve (23) püüab elada hetkes ja sellest ka kirjutada. Lihtsad asjad on tavaliselt just kõige keerukamad, märkamiseks on aga vaja aega, mida ta proovibki võtta, et nende olemusse vaadata. / lk 12–15

TUULI TAUL (21)

tahaks kogu aeg oma elu kuidagi ära sõnastada ja kui see lõpuks korda läheb, algab kohe uus etapp: ihkaks hoopis vaikust või siis vaikselt sekkumata teisi kuulata. Mitte rääkida oma vanade sõnadega, kirjutada oma tavapäraste šriftidega. Igasugune sõnastatus tähendab alguses kindlustunnet, õige pea aega paigalseisu. Tahaks nutta ja naerda korraga, öeldes Kaplinski sõnadega: „Elu ei saa kunagi valmis“. / lk 16–19

KAAREL B VÄLJAMÄE

Kaarilt (25) ilmus eelmisel aastal debüütliku, tema sõnul “vajalikult piinlik vihik”. Nüüd on hirmus isu ise raamatuid avaldada mööda läinud, esialgu pole nagu põhjust ega kiiretki. Ta püüab vaikselt kirjutada ja on eriti rõõmus oma luuletuste pealkirjade üle - need on tal nii head, et teisedki saavad neist oma osa. Muidu aga abiellus ta vahepeal ja saab suvel isaks. / lk 20–25

EDVIN AEDMA (24)

proovib mõtete ja sõnade vahel tasakaalu leida. Hommikukohvi asemel puhub vilepilli, päeval kuulab inimesi ning õhtuti puhkab. Õige pea ilmub Edvinilt raamat, mis viib lugeja muinasmaailma, seekordses Rõhus esineb ta lühijuttudega. / lk 26–29

MÄRTEN RAIDMETS (22)

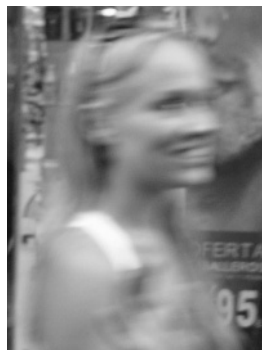
1) on enda sõnul betoonilõhnaline Annelinna poolnimene; 2) istub mõnikord köögis kolmejalgsel taburetil ja kirjutab sisutuid novelle; 3) võib vajadusel ette kasvatada Chuck Norrise habeme; 4) loodab peatsele loomingulisele edasiminekuks, praegusel tasemel jätkamine ei tundu talle otstarbekas. / lk 30–39

JÜRI ANDREJEV

Rõhu kuuendas numbris Martin Palangu nime all esinenud Jüri (21) hakkas tõsisemalt kirjutama aasta tagasi. Ta imetleb inimesi, kes on avatud meele ja tugeva tahtejõuga, seekord kirjutab ta krõbedast uusaastaõöst, lugu on tulvil igatsust ja meenutusi. / lk 40–45

EIA UUS (22)

„Mõnel päeval lihtsalt ei jõuuuuua. Täna oli eksam, homme loeng, pikad tööpäevad, bakalaureusetöö peab valmima. Kooli ja töö vahele enesevigastamised, naudingud, adrenaliinid ja mis iganes. Kõike palju ja segamini. Ja IK-KAA-GIII on selliseid päevi, kus on kõike liiga palju ja mitte midagi ei ole piisavalt. Kool tüütab, võtad akadeemilise. Töö tüütab, tuled ära või võtad haiguslehe. Eesti tüütab, kolid välismaale. Tuba tüütab, teed remondi. Loetav raamat igav, vahetad raamatut. Oled haige, teed end terveks. Terve olemine tüütab, istud öösel vihmas. Igale asjale on lahendus ja miski ei paelu üle paari kuu. Vahva. Hästi vahva on.“ / lk 46–51

DIANA LEESALU (24)

“Mulle tundub, et olen viimasel ajal hakanud liiga palju rääkima ja liiga vähe kirjutama. Aga tõenäoliselt see ei olegi halb. Kirja tuleb panna ainult see, mida kuidagi muud moodi välja saada ei ole võimalik. Ma lihtsalt eksisteerin rahulikult ja ootan, kuni mõni lugu ise läbi minu teadvuse ja sõrmede paberile kipub.” / lk 52–53

INTERVJUU

Korts intervjuuerib Rõhu lehekülgedeltki tuttavat noort terava pilguga luuletajat Paavo Piiki. / lk 64–69

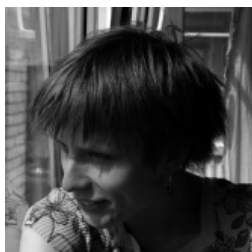
LOOVTUBA

11.–14. aprillini toimus esimene Värskes Rõhu loovkirjutuse õpituba. Sellesse, mis seal tehti ja mida kirjutati, heidab valgust artikkel, mille on küll kokku kirjutanud õpitoa läbi viinud Siret Paju, kuid mille kirjutamisel on oma osa andnud kõik õpitoas osalenud. / lk 56–63

NELE SALVESTE (22)

püüab alati kõigepealt mõista, miks keegi või miski on just niisugune, nagu ta on, ja leida siis enda suhe selle kellegi või miskiga. Seekord siis Ervin Õunapuu raamatuga. / lk 70–72

JOHANNA ROSS

Johanna (21) väidab naljatamisi, et on sapine, kergelt autistlike kalduvustega pedant – kõigieelduste järgi gatisoodsate loomujoontega kirjanduskriitika viljelemiseks. Olgu sellega, kuidas on, aga Kivirähki ussisõnade poolt on kosta mõningat sisinat... / lk 73–75

KARIN LEESMANN

Karin (24) on elupõline üliõpilane, fotoloog ja sõnamängur, armastab mannaputru, mutukaid-prussakaid ja kaua magada. Hindab ühtviisi nii rääkimist kui vaikimist, kasutab neid mõlemaid, et pürgida interdistsiplinaarsuse ja maailma(vaate) avardumise poole. Eriomadus: *multitasking*. / lk 78–81

MIHKEL TRUMAN

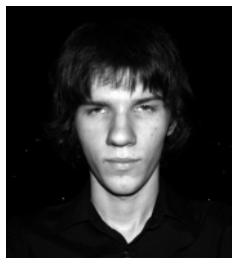
Mihkel (22) tegutseb ja toimetab ja mõtleb ja töötab ja õpib ja tegutseb ja kirjutab ja muretseb ja. Nüüd siis on ta käte vahele jäänud punakaaneline Kivisildnik, sest südametunnistus tuleb ka puhas hoida. / lk 82–83

EPP OLLINO (25)

elab Karlova linnas. Praegu on kodukana (kasvatab poeglast), varem oli eta õps, igavene üliõpilane (1+3+6+n õppekava alusel) peale selle. Ei hulla, ei puutu kedagi, parandab priimust. / lk 84–87

RAIMOND TUNNEL (17)

ütleb, et tegelikult on ta veidi masendunud, sest ei suuda aru saada teistest inimeste käitumisest – kõigepealt öeldakse, et alkohol ja narko on üdini halvad, seejärel võib aga igal pool näha, et kõik tarbivad neid ja väidavad hoopis, et mõõdukas koguses avalduvad nende head küljed palju rohkem kui halvad ja kaaluvad viimased üles. See paneb jälle teda omakorda mõtlema, et kas ta elab valesti või mis värk üldse on... / lk 88–90

PIRET PÕLDVER

Piret (22) õpib TÕS põnevat humanitaarala, mistõttu on era- ja koolielu üha vähem eristatavad – ning see on ainult hea. Oma humanitaarses elukauguses leiab ta siiski, et huvitavaim asi ilma peal on ikkagi seesama elu ise, mis aga lähedalt vaadates osutub täielikuks absurdiks. Selles numbris on tema pilgu alla sattunud Jim Ashilevi näidendiraamat. / lk 76–77

HENRY GRIIN

kahvliga kõvaketas

ma tahan olla genotsiid
või kahvliga kõvaketas
urineerida salatsevalt
homse varnas ripva vihmavarju tasku
kui ükski mary poppins
oma lastepornolt pilku ei tõsta

mõtsik lääs

I

kankaani-, küünlasoojas
saluunist tamblwiidi sekka
iseloomulik käralõhn
ja lehmapoiss raskem kulli võrra
või paar

siin ööd ei maga

iga kord, kui inimene langeb
tähtede lauas tõuseb klaas
vaata üles

"te oma armastatu nime unustasite vist?
puurilinnud nõnna segi aavad pea?"
"koos mööda saanud tunde colt minuga teab just.
ja teid rüvetavaid loomi kõik ka teie peast ei tea."

II

Sõjakirves lööb hämara saluuni katusesse
halvavoodiline safiir veritseb nahkselt
koerailaõllesse
Annan jootraha – hea une indulgents –
rapsin terve öö
Puusärgirätsep ihaledes piilub ammu
kahjuks, sõber, 'dieux
higistamata ka haav mu toas jääb – armun
ta punanahkse isa nelikabjal kadult
Endalt süütust võtab tüdruk

tavaline elu

keerutades sisikonda – see on tavaline elu
peedist pesumasinale trumlis
aitab aramis katlakivi vastu
hävib vaenlane ja viskab kinda kes

gabrieli turbodiisel maksast üle tagurdades
mult varastatud päevil kimab puusse
paradoksist sõltuvuses vean end jälle poodi
mürgita ei neela päevi kurk
ei anna elu alla, surma ei kui hirmuta

magavad nunnud

kookospähklikestas või kurgipurgisupis
armas väike nunnu tita, tulevane lita
öök-ööklubi kulturist, kingakontsakorsten
pea pilves tõuseb suitsu
database not found

võtan tagasi lennukis õeldu

veepiiril tirelites sireleid
õisi viis on sulgi kolm kaks üks
sadamas saan tiivad
võtan tagasi
Lennukis õeldu
nüüd olen lind

mis ripakil, see ära, sa va muutlik inime e. polaroid

palju vett on voolanud verre
paksem kui soomus
tiinem kui mesi
kraavides kallab
lamajat lööda

haavalehena ehib tuult
polaroid-elu
mu kätes on enda
mu kätest ta lendab

nagu viis ta mu pea
armastán tema ära
mu vorpides lennuk
cräshib
toome
kaksik
tornes

vahelduvvool

eskalaatoriga mullakarbis läbisõidul hei
leivast sina oled tulnud sinust saab ka leib
üles-alla kirbukakas elu eksib teid
käes lilled tort ja põhjapanev omamajavein
kas sina oled juba
oled juba
oled juba
ei

EVE TALAS

Hoia kinni
seda hetke
alles mu jaoks
Ära lase
sõnadel lahtuda
Keela neil
pilkudel
hetkesse kui
pildiraami
vaguralt mahtuda

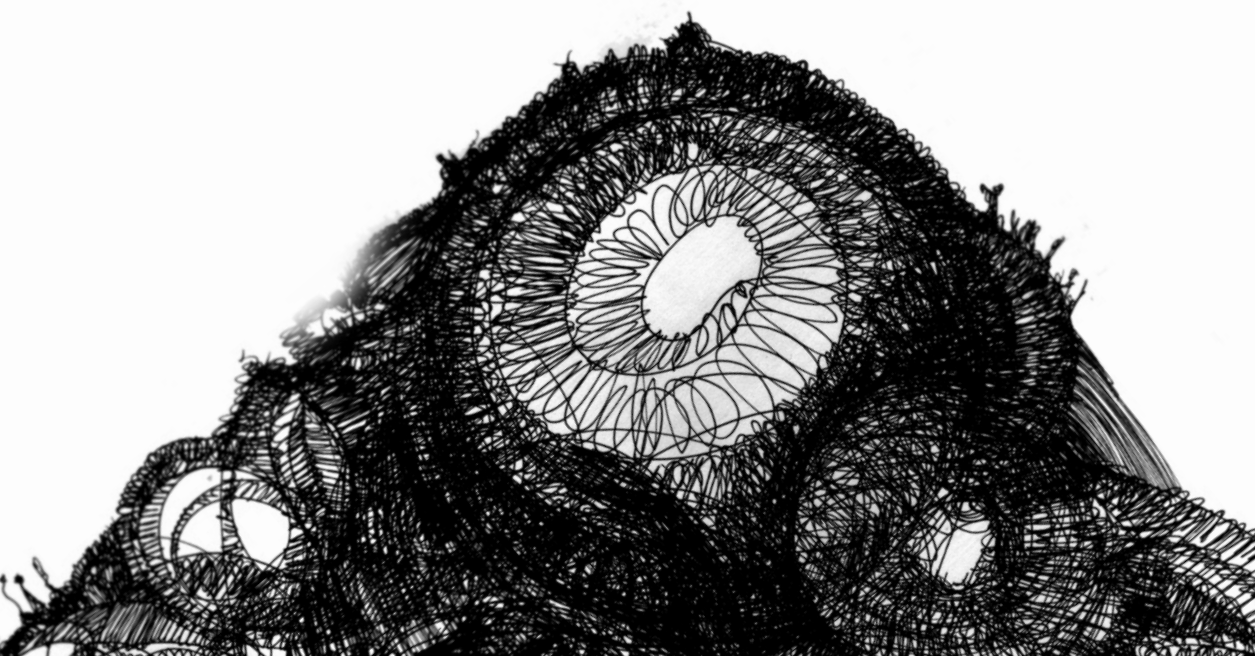
Kui oma hetkeis
me pole kohal
ei ole meid
olemas...

Kulus kaheks mu karjatus
Vihma varjati armutult
(kurvad kummikud nõrkesid janusse)
Külm klammerdus
akendes
vargsi tallates
jäälilledest katkendeid
Lause katkes,
kuid mõte jäi õhku
ja helises
Suits vanadest korstnatest
tõusis otse taeva

Taevatähed külmast
kalgiks ei muutunud
ega karedaks,
kõige väiksem
tasa veel kõlises...

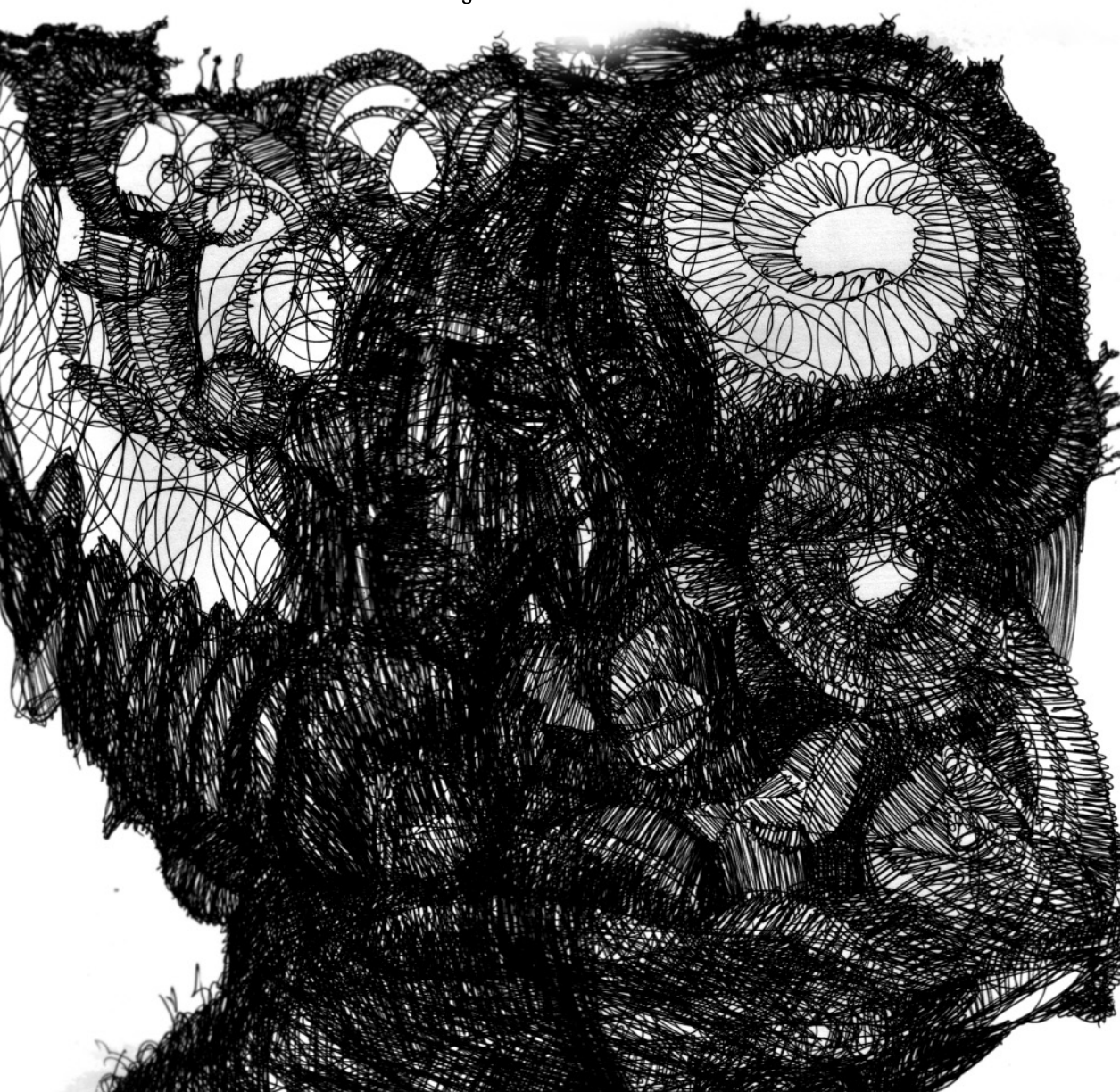
Kell näitas muudatust
mõttes puutunud
puudutust
Mõranes kuusirp
vaid ühest otsast
ja kukkus kildudeks
nagu eilne portselan.

Kõik polnud veel läbi
Unistused ei saanud
veel katki minna...
Ma ladusin vaasidest
portselantorni –
tahtsin luua ajas
ajatuse vormi
Naerda
ja mitte määrada
oma uut kleiti...

Kui tarvitad aegsalt
vaid enda heledamat külge
leiad oma rõõmule otstarbe
määrad aega läbi südame
ja mitte läbi nähtud vaeva
märkad inimestes ainult
heledamaid värve...

...Selles päevas märkad ajamärke,
oma näole jäänud
Selle Päeva Jälge...

Külmas
sooja hingega
sügise lehes
on peidus
unelmate salmid

Sa mõtled homsest,
sa seda ei näe...

Aeg
kadus mu seest
Ma hakkasin ennast
uutma.
Seestpoolt väljapoole
väljapoolt sisse...

Meel vakatas.
Vaim vaikis.
Kestev hetk
viibis minuga
siin...

TUULI TAUL

Ma elan avatud akende taga,
mu elu on kõigile näha.
Elutõsiseriaali, ja mitte just vaga,
on kogunend vaatama maha

mu naabrid. On vaiksed, kuid jätaavad meelde,
kui vaatavad kobaras üles.
Mu hinge nad tõlgivad eneste keelde
all istudes. Kassid on süles.

Nad loevad mu lehti ja piiluvad silmast,
kui trepi peal korraaks jään seisma.
Vaid kõutsid, need kõutsid on teisest ilmast.
Enda juurde nad õpetan käima!

Ei saa sust mingit elupõletajat
mustroosad kleidid kahjeis läevad mööda
vaiksed õhtud vargsi käivad sabas

Ehk siiski kasvad kauniks paletajaks
ei, ihadele käega küll ei lööda
see võib veel tulla tegema sind vabaks

Ja kui ei kaldu väikseks valetajaks
ning lõunaks sõnu näljaga ei sööda
üks koidik sindki särisemas tabab.

Reasta oma mõtted
korralikult
nagunii see ei toimi

Konspekteeri
korralikult
mõeldes hoopis muule

Tunne
korralikult
teoorias on see alati väga hea olnud

Pese oma silmi
korralikult
ükskord saad sinagi nägijaks

Mul pole kavatsustki
sulgeda end kapslisse
Nende ilusate ööde kapslisse
Nende külmade ööde kapslisse
Sinu hiirenaeru ajakapslisse

Klaasikesse tekiilasse..

sest arst ütles:
üks kapsel kolm korda päevas enne sööki

aga ma ju ei söö.

Aga ära pane tähele,
liugle, libise.
Mis värvi on su läätsed?
On su süda platinablond või on seda
su aju endised hallid käärud?

Hing ja huuled läigivad,
libise,
liugle.

KAAREL B VÄLJAMÄE

kellatuvi tuli
lõunale ja tagasi
pole läinud

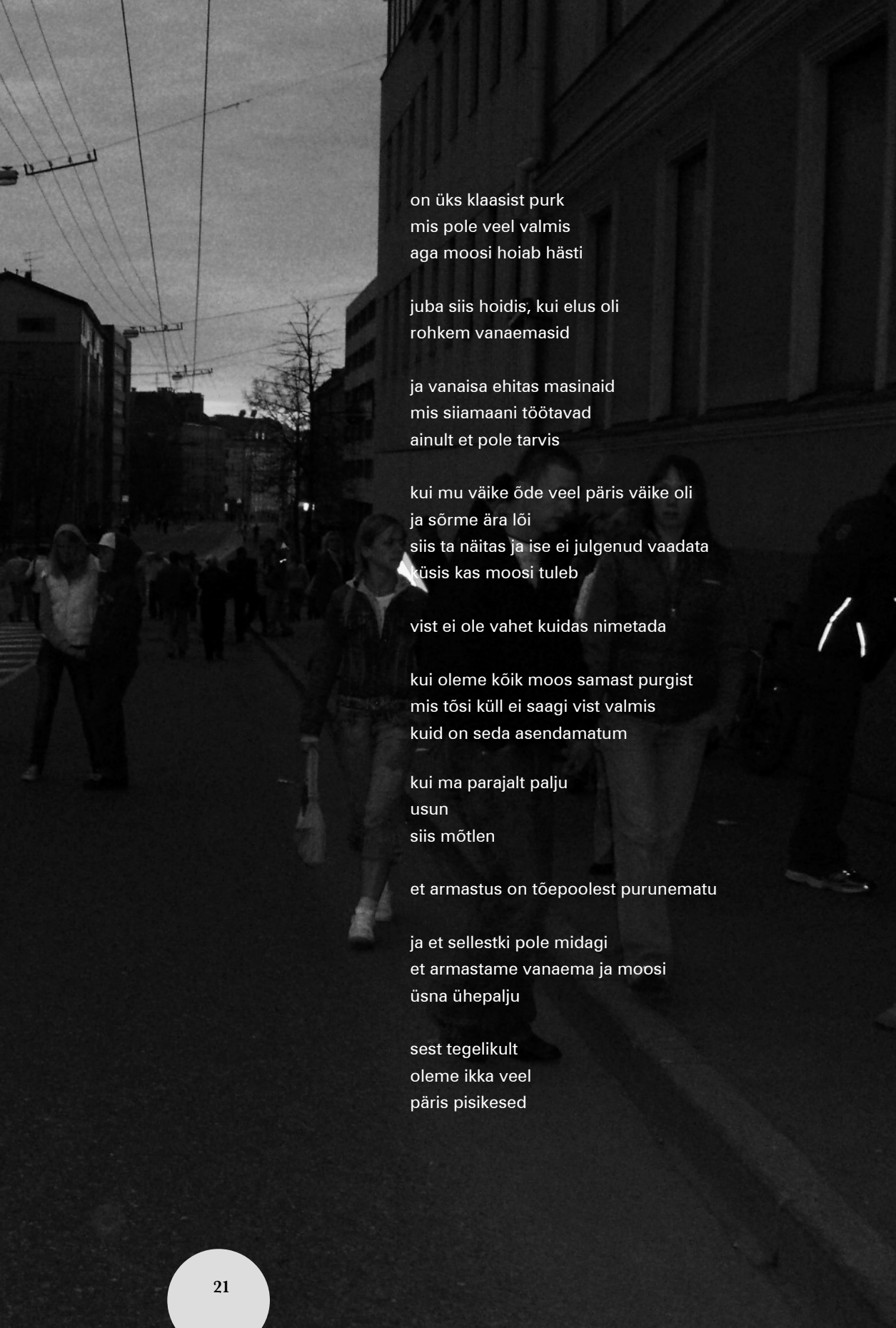
maakera algas ühe
sisalikulise liigutusega

hakkas sõnasabast kinni
aga valgus laiali

tule edasi
ütles tühjus

kajatult

vari sai selgemast selge

on üks klaasist purk
mis pole veel valmis
aga moosi hoiab hästi

juba siis hoidis, kui elus oli
rohkem vanaemasid

ja vanaisa ehitas masinaid
mis siiamani töötavad
ainult et pole tarvis

kui mu väike õde veel päris väike oli
ja sõrme ära lõi
siis ta näitas ja ise ei julgenud vaadata
üsis kas moosi tuleb

vist ei ole vahet kuidas nimetada

kui oleme kõik moos samast purgist
mis tõsi küll ei saagi vist valmis
kuid on seda asendamatum

kui ma parajalt palju
usun
siis mõtlen

et armastus on tööpoolest purunematu

ja et sellestki pole midagi
et armastame vanaema ja moosi
üsna ühepalju

sest tegelikult
oleme ikka veel
päris pisikesed

silmad ripuvad tänaval
kõige pealtnähtava küljes
kõige peitupugeva sabas
püüdes süttida

kuid ei põle enam ükski kivi
sa pole üksi

ta tuli – vaikus
see imeline hirm
nagu hiir pureks koera

ja sinu silmade kohkunud kirves
ei raiu enam täisõid

kardad kainestavat sügisund

ja et su kurbuse koerad
ei ulu enam kuud

et sõed on veres lahustund

mulle meeldib su optimism
ja hommikul vinüülne hää
ütleb armas poiss
veel armsamale
tüdrukule

kõik on nii vara
kõik on nii lihtne
veel kõik püsib küsimusteta

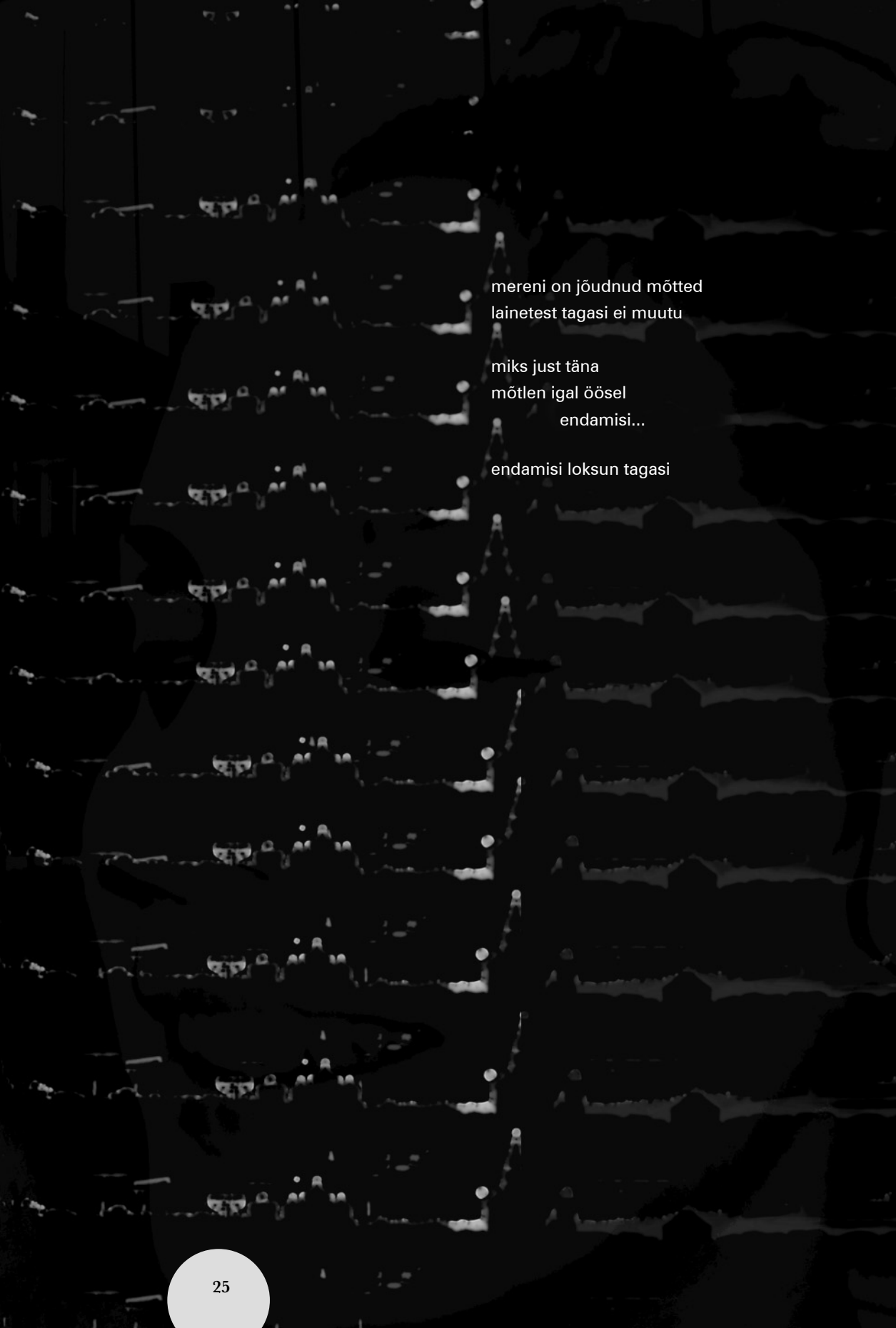
uneti ilmub
ikka üks mõõkadega vahule
klopitud järv
madal ja värvitu
august ja eesti

ma mäletan su hää lõhnas
meriselt
häälekurdudes suvila
karusmarjad ja kissell
suvila kivine rada ja jalgratas
suvila külabussipeatus ja marraskil põlv

ning üks sügise vihmane minek
tallinn

nukruse mereks muutumine

oleksin võinud end
su huulde hammustada
miks
ma seda ei teinud...

mereni on jõudnud mõtted
lainetest tagasi ei muutu

miks just täna
mõtlen igal öösel
endamisi...

endamisi loksun tagasi

Õde

Edvin Aedma

Mu õde on maailmade hävitaja.

Kui olime väiksed, tuli isa meie juurde, käed selja taga, ning ütles:

“Noh, kellele vägi ja kellele headus?”

Mina sain loomulikult headuse. Ma kurvastan oma õe tegude pärast, kuid ma ei saa midagi parata. Üks maailm hävib teise järel, lõppematult ja lõputult.

Olen muidugi püüdnud õega rääkida, kuid oleme võõraks muutunud, minu soovid ei lähe talle enam korda.

Salaja käin õe jälgedes ning külastan hävitatud maailmu. Need on liiva-, metalli- ja kivistõrbed täis asju. Lõpututes kogustes asju. Kuid mitte ühtegi last ega lindu. Siiski otsin ma kõik maailmad põhjalikult läbi, et leida üks ellujäänud ning teda lohutada. Mõnikord külvatan metalli vahele võililli ja rohtu.

Mängija

Hele kõrb, liiv ja päike. Lasen liival vaikselt läbi sõrmede valguda. Vaatan, kuidas tuhanded terakesed libisevad, kukuvad ja moodustavad lõputuid kõrbemustreid. Iga liivatera on erilises suhtes kõigi ülejäänutega ning ma jälgin seda seoste muutumise mängu huviga. Aega ei eksisteeri, hetke ja igaviku vahel on kadunud kõik erinevused. Siinsamas maandub rakett ja sealt väljuvad inimesed.

“Tere, me oleme inimesed.”

“Tere, olen mängija.”

“Millega sa tegeled?”

“Mängin liivaga. Mis teie teete?”

“Me tuleme kaugelt ja meil on ilus planeet. Me armastame oma naisi ja mehi, meil on lapsed ja palju asju. Me teeme tööd ja sõdime, reisime ja kaardistame universumi, avastame looduse saladusi.”

“See on ju üks ja seesama,” ütlen liivale osutades. Ja juba ongi inimesed tagasi raketis, et edasi kihutada.

Räpakass

Ühel päeval, kui tegin vanalinnas oma tavalist jalutuskäiku, kõnetas mind prügikasti otsa roninud Räpakass.

“Tere,” ütles ta räpakassidele iseloomulikul puhtal häälel.

“Tere,” vastasin.

“Sa nägid välja teistsugune kui teised...” ütles Räpakass ja hüppas prügikastilt maha.

“Ma mõtlesin, et võib-olla on meil millestki rääkida,” lisas ta.

“Näiteks räpast?” pakkusin.

“Just täpselt,” vastas kass ja asus mulle oma selgete silmadega sõbralikult otsa vaadates rääkima. Tema imeline hääl, mis tuustis ja räpaste karvadega kokku ei sobinud, tekitas pidevat üllatust, mida kass ilmselgelt nautis.

“Niisiis, “ lõpetas Räpakass oma jutu, “küsingi ma sinu kui juhusliku mööduja arvamust selles küsimuses.” Ta oli mulle esitanud räpakasside igivana teooria esteetikast, mida olin juba lapsena looduslooõpikust lugenud.

“Ma tean seda, kõik inimesed teavad seda juttu juba väga ammu...” ütlesin.

“Ja mis te sellest arvate?” küsis Räpakass nüüd põnevil häälega.

“Noh... eks see ole muidugi huvitav teooria ja... õige ka, eriti teie puhul, aga tõtt öelda pole inimestel sellega midagi peale hakata —“

Räpakass vaatas mulle pettunult otsa ja jalutas tagasi prügikasti juurde.

Veel korraks vaatas ta üle õla tagasi ja lausus: “Te oleksite võinud võita kõik haigused, saavutada igavese nooruse, lahendada kõik saladused — aga ei.”

Jättes mind prügikastide juurde järele mõtlema, kadus kass majade vahele tänavarägas-tikku.

Räpakiisud

Räägitakse, et kunagi elasid siin räpakassid, targad loomad, kes võinuksid inimestele palju õpetada. Aga nad pettusid inimestes ning kadusid ajapikku tänavatelt ja prügikastidelt. Nüüd asustavad linna ainult räpakiisud, kes on küll väga kaunid, kuid kaotanud võime rääkida. Neid võib näha öösel koos inimestega klubides tantsimas või hotellidesse sisene-mas. Iidsest pärandist annab tunnistust ainult nende naeratus, mis on nii armas, et võib isegi kõige karmimale pätile pisarad silma tuua. Kui neilt midagi küsida, naeratavad nad ainult vastuseks või nurruvad kurvalt, just nagu heites meile ette, et esitame neile küsimusi, mida oleksime pidanud küsima nende eelkäijatelt.

Õnnepäev / Märten Raidmets

Tema juuksed olid uljalt üle pea kammitud, tema kuluvate sääred olid kümme sentimeetrit tagasi keeratud, tema nimi oli Metso.

Metso viskas natsu prügikasti ning pilgu ventilaatorile. Selles pilgus oli etteheidet.

“Tühikeerleja.”

Nii oleks kõlanud verbaliseeritud hinnang jätkusuutmatule vorteksühikule. Seda oleks võinud talle otse võresse öelda, aga marraskil huuled ei paotunud – vaikus on kuld ja tihtilugu kõnekam kui tuhat sõna. Kuid sedavõrd kuumal suvel ei aita valjus ega vaikus, kuld ega hõbe. Metso sai sellest vägagi hästi aru. Järjekordne higinire tungles mööda rasust kuklavagu alla, loogeldes ja takerdudes seljakarvadesse, lõpuks sumbudes kannikate vahele.

“See ei ole mingi elu,” mõtles mees õlgu võdistades ning sikutas särgikaelust lõdvemaks.

Selle särgi oli ema talle ostnud keskkooli lõpetamise puhuks. Juba siis oli ta veidi kitsuke tundunud ja ega Metsogi polnud enam sama kleenuke kui tookord seitsme aasta eest kooliaulas õhetades.

Äkitselt paisati uks valla.

Pea pöördus välkkiirelt tulija suunas, lips takerdus kriipiva heli saatel kolmepäevase habemetüükaga kaelal ja moondas noormehe millekski pendelkella sarnaseks. Ikka till ja toll, till ja toll, nõnda kõlkus too mummuline jõledus otsekui hüpnootiseerides.

Härra Stanley Peterson ei võtnud vedu ja kuulutas täiesti deshüpnootiseeritud toonil:

“Sa said just oma unistuste töö. Tundub, et see on sinu õnnepäev. Poisu.”

“Mis? Õnnepäev? Kas tõesti!”

Õnnepäev oli Metsol viimati umbes viie aasta eest, kui vanaonu talle Žiguli 08 kinkis. Masin oli tumepunane, katuseuugi ja nikkeldetailidega ning ärandati nädal hiljem. Tundmatud huligaanid sõitsid selle vastu kohaliku kultuurimaja seina kortsu ja põgenesid sündmuskohalt. Auto vrakk, mahakandmisele läinud risuhunnik püsib Metso ajukurdudes siiani tõendina Universumi Suurest Plaanist, kõikehõlmavast tasakaalumaatriksist, mis näitab trääsa isegi Yini ja Yangi vägevatele vellekestele. Ning selle plaani kohaselt järgneb igale Õnnelikule Päevale varem või hiljem Õnnetu Päev.

Aga härra Stanley Peterson seda ei teadnud, talle ei olnud kunagi kingitud Žiguli 08–t.

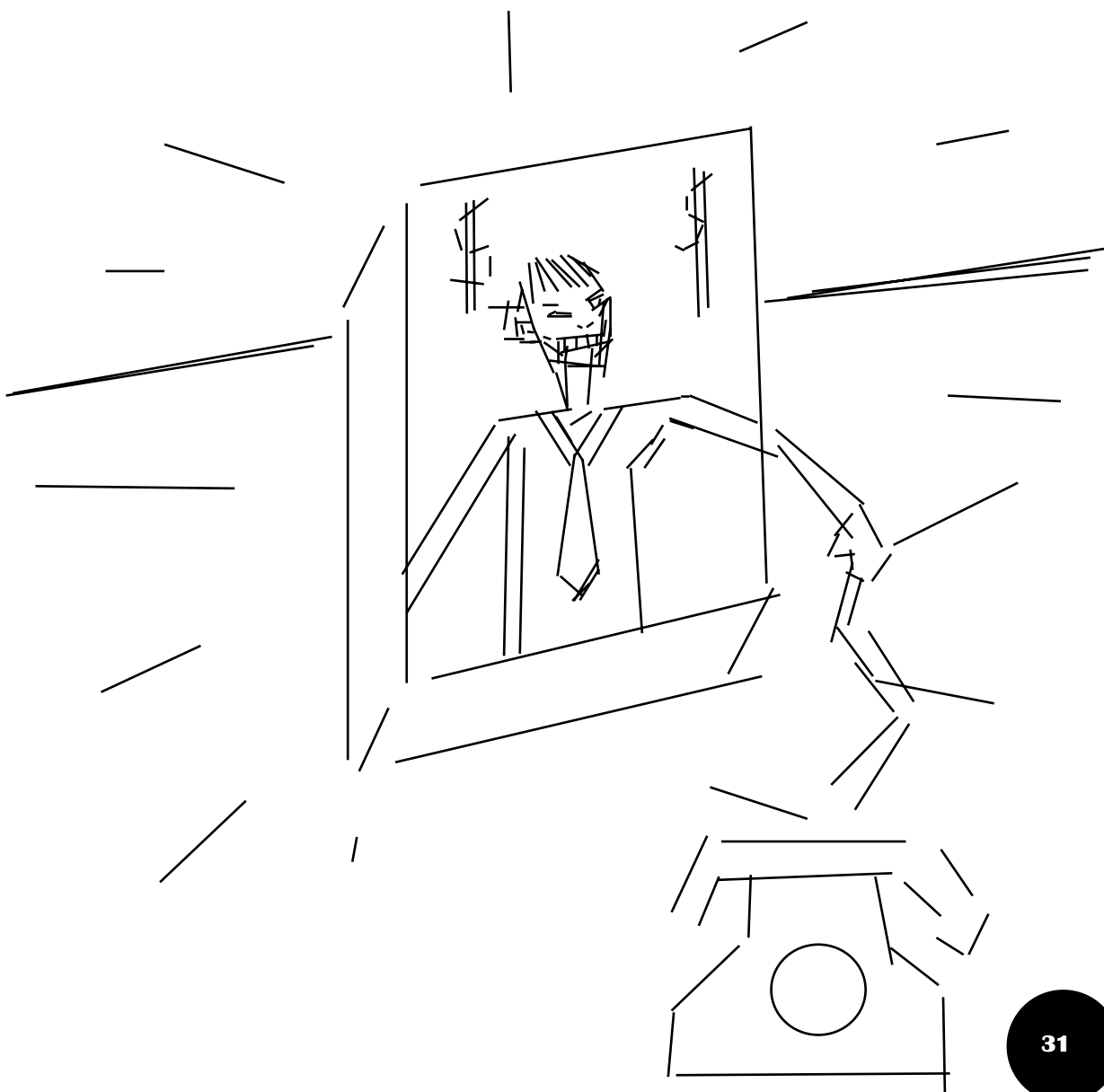
(Härra Stanley Petersoni näol oli muide tegu puhastverd eesti poisiga. Nime muutmise kasuks otsustas ta peale esmakordset komandeeringut New Yorki. Koolituselt tulles, üles köetud ja ülevas meeleolus, kõndis ta mööda 32. tänavat ja mõtles elu üle järele. “*Fuck this*,” ütles endale noor Sander Petersoo. “See on New York, USA. Kõrged ja klaasist majad, suured ja läikivad autod, pestud ja kammitud inimesed. Ma ei taha olla eestlane, mul on häbi! Ma tahan olla nagu nemad.”)

Nüüd, taas kaasmaalaste rüpes, aga mitte nende moodi, paljastas Stanley hambarea, valgema kui Jeesuse maika, ning surus Metsole pihku midagi kandilist ja kollast.

“Töövahendid on loomulikult firma poolt!”

“Töövahendid? See on telefonikataloog.”

“Ei, Metso. See on varalaegas, sel ei ole põhja ja selles on nii palju raha kui sa iganes soovid. Sinu asi on see sealt kätte saada.” Ta vajus nahksesse juhitooli ja viskas jalad lauaser-vale. “Mine nüüd koju ja hakka helistama.”

MUSTUST HÜLGAV

“Jah?”

“Tervist, mul on teile pakkumine, millest te ei saa keelduda.”

“Kas te olete mingi müügimees?”

“Ei, ma olen tootekonsultant.”

Teispoolt kostus kaalutlevat nohinat.

“Mis pakkumine?”

“Meie uudistood. Mustust hülgev laudlina. See võib ju välja näha nagu tavaline marli, aga tegelikult hülgab ta mustust. Just nimelt, te kuulsite õigesti! H ü l g a b mustust. Lagastage palju hing ihkab, lina püsib puhas ja säravvalge.”

Pikale veninud paus pani Metso kuularit tugevamini vastu kõrva muljuma.

“Halloo. Kas te olete seal?”

“Kui kaua ta teil juba selline on olnud?”

“Kuidas? Milline?”

“Puhas, noh.”

“Nii kaua kui ma mäletan – lausa sädeleb. Ja selliseks ta ka jääb, üks mis on kindel. Augustis võite te saada...”

“Kasvõi Viimsepäeva Koidikuni?”

“Ee... Võib ka nii öelda.”

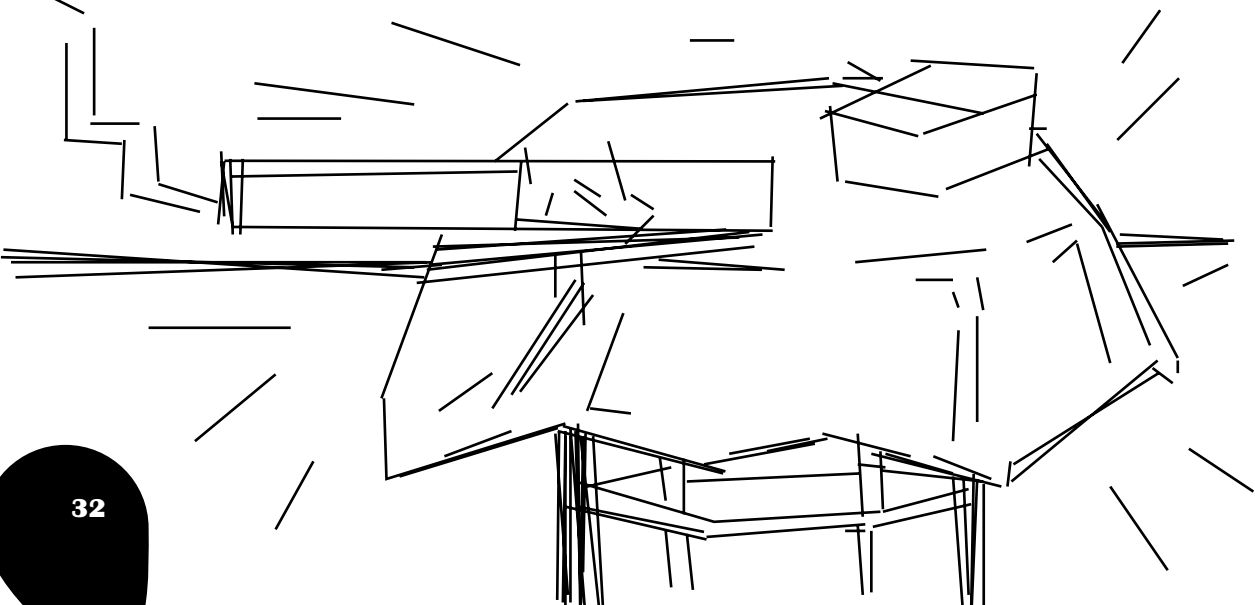
“See on väga huvitav. Öelge palun oma aadress.”

Suitsetamisest loobus Metso pärast seda, kui ta isa kopsuvähki suri.

“Parem võta pits viina, aga ära jumala pärast seda sitta endale rindu tõmma, Metso.”

Sellisel kõlas viimane soovitus surivoodilt. Umbes selliselt. Metso ei saanud kõigist sõnadest aru, rögina ja vilina halvaendeline duett oli niivõrd vali. Igatahes otsustas ta konikimumisest igaveseks loobuda.

Aga vahel harva ju ikka võib. Näiteks kui oled müünud oma esimese mustust hülga-va laudlina (mis näeb küll välja nagu tavaline marli, aga hülgab mustust). Rõõmsalt vilet lastes kangutas ta köögiakna lahti ja hakkas suust tossu välja ajama.

UUTE TÖÖVÕITUDE POOLE

“Halloo, Aivar kuuleb.”

“Tervist, mina olen Metso Pukk, firma *Easy livin’ and fun household cleanin’ products* tootekonsultant. Kas teile meeldiks, kui teie kodu säraks nagu...”

“Ei.”

“... ja seda kõike ilma...”

“Ei.”

“Kas soovite osta automaatset, motoriseeritud pidemega küürimismoppi, see on nii automatiseeritud, et...”

“Ei.”

“Aga teadlaste sõltumatutes laboratooriumides välja töötatud uuendusliku mikrofiibertehnoloogiaga nõudepesulappi? Pesupehmendajat? Torupuhastusvahendit?”

“Mis kuradi...” torust kostis itsitamist. “Ei.”

“Ah nii, oodake üks hetk, ärge kõnet katkestage.” Metso lappas palavikuliselt õppematerjale, ta mässis end telefonijuhtmesse ja tõmbas seadeldise laua pealt suure kolinaga maha.

“Oi–oi, mis seal niimoodi lärmab, kas see on see mootoriga põrandakalts?”

Kliendi suhtumine jättis soovida. Nüüd oli aeg olla positiivne, näidata üles hoolivust. Konspekt nr 3, lehekülg 17 – tootesitlused.

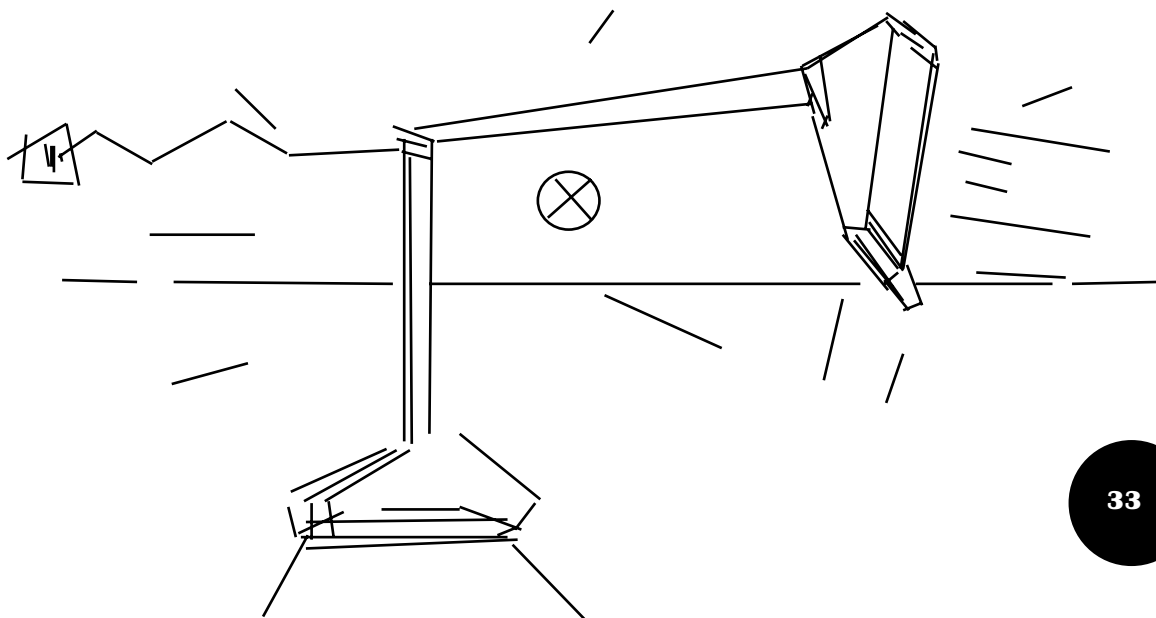
“Kuidas teile meeldiks, kui ma korraldaksin tasuta tootesitluse. Ma võtaksin, noh, määriks näkku teile seda ja pähe, ja siis pärast teie ütlete kas nahk on läinud pare...”

“Mida? Torupuhastusvahendit? Jätke mind rahule, te olete haige inimene.”

*Metso asetas telefonitoru hargile ja hõõrus otsaesist. Midagi oli valesti läinud. Jah, tõepoolest – nüüd langesid mõistatuse tükid kokku. Kiiruga kotis sobrades oli talle kätte jäänud vastse tööandja t e i s e tootesarja *Easy livin’ and fun herbal cosmetics* müügibrošüür.*

“Pagan.”

Olukord oli kahtlemata piinlikusttekitav ja Metso arvates piisavaks vabanduseks, et lubada endale veel üks sigaret.

JULGE HUNDI RIND ON

Rõdult naastes oli mees nagu ümber sündnud, energiliselt lappas ta kataloogist uue ohvri ning valis numbri.

“Jah?”

“Tervist, mina olen Metso Pukk, firma *Easy livin' and fun household cleanin' products* tootekonsultant. Kas Teile meeldiks, kui Teie kodu säraks nagu juvel?”

“Nagu juvel? Oh, aga see oleks ju imetore.”

“Ja kõike seda ilma vaevata või aega kulutamata?”

“Vau! Kas see on võimalik?”

“On. Kõigepealt peate endale soetama meie automatiseeritud pidemega põrandapesu-moppi.”

“Tavai, ma võtan kolm tükki.”

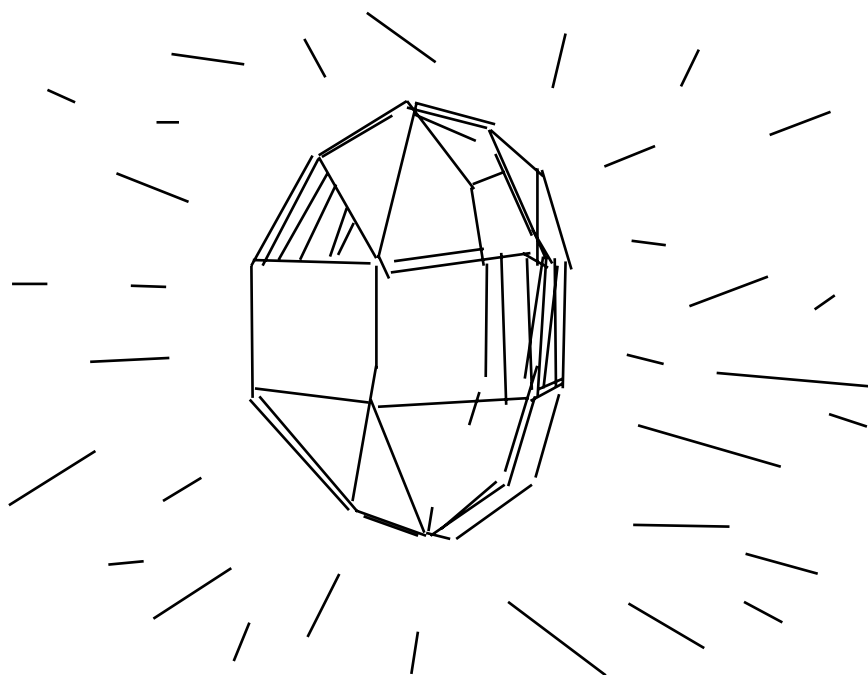
“Kolm tükki, kas olete kindel? Ühe hind on 799.– ”

“Raha pole probleemiks. Küll on hea, et te helistasite. Teil on kindlasti ka neid vingeid fiiberoptilisi nuustikuid, mida kõik kiidavad?”

“Hkm, mikrofiiberteh... Tähendab, on küll jah, on ikka.”

“Neid võtaks mingi kümpa, emale ka...” Metso kõrvus kumises. Kolm moppi pluss kümme korda kuuskümmend üheksa, see teeb mingi üle kolme tonni juba. Sellest kahekümneprotsendine revenüü – oh sa poiss! “... ja äkki saaksite läbi astuda, et mulle veidike leeliselisest torupuhastusvahendit näkku hõõruda. Pervo.”

Metso tundis oma sisikonda jäätumas. Ta tõusis, pani toru hargile ja läks soolikate kõliseses rõdule tagasi.

“Mina olen Manos ja see on minu õpipoois Pietros. Me oleme siin tähtsa ülesandega.”

Pietros lõi risti ette: “Mina olen Pietros. Me tulime Lina järele.”

Metso üritas ust koomale suruda, kuid salapärase võõra jalg küündis juba üle lävepaku.

“Minge kaks tänavat edasi, seal on üks kodutarvete pood, äkki seal...”

“Meil on tarvis Lina, me oleme tulnud pika tee.”

“Patju olen küll näinud, tekikotid olid seal ka ükskord, allahinnatud, sellised oranžid...”

“Kas sa üritad meiega nalja heita, põhjalamees.”

Metso heitis pilgu end Manosena tutvustanud härra tumedaisse, haiglaselt läikivaisse silmisse. Nende vaade oli – kompromissitu. Ka Pietros paistis olevat sihikindel tüüp, sitkete musklitega “enne löö, siis mõtle” koolkonna esindaja. Korteriomaniik kaalus, kas rünnata esimesena – võibolla õnnestuks vastase tähelepanu nii palju hajutada, et uks kinni ja snep-risse lükata. Ei, sellisest uksest, läbikopitanud, niiskusest kummis vineerplaatidega uksest poleks sedavõrd entusiastlike külaliste vastu abi olnud – seda enam, et läbi “õpipoois” Pietro rüü võis aimata iseäranis suurt, pikliku kujuga mühku, millest Metso salamisi lootis, et see oleks kõigest kirves.

“See ei ole mingi tavaline Lina ja sa tead seda väga hästi. See on üks äärmiselt eriline Lina ja meil on selle peale eelisõigus.”

“Härrased, ma ei mõista, millest te räägite. Paljud linad minu majapidamises on erilised, kuid ainult minu jaoks, tänu nende sentimentaalsele väärtusele. Näiteks see kollaste ruutudega, näete, mis kuivab seal kõõgiukse peal, sellel linal oleksin ma kord peaaegu süütuse kaotanud, ja selle sinisetriibulise, mis mul kummutis aukohal on, selle peal ma alles loodan kunagi seda teha. Pole lihtsalt leidnud seda õiget daami, saate aru?”

“Loovuta surilina ja me ei puutu sind.”

“S u r i l i n a ? Jumala nimel, ma ei tea, millest te räägite?”

“Sinjoor, ta vannub Jumala nimel.”

Pietros oli Manose hõlsti klammerdunud, ka vanema mehe näos võis aimata ärevusnooti.

“Kas see on tõsi? Kas sa vannud Issanda Jumala Lunastaja Jehoova Taevase Armu nimel?”

“Kui see teid rahustab, siis jah. Nüüd kaduge mu ukse tagant ja kurat teid võtaks!”

Hiljem juhtunu üle juureldes ei teadnud Metso, kuidas tal jätkus bravuuri lihaselised lõunamaa mehed nõnda selgesõnaliselt pikalt saata. Sellegipoolest osutus teguviis efektiivseks ja umbes kahekümne sekundi pärast andis lahkujatest märku vaid ümberaetava solgiämbri kurblik kolin tükk maad allpool, välisukse juures.

“Ilmselt jehhoovatunnistajad,” arvas mees ning kahmas laualt suitsupaki. Tuline ving põletas tema kõri ja kurku, löikus ta kopsumembraanidesse ning järas vegetatiivseid närvi-juhteteid.

“Ahh, kui mõnus, rahustav. Ei saa endale sellist väikest pahet keelata.”

Ta põletas tubaka viimse kübemeni, heitis veel tossava filtri allkõndijate suunas ning sulges enda järel ukse. Retrospektiivis tundus episood sinjooride Manose ja Pietrosega absurdne, lausa anekdootlik. Midagi, mida hea sõbraga jagada.

PIHKUR

“Halloo?”

“No tšau, Metso olen. Kuula nüüd...”

“Ei, Metso, kuula parem sina mind. Mu tuttav töötab Elionis, tal kulub kolm sekundit, et sinu asukoht kindlaks määrata. Kui sa mulle veel kord helistad, kas või ühe ainsa korra, siis ma tulen ja tapan su ära. Kas sa said must aru?”

Akna taga rabistas varasügisene vihmake.

“Suurepäraselt. Kena päeva.”

“Pihkur.”

Metso läks rõdule ja läitis veel ühe pläru. Ei, ta ei saanud suurepäraselt aru, mis just toimunud oli, ta ei saanud mitte millestki aru. Ja kuidas olekski ta võinud aru saada, olles kehvakese keskkooliharidusega müügimees, mitte elektroonikainsener.

Asi oli muidugi kordusvalimisklahvis – see oli viga saanud, kui aparaat laua alla prantsatas. Seetõttu valiski telefon nüüd klaviatuuri näppimisel alati sama numbri – Aivari numbri.

Sa said just vahvale saladusele jälile, kallid lugeja – aga ma palun sind –, ära seda Metsole poole sõnagagi maini, rikud kogu põnevuse ära.

MERE SOOLANE HINGUS

“Sinjoor Manos. Kes see mees oli? Kuidas ta sai meid...”

“Jumala nimel Kuradile saata? Ilmselt mingit sorti poolsigitis, ambivalent. Ta on osake mõlemast maailmast ja tal on plaanis Lina endale hoida. Pikendada inimkonna agooniat veel mõne tuhande aasta võrra.”

“Ja me ei saa midagi parata?” Noormehe hääles värahtas itk.

“Kindlasti on midagi. Ma ei tea, ma pean mõtlema. Me võiksime kasutada Risti. On see sul kaasas?”

“Jah, loomulikult,” Pietrose pungitav mantlihõlm andis ta sõnadele kinnitust. “Aga kas sellest piisab?”

“Varsti saame teada.” Manos süütas piibu ja asetaski ajahambast puretud kämbla poisil õlale. “Varsti.”

Õhtupimedus võttis maad ja sume tuul uhas mere soolast hingust meie rännumeeste päikesepõlet palgeile. Pietrose põsil veeresid pisarad.

PIGIMUSTA ÕHE

Pärast seda, kui end Metsoks nimetav maniakk neljandat korda helistas ja koleda häälega appi karjus, võttis Aivar köögisahtlist suure noa. Aadress oli juba teada, selle väljapeilimine osutus kergeks.

Loomulikult ei olnud tal plaanis Metso eluküünalt kustutada. Veidi hirmutada, sedan'd küll.

“Ega säänsed haiged pederastid enne aru ei saa, kui tera nina alla torkad,” kirus ta endale julgustust ja libises pigimusta õhe.

Maad minna oli omajagu, kuid ta otsustas liigse tähelepanu vältimiseks auto koju jätta. Õhk oli karge, tulvil öölõhnu ja -helisid. Jasmiin, väljaheide, tubakas... Kusagil huilgasid sireenid, teisel tümpsus trääns. Ja siis äkki... Mingisugused kõmakad. Ilmselt oli pürotehnika müügihooaeg alanud. Jõulud ja aastavahetus polnud enam kaugel – lähenes ju ometi augustilõpp.

Aivari kodukant ei muutunud aasta-aastalt teps mitte paremaks paigaks. See poolkõdunenud miljööväärtuslik sitamajapadrik võis hästi passida Euroopa teadaolevalt suurima majavamm-tervikorganismi pelgupaigaks, kuid mitte homo sapiensi omaks.

PSÜHHOPAAT MANIVALD

Metso pea oli pooleks ja heledale vaibale voolas aju. Nagu ka uriin – olenevalt sellest, kust otsast vaadata.

“Sa kasutad Risti väga oskuslikult, mu poeg. Kas oled ka varem midagi sellist...?”

“Ei. Ainult pesapallikurikaga, Pablot. Ta... Ta oli mu õe vastu väga ebaviisakas, see on vana lugu. Kuid ma pole oma elus varem kedagi...”

“Kaduvikku saatnud?”

“Jah, sinjoor.”

“Ära tunne süüd, poeg. Nüüd, kus meil on Josephinuse Lina, pole inimese kojas paika kaduviku lehale. Me toome ta surnuist üles. Kuid esmalt, andestagem. Pane Rist ära, Pietros.”

Manos laotas kahkja lina maaslamaja lõhkisele kolbale. Ta langes põlvili, sirutas allapööratud peopesad ette ja alustas loitsimist. Möödus paarkümmend pikka sekundit.

Ja vaata! Seal, abaluude vahel, andiski endast märku üha intensiivsemaks muutuv kibe sügelus. Kuid vastupidiselt mehe enda hüpoteesile ei olnud see tema südamesse teed rajav Püha Vaim. Need olid kirbud.

“Isand, mitte midagi ei juhtu. Ta ei ärka ellu.”

“Tõepoolest, noor Pietros. Mulle hakkab tunduma, et ta rääkis siiski tõtt.”

“Tõtt, mu isand?”

“Jah, tõtt. Puhast kui kuld.” Manos (tegelikult Manivaldi-nimeline vaimuhaige) hiivas end jalule ja lasi hetkeks avatud aknast kostvate sireenihuitele kakofoonial oma trummi-kilesid kõditada. “See ei ole Josephinuse Lina, mu poeg.”

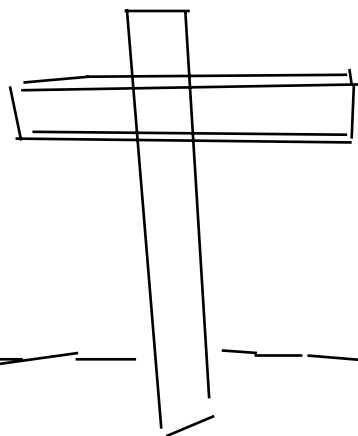
“Aga, aga...” Pietrose (tegelikult Peetri-nimelise narkomaani) näol lõkendas sulaselge meeleheide. “Kui see ei... Mis see siis...”

“Tõenäoliselt mingi tavaline marli.”

Saatuse tahtel sisenes inspektor Heidberg ruumi esimesena. Nooremkonstaabel Veldmanil jäi üksnes üle ukسلäve kaeda, mäherduse jõulise meisterlikkusega Pietros tema paarimehe peal Risti sakramenti läbi viis. Siis hakkas ta tulistama ja ei lõpetanud enne, kui kahest laibast oli saanud neli.

Köögis ei leidunud hingelistki, kõrvaltoas samuti mitte. Ta kavatses naasta patrullisõiduki juurde, et abiväge kutsuda, kuid kuulis siis trepikojast kostvaid samme. Need peatusid korteriukse taga.

“Viisakas inimene peaks nüüd koputama,” käis mõte läbi nooreohtu võmmi pea, kui ta oma teenistusrelva toru uksele suunas.

FINAAL

Aivar ei hiilanud ka argielus viisakusega, antud hetkel aga ei tulnud koputamine kõne allagi. Noapide tundus kämbla vastas soe ja hiline.

“Korter number kaheksa. Läheb lahti, vördjas.”

Habras ja ajahambast puretud uks lendas koos hingedega eest ning mees tormas, läikiv tera harali peos, tuppa.

Kas ta oli üllatunud, kui talle kolm kuuli rindkerre sopsas? Vaevalt. See kõik käis ju nii kiiresti. Juba sekund peale viimast kärgatust lebas ta maas – põsk puhkamas pehkinud põrandalaudadel, silme ees terendamas tunneli lõpust paistev imeline valgus.

Nooremkonstaabel Veldman rehmas otsaesiselt higi. Padrunid olid otsas ja lisa polnud kuskilt võtta. Jaoskonnast välja sõites ei olnud ta arvestanud vajadusega tappa suurem hulk inimesi. Veel mõne avantüristi ootamatu esilekerkimine oleks olnud absurdne, kuid tühi padrunisalg tekitas sellegipoolest ebamugavust. Ta võttis püstolil torust, muutes selle niimoodi viskerelvaks, ja kikitas kõrvu.

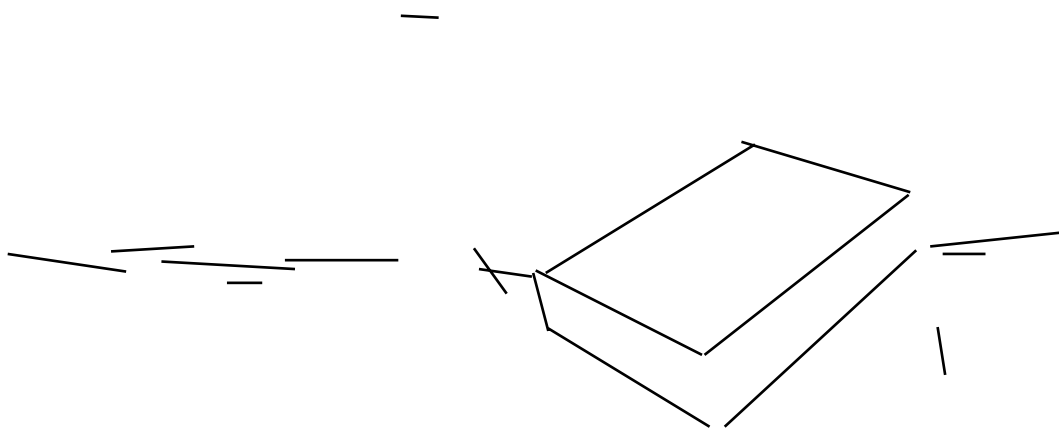
Äärmiselt ebasoodsal ajahetkel saabus kesköö tund ja vanamoodne seinakell asus seda kombekohaselt tähistama.

“Kukuu!” jõudis linnuke enne lausuda, kui 730 grammi läikivat metalli ta kodutuks jättis.

Sellele polnud meie nooremkonstaablil midagi tarka lisada. Ka siis, kui kommikarpide ja lilledega varustatud kolleegid temalt juhtunu kohta aru pärima tulid.

“Kukuu!” hõikas ta heledal häälel ja laiutas nõutult käsi, ila voolamas helesinisele padjapüürile. Neurofarmakonid olid maalinud tema näole sulni naeratuse, millest võis välja lugeda alistumust ja rahu. Kuid see oli kõigest fassaad. Sisimas tundis ta kasvavat entusiasmi. Ta kavatses kliinikust esimesel võimalusel jalga lasta ja teha midagi põnevat.

“Kukuu!”

Vaikuse maja / Jüri Andrejev

Kaks noorukit liikusid läbi ööpimedusse mattunud aia värava suunas. Nukralt ja roidunult oigas lumi nende jalge all, armutult kriipis terav pakane nägusid ja pigistas varbaid. Nagu külmus ja vaikus, nii olid ka noorukid pimedusega justkui ühte kasvanud, värvunud osake-seks tühjusest, millest ei kostunud peale lume oiete enam ühtegi heli. Vaikselts ja elutult seisis ümberringi puude tumedad hiiglaslikud kujud; ka maja, millest nad möödusid, magas sügavat und. Kaugel eemal, raagus puude ja tiheda uduloori vahel mustendas tuha-mäe hiiglaslik kontuur, mida ümbritses linnatulede punakas kroon.

”Kuradi külm ikka,” sõnas eesmineja vaikselts. Peatus siis, surus puuhalud käega rinna vastu ja avas aiavärava.

”Jah,” pomises tundetult teine nooruk.

Aiast väljudes sammusid nad üle tee paksu ja pehme lumega kaetud põllule.

”Lumi läks saapa vahele...”

Avar pime ümbrus sisendas kõhedust, kõditavat hirmu ja ettekujutusi, otsekui peituks pimeduses kurjus, eksinud üksildased hinged, kes otsivad endale inimeste seast kaaslasti.

Sõbrad peatusid mõnesaja sammu kaugusel aiast, kohas, mille olid juba päeval öiseks ürituseks ette valmistanud. Nad heitsid puud hunnikusse ning üks neist hakkas sead-ma lõkkeaset, kuna teine tegevusetult koha peal tammus ja lõdises.

”Joonas, ulata, palun, tikud,” üles puude kohal küürutav nooruk.

Joonas värises kramplikult. ”Sinu käes on,” vastas ta Madisele, kes chitas puuhal-gudest püramiidi.

”Ei ole,” vastas Madis rahulikult ja toppis kiiresti käed kinnastesse tagasi. ”Ai, ai, kui külm... Sellist külma küll ei mäleta.” Ta tõusis püsti ja hakkas käsi plaksutades koha peal hüplema.

”Ma läen toon,” sõnas Joonas vaevaliselt, justkui oleks iga sõna ütlemine nõudnud suurt pingutust.

Ta läks tagasi mööda sissetallatud rada aia poole. Sõrmi torkisid teravad pakasenõe-lad ja tuimi varbaid taoti nagu haamriga. Pimedusse mattunud majale lähenedes imbus Joonasesse kadedus. Talle näis, et tuppa peitunud viirastused jälgivad teda pahuralt aken-dest. Miskipärast meenus talle viirukilõhn ja tekkis sama iiveldustunne nagu siis, kui ta suudles hüvastijätku kirstus puhkavat vanaema.

Ta avas ukse ja astus esikusse, kus oli veelgi vaiksem ja pimedam kui väljas. Süütas tule ja valgus lõikas silmadesse. Iga ese, mida ta märkas, sisendas nukrust ja iiveldust veelgi. Tikutoosi otsides tuhnis ta sahtlites ning kuulis nugade ja kahvlite metalset kõlinat. See oli samasugune kõlin, mis eelmiselgi talvel, kui ta hommikul voodis lamades ootas vanaema kutset kohvi jooma. Nüüd oli maja tühi ja sünge, ehkki kõik oli sama kui enne.

Joonas hõljus nagu poolunes. Ta raputas pead, turgutades end sest välja. Tikutoos oli laual ajalehe kõrval. Ta rullis ajalehe kokku, pistis tikutopsi tasku, kustutas tule ning väljus majast.

Toa valgusest pimestatuna ei näinud ta väljas midagi, silme ees mänglesid pildikesed. Ta sulges silmad ja kõndis aiani, silmi avades oli ta esimeseks mõtteks lumme magama heita.

Joonas ulatas Madisele tikutoosi. "Ma tõin ajalehti ka."

"Palju kell on?"

Joonas tiris aeglaselt mobiili taskust välja. "Pool kaksteist läbi natuke."

Madis põlvitas lõkkeaseme kohale. "Ega sa ei vaadanud, palju külma on?"

"Ei." Hetk hiljem kõitis Joonase tähelepanu üksik põlev tikk sõbra sõrmede vahel: ta jälgis rahulikult, kuidas paber leekide käes väänles ja söestus ning kuidas tulekeeled puid limpsisid.

"Ma arvan, et mingi miinus kolmkümmend on kindlasti."

"Oled sa ikka kindel, et ta tuleb?" küsis Joonas kaugusse vaadates.

"Kui ta näeb, et lõke põleb, siis pidi tulema." Ta puhus õrnalt kustuvale tulele. "Anna paberit," sõnas ta tööle keskendunult.

Varsti hakkasid puud tuld võtma ja sõbrad istusid päeval kohale toodud pakku-dele. Nad vaatasid rahulolevalt soojust nautides tuld. Madise lisatud puuhalg hakkas tule küüsi sattudes mürgiselt vinguma ja visisema. Lõke pragises ja pildus sädemetevihke, peletas eemale külmust ja varje.

"Nii mõnus on siin istuda," sõnas Madis. "Vaikuses, eemal linnakajast."

"Jah, on küll. Palju on muutunud. Aga praegu on hea," vastas Joonas ja vajus mõttesse.

"Jah... Eks ta ole. Siis olid Hanna ja Anne ja Mari-Liis ka siin. Nüüd oleme meie kahekesi... Noh, ja veel Hanna, kes vahel siin käib. Küla jääb iga aastaga tühjemaks, kõik surevad, mingit elu ei ole... Ja meiegi... Unustame samuti."

"Ei unusta," ütles Joonas, jälgides ainiti ahnitsevaid tuleleeke. "Kuid nüüd on meie vanavanemad surnud, nii sinul kui minul... Varem, kui me väikesed olime, olid nad veel elus."

"Vaata sinna," sõnas Madis, suunates näpu vana tuhamäe poole, mille tipus vilkus tilluke tuluke. "Püüab vist meie tähelepanu võita."

Joonas pööras end vastumeelselt ümber. "Oled sa kunagi öösel tuhamäe otsas olnud?"

"Üks kord. Aga seal on külm. Ja tuul puhub..."

"Ah, me vist olime koos tol korral."

Möödusid minutid vaikuses. Nad kuulsid kellegi lähenevaid samme.

"Hanna tuleb!"

Joonas tahtis midagi vastata, ent oli liiga ärevil ja hoidis suu kinni.

Kuid sammud lakkasid ja minutite möödudes ei ilmunud kedagi.

"Mäletad, kuidas me sinna hõbepaju otsa kiige tegime?" Rohkem polnud Madisel vaja öelda, sest sõbrad puhkesid naerma. "Või kuidas sa mulle haamriga vastu pead andsid. Ja siis me kuulutasime üksteisele sõja. Tüdrukud olid veel sinu poolt ja te ajasite mind taga."

"Jajah. Sina käisid ringi mingi imeliku vibuga. Aga mul oli toru, millega ma omaarust tahtsin kivisid heita. Ei saagi aru," rääkis Joonas.

"Täiesti haiged olime ikka küll..." Madise naeratus kustus. "Eks ole imelik, kuidas kõik möödub. Kõik hetked on kunagi möödas. Kõik head hetked. Ka tänane päev on homme möödas. Ka need päevad on möödas, kui me murul lamasime ja tähti vaatasime ja imestasime... Ei oska õigel hetkel neid asju hinnata."

Joonas lisas lõkkesse puid. "Sa oled tegelikult mu parim sõber," ütles ta. "Sinuga saab rääkida asjadest, millest teistega ei saa."

Madis otsis sõbra avameelsele tunnistusele head vastust, aga ei leidnud.

Täiesti helitult ilmus nende ette Hanna, mähitud sooja salli, käes vanaema kootud käpikud. Igast ta liigutusest õhkus värskust ja rõõmu. "Nii tore," ütles ta poistele, kui need talle imestunult otsa vaatasid. Hanna istus pakule ja sirutas käed tule poole.

"Me näeme vist välja nagu mingid kaltskaabakad," püüdis Madis enda ja Joonase väljanägemist vabandada.

"Me oleme ju maal, mitte linnas," lausus Hanna naeratades.

"Kaua sa seal pimeduses seisid?" küsis Madis Hannalt.

"Mis mõttes? Ma alles tulin ju."

Joonas täiendas Madise mõtet: "Lihtsalt me kuulsime varem kellegi samme."

"Vaimud vist," sõnas Hanna. "Kardate, jah!"

"Oi kurat!" Madis sörkis maja poole.

"Rakette läks tooma," seletas Joonas. Ta suunas pilgu Hanna silmadesse.

Hanna naeratas. "Kuidas sul läinud on siis?"

Joonas pööras pea kõrvale. "Kuidas mul ikka läinud on. Hommikul tõused, lähed kooli, õpid, siis tuled ühikasse, kus ootab ees purjus naaber. Püüad õppida, aga ei saa, kuna naaber otsustab, et ta tahab muusikat kuulata... valjult! Lööd käega, jood ka. Siis hommikul ei viitsi loengusse minna, päeval on paha tuju selle pärast... Siis tulevad eksamid ja õpid ennast pooloimetuks, loengumaterjale pole, püüad hakkama saada ingliskeelsete õpikutega, mis sobiksid rohkem telliskivideks... Siis saad E või F-i. Kui aju ei võta, mis siis teha? Hästi läheb... Ja endal?"

"Sama... Selles mõttes, et mitte väga hästi... Kuidas Tallinnas elada on?" küsis Hanna viimaks, pärast hetkelist kõhklust. "Parem kui Tartus?" lisas ta etteheitvalt.

"Mis seal ikka... Ma tean, et oleksid tahtnud, et oleksin ka Tartusse õppima tulnud... koos sinuga," vastas Joonas, väsimus hääles, lund tulle loopides.

"Sa vist ei tahtnud koos minuga olla. Tahtsid minust lahti saada," lisas Hanna kiiresti.

Taas kuuldus vaid puude praginat, ei pahunud tuult ega sadanud lund, neid ümbritses tihe pimedus.

"Ah, ärme räägi sellest enam," sõnas Hanna. "Mul on kahju su vanaema pärast," lisas ta juurde. Ta vaatas Joonasele kaastundlikult otsa.

”Pole mõtet haletseda mind... Ega mina surnud ju. Kõik inimesed surevad. Kaovad me elust. Minagi suren... ma ei tea millal. Kunagi ikka.“

Mööda rada saabus tõtates Madis, raketid kaenla all. ”Noh, mis norutate. Kohe on kesköö... uus aasta! Juhhei!“

”Ei, mina ei julge,“ ütles Hanna, kui Madis talle mõned raketid ulatas. ”Laske ise, mina kardan selliseid asju. Ma vaatan pealt.“

Juba kuuldusidki linnast esimesed paugud, mille kõmin hakkas minutite möödudes üha tihedamini nende kõrvu kostuma. Ka mujalt, kuskilt kaugelt, metsade tagant, levis plahvatuste summutatud kõla. Tuhamäe otsast sirutus taeva poole esimene tuleleek, mis üha peenemalt vilisedes lõpuks tuhandeks killuks lahvatas, moodustades värvilise palmilehiku.

Madis pistis esimese raketi lumme ja läitis sütiku. Rakett vuhises kileda vilinaga taevasse, kolme nooruki imestunud silmad saatsid ta lendu, ning plahvatas mitmevärvilisteks sädemeteks. Üks rakett teise järel lendas taevasse, andes au vanale aastale ja tervitades uut, mis pidi tulema veelgi parem ja ilusam kui eelmine. Hetkes unustati kõik valud ja mured, mis vana aasta sisaldas, elati ühes ajatus hetkeks, ei mõeldud tulevikule ega minevikule. Ka Joonas, kes nädal otsa oli raskeid ja rusuvaid mõtteid mõlgutanud, unustas need viivuks ja tundis paranemise eufooriat. Kui Madis viimase raketi taevasse oli saatnud, jooksid nad aeda, kust oli paremini näha linna tulemängu. Tulejooned lõikasid meteoridena õhku, plahvatades oma elutee lõpus kildudeks. Nad vaatasid tummalt seda värvidemängu, kellelgi polnud mahti midagi öelda, nii oli hea – vaikuses, pimeduses, silme ees valgus.

”Läbi,“ sõnas Madis kuivalt.

Sõnagi lausumata kõndisid nad tagasi lõkke juurde. Seal tuletasid nad meelde lapsepõlve – nagu alati. See oli teema, millest kõik meeleldi rääkisid. Nad rääkisid palju, rääkisid asjadest, millest nad olid juba varem tuhandeid kordi rääkinud; ja ehkki nende lapsepõlv oli olnud rõõmus, täis päikest ja naeru, kogunes nende südameisse tasapisi nukrameelsus.

”Ma vist läen nüüd,“ ütles Madis.

”Juba?“ küsis Hanna.

”Jah.“

”Ma arvasin, et sa jääd minu juurde ööseks,“ ütles Joonas.

”Ei, ma ei saa... Mul on ema ka maal ja ta ei julge üksinda majas magada. Kardab vaime või midagi. Lubasin, et tulen täna ööseks koju.“

”Hea küll siis.“

”Head ööd!“ hüüdis Hanna Madisele järgi.

”Head ööd...“ kostis vaikne vastus pimedusest.

Joonas ohkas raskelt. ”Pean täna üksi selles majas ööbima.“

”Sulle ei meeldi seal üksi olla või?“

”Ma ei tea... Lihtsalt kõhe on.“

”Kardad?“

”Ei, ma ei karda... ma pelgan.“ Ta naeratas oma vastuse peale.

”Ma ka enam kaua ei saa olla,“ ütles Hanna tasa.

”Nojah... Võib-olla... äkki jääd siis sina täna minu juurde?“

Hanna vaatas talle teeseldud kurjusega otsa: "Ära räägi rumalusi."

"Miks sa nii räägid. Ma lihtsalt ei taha selles majas üksi olla..."

"Ma ei tea..." kõhkles Hanna. Joonasele aga oli selge, et tüdruk ei taha temaga ühes majas ööbida. "Ma lubasin ka, et tulen varsti tagasi," ütles Hanna vabandavalt.

"Kõik alati lubavad midagi."

Joonases kasvas väsimus.

"Ära solvu mu peale, eksole, Joonas. See oleks liiga imelik minu jaoks."

Ehkki Joonas ei mõistnud, mis selles imelikku oleks, ei hakanud ta tüdrukut ümber veenma.

"Ma hakkan ka nüüd minema."

"Ma saadan sind!"

"Ei ole vaja, ma julgen üksi ka, ega ma väike tüdruk pole." Hanna kallistas Joonast. "Pole selles majas midagi õudset. Paned silmad kinni ja jäädki kohe magama."

Joonas jäi veel tükiks ajaks lõkke äärde istuma, jälgides kuutõbise ilmega tule käes vaevlevaid tukke, nägu elutu ja ükskõikne. Ta suubus kuhugi sügavale, kaugete ajusoppi-desse, elades läbi vanu mälestusi lapsepõlvest. Kui ta ühel hetkel ärkas ja tegelikkusesse naasis, tõstis ta unised silmad mustava taeva poole ja tabas end naeratamast... Raskelt ja roidunult tõusis ta jalule, et minna magama majja, mis tekitas temas luuüdini õudu.

Majja sisenedes tundis ta surmahõngu, viirastuste kohalolekut, nende pingsat ärevust, piinade ja valude kiirgust. Igalt esemelt, millel ta silm peatus – laualt, ahjult, leivalt, toolilt, vanalt külmikult –, peegeldus kellegi silmitu ja ninatu nägu. Joonas teadis, et ta selja taga seisis irvitavate tüdrukute vaimud, kelle jalad ei ulatu maani, ja et akendest vaatasid sisse külmunud ning kurjad deemonid. Joonas istus laua taha, toetas pea kaele – ja ta kõrvus kumises vaikuse hääl.

Asjaajaja ja ajajaotus / Eia Uus

Ma ei ole hull. Ma räägin ju kogu aeg, et ma ei ole hull. Kuigi olen väikeses valges polsterdatud ruumis. Istun keset tuba toolil ja mu käes on pihku mahtuv must ese, millel on suur punane nupp. Sellest lookleb must juhe aknaga seina, teisel pool seina on valges kitlis hallipäine tige proua, keda ma ei näe. „Vajuta nuppu, kui sa hääli kuuled,“ tigetseb ta kõlari kaudu mu helikindlasse kambrisse. Vajutan igaks juhuks segaduses nuppu, teadmata, kas katse on alanud või ei. Katse? Test? Eksam? Uuring?

Ma ei saa olla hull, sest hullud inimesed, keda psühhiaatria haigla koridorides või filmides või tänaval või ühistranspordis näinud olen, ei paista küll kahtlevat oma meelteselguses. Vajutan nuppu. Ma ei ole varem märganud, kui valjusti ma õhku tarbin. Hoian hinge kinni, et kopsutegevus hääli ei varjutaks. Vajutan nuppu, hingan välja, kärmelt sisse.

Kui end selle musta nupujuhtmega üles üritaksin puua, jookseks tige doktoriproua siia ning see oleks mõttetu ajaraiskamine. Kuni inimene suudab veel nii loogiliselt oma tegemisi ja tegematajätmissi argumenteerida, ei ole ta hull.

Ma poleks väga tõenäoliselt ise kunagi selle peale tulnud, et ennast saab kägistada poomissõlme oskamata ja puu või lae küljest alla rippumata, kui ema ei oleks aastaid tagasi mulle selgitanud, mida ma talle tähendan. Ta omamishimuline, ebameeldiv ja üleüldse halb abikaasa ei andnud talle lahutust ja naisosapool hakkas end tapma lootuses, et mees teda hulluks peab ja ära lahutab. Ta teadis ka, et võib ürituse käigus ise surra, aga tal ei olnud enda meelest ka midagi kaotada. Pigem surm ja enesetapja põrgu kui edaspidine elu selle mehega. Lõikus veene (horisontaalselt, kuigi teadis, et surmavalt peaks vertikaalselt, sügavalt ja soojas vannis), võttis purgi unerohtu (sest uskus teiste kogemustest, et see kogus on liiga suur ja ta need välja oksendab) ning keeras endale telefonijuhtme paar korda ümber kaela ja toetus vastassuunda (teades, et mees kuuleb ta kurguröginat, jookseb tuppa, päästab ta, näeb, et naine on ikka hull mis hull ja annab lahutuse). Mees kuulis häält, jalutas peagi rahulikult tuppa, päästis naise lahti ja lõi teda rusikaga näkku nii, et too lendas peaga vastu seina. Kui ta mõne hetke pärast teadvusele klobiti, oli tal ninaluumurd ning mees lubas uuesti ja kõvemini lüüa, kui naine end veel tappa üritab. Niisiis tegi ema kõige rumalama ja meeletu teo, mis talle pähe tuli. Iseenesestmõistetav ja igati loogiline ju – minu. Milline eeskuju. Mitte üle laipade, vaid täpselt vastupidi. Lausa selline järjekindlus. Ma ei ole teda õnneks näinud sellest ajast, kui 15-aastaselt maalt ära tulin (meie külas ei olnud keskkooli); esimesel vaheajal tagasi minnes oli ta lahkunud kirja jätmata. Mu vanad raamatud ja mänguasjad oli ta lasteaiale andnud, üksnes mu dokumendid ja üksikud suveriidid olid naabri juures hoiul. Tolle sõnul olevat ema öelnud vaid: „Näe, võtke need, Mairi tuleb neile järele, mina lähen ära.“ Võib-olla luurab ta mind vahel. Võib-olla oleme teineteisest mööda kõndinud. Võib-olla teda pole enam. Vahet pole.

„Kuulmine on teil praktiliselt täiuslik,“ ütleb tige hallipäine proua ja laseb mul minna. Kõik teised testid on juba tehtud. Need, kus koljusse lastakse maailma ebameeldivaimaid ja valjemaid hääli; need, kus sosistatakse teisest toast ja pean valjusti kõik järele kordama; need, kus helihark pannakse pähe ja kõrva ning küsitakse, kust suunast heli tuleb. Absurдитеater. Pärast haiglast peapöörituse, iivelduse, tasakaalutuse ja kumiseva ajuga väljumist kõlab maailm hoopis teismoodi kui enne. Haigla on nagu kaubanduskeskus või teater. Ainult et kõik, kõik inimesed on haiged. Garderoobist siniseid kilesusse ostes üritasin ära arvata, mis kellelgi viga on.

Ja kui ma enne hääli ei kuulnud, siis nüüd on nad vägagi olemas.

Mulle meeldib siin. Kolmekümnenda korruse hotellitoas, mis lehkab vana sigareti-suitsu järele. Aknad ei käi lahti. Selles on suur voodi ja väga suur voodi. Viis inimest magaks mugavalt ära. Olen harjumuspäraselt üksi. Tuhanded autod ja kümned tuhanded inimesed voorivad mu vaateväljas. Kiirrongid, bussid, mootor- ja jalgrattad. Ja ma ei kuule neid. Kurt nagu armastus. Või Cobain. Lülitan õhukonditsioneer välja – täielik vaikus. Nagu väiksena, kui maal elasin ja üks metsas puu otsas onnis mängisin. Vaikus, okste kragin, kohati lindude tiivalöögid. Seal oli kõrgem kui siin, sest siit vaadates on inimesed sipelgasuurused, aga sealt olid nad nii väikesed, et neid ei olnudki näha.

Põgenesin siia väljast. Nende kümnete tuhandete inimeste seest, kelle puusaoperatsioonidest ja nõmedatest sugulastest või ülemustest olen kuulma sunnitud. Ainus viis mitte teada, mida keegi lõunaks sõi või kuidas ta isa dementseks jääb, on summutada helid valjema heliga. Sellest tulenevalt oleme teatavasti 50. eluaastaks kurdid nagu... nagu nahkhiired? Ei, need on pimedad. Tarakanid? Ämblikud? Kas keegi on kurt? Mõni liik? Ma ei tea. Aga ma tean, mis on. Armastus. Armastus on kurt. Ehk siis algusest: armastus on pime. Ja kurt. Ja tumm. Ja rumal ja vaimuhaige ja tõbine. Ma ei tea armastusest kui sellisest midagi, mul ei ole neis asjus kogemust, aga ühel kuupal päeval istusin – ilmselt päikesepistega – turul sinisel plastmasstoolil, oodates, kuni müüjatar mulle puuvilju kooris, lõikas ja pakkis. Ja seal sinisel plastmasstoolil tuli pähe, et armastus on pime, kurt, tumm ja rumal. Ja hull. Aga mitte hull ega hullumeelne, kuna see sõna on minetanud oma tähenduse, eriti veel antud kontekstis, siis vaimuhaige. Ja see lause ei lahkunud. Kolm päeva kõlas see mu peas kõigi tegevuste taustaks nagu filmimuusika. Alati sama intonatsiooniga. Ja varsti sain aru, et ta on ka haige. Heal juhul on tal gripp või kopsupõletik, aga tõenäolisemalt malaaria või tiisikus või hepatiit või

tüüfus. Kindlasti mitte suguhaigus. Ja ta peaks olema hermafrodiit, täiuslik tasakaal sugude vahel, kuigi minu jaoks manifesteerub ta pigem mehena. Noore mehena ja mida rohkem sellele mõtlen, seda enam võtab ta kuju.

Nägin hiljuti üht kerjust, kes roomas mööda räpaseid tänavaid. Tal olid jalad, aga need ei toiminud. Ühes käes, mis oli kaugele ette sirutatud, oli tal topsik väheste müntidega ja teise abil tõmbas ta end vaevaliselt edasi. Armastus. Sa pead talle midagi andma. Üks teine kerjus oli nii alatoidetud, et ta rindkere heliseks nagu ksülofon, kui seda pulgaga lüüa. Ja ilmselt murduksid pooled ribid, kui neid pulgaga lüüa. Armastus. Anorektiline ja halvatud. Hüljatud, vanemateta ehk orb, abieluväline ehk sohilaps, vörd. Armastus on vörd. Ühel kerjusel ei olnud kätt. Õlanukk nagu paljal surnud kanal, kellelt on üks tiib ära lõigatud. Olles halvatud ja mõne ihuliikmeta, on armastus sõltuv.

Anorektiline, ilus, ühekaeline kärnas armastus istub tänavanurgal, vaatab pimedana tühjusse, kõigub edasi-tagasi ja laulab. Tummalt. Tundide viisi ühte ja sama rida ühest ja samast laulust. Vaiksel pobisedes. Tummana.

Jah, muidugi võiksin teda kujutada ka puhta atsetüleenist neitsina, kes tõuseb üksi palavikudeliiriumis läbipaistvalt kõrgustesse, ent unejutud ei olnud kunagi mu tugevaim külg.

Öö rääkis ühest (ilmselt mitte-eksisteerivast) haigusest, mida põdedes kukuvad enne surma jalad otsast ja lõualuu mädaneb küljest ja hambad kukuvad tervetena suust ja seejärel pragunevad huuled ja aadamaõun mädaneb kaelast välja ja jääb allapoole lipendama ja inimene jääb pimedaks. „Muud nagu ei olegi, kui jätta kõrvale plahvatav kilpnääre, mille tulemusena jookseb maks mööda organismi laiali ja nahk muutub kilpnäärme ensüümidest hallikaskollaseks. Siis tulebki surm.“ Kahtlustan, et sedasama haigust põeb ka armastus.

Agas mida ma enne seda eklektilist spekulatsiooni öelda tahtsin, oli, et ma tahan vaikust. Keegi võiks leiutada sellise helisageduse, laine või võnkega muusika, et kui paned klapid kõrva ja selle loo mängima, kuuledki vaikust. Ja kõik inimesed tänaval ja metroos ja kaubanduskeskustes liigutavad suid kinni ja lahti nagu koledad kalad. Emased kalad? Emased kalad?! Mu mõtted on nagu surnud ilutulestikud, mis tõusevad vihinal õhku, kuid millele ei järgne valgustavat neonrohelist sädemete purskkaevu.

Minu emal, ühel lapsevaenulikumal inimesel, keda ma kohanud olen, oli piisavalt kannatust, et mind õhtuti vait laulda. Tõenäoliselt oli see ta enda sõnade ja viisiga: „Uinu, ära ulu. / Maga, ära hala. / Tudu, ära tööna. / Homme on jälle päev.“ Kuna ta minuga eriti ei rääkinud ja isa ma näinud ei ole (sest ta oli suvaline purjus tolgu kusagilt kõrtsist ja ema ei tea ta nimegi), siis on see laul kõige sügavamõttelisem ja kestvam nõuanne eluks, mis ma oma vanematelt saanud olen. Vähemalt ei figureeri selles lillkapsast ega hobust.

Elu nagu filmis. Nendes, kus inimene ärkab hommikul üles ja on sama päev, mis eile. Ja see päev kordub igavesti, ükskõik, mida sellega teha. Kaasaegne Sisyphos, ainult ilma igasuguse traagikata, sest kõik elavad seda elu. Kõik. Filmides on see äärmuseni americaniseeritud – näiteks ei liigu päev edasi enne, kui kangelane on avaldanud armastust oma parimale sõbrale, filmi ebanormaalselt ilusale kangelannale. Või on tegemist *action*-seriaaliga, kus ei liigu päev enne edasi, kui peategelane päästab oma naise kindlast surmast. Näiteks igal neljapäeval istud teleka ette ja vaatad sama episoodi. Peategelasel on jälle näiteks

kolmas jaanuar ja jälle tunni aja pärast, episoodi lõpus, ta naine sureb, kuigi vahepealne osa varieerub pisut. Kõlab nagu hästisisustatud neljapäevaõhtu. (Vähemalt viimases osas peab ta naise lõpuks päästma või ennast harakiritama. Lihtsalt katarsise mõttes.) Ma ei ole mõeldud niisuguseks eluks. Halbade ameerika komöödiate ja neljapäevaste seriaalide vaatamiseks. Sisyphose ajastu üheks reklaaminäoks miljardite teiste samasuguste hulgas. (Vahemärkus: oli kindlasti Sisyphose enda valik seda kivi veeretada, tegevus nagu iga teinegi. Lihtsalt, kui oli aeg müüte kirjutada ja lugusid jäi väheks, võeti hädaabinõuna kasutusele kõigi naabrite omad – Sisyphos oma mehaanilise tööga, Aphrodite oma hooramistega, Hera oma armukadeduse ja obsessiiv-kompulsiivse kodukorrastamisega, ja Selene oli tõenäoliselt linnakese kuutõbine, kes regulaarselt öösiti paljalt mööda katuseid ronis – ning romantiseeriti neid pisut. Luule tuleb veelgi triviaalsemate allikatest kui tuul.)

Kui kristlik arusaam taevast ja põrgust on õige sinnamaani, et on taevas ja on põrgu, siis väga headel põhjustel jäeti piiblist välja suitsiiderite põrgu tegelik kirjeldus. Kui on tõesti jumal ja saatan ja jumala loodud inimest ei tohi tappa, mis ka neab enesetapja igaveseks põrgusse, siis kas saatan ei peaks kohtlema enesetapjaid paremini? Teised luuserid said lihtsalt kuuli pähe või südamerabanduse või kukkusid trepist või lükati sõitvast autost välja. Aga enesetapjad näitasid ju (vähemalt ülekantud tähenduses) loojale keskmist näppu, ütlesid midagi vulgaarset ja põrgusse saabudes peaks saatan nad VIP ruumidesse juhatama ja hüüdma: „*High five! All riight!*“

Ja kui paavst Benedictus XVI teatab, et põrgu on tõeline koht, siis peab ta olema seal käinud. Muidu oleks tegemist võimaliku valetamisega. Valetamine on aga teatavasti patt. Ent kui sa seda pihil tunnistad, siis on muidugi patt lunastatud... Moraalne, puhas, püha ja patuta olla on nii lihtne. Ju.

Püha olla saab ka päästes. Pakutakse võimalusi adopteerida vaal. Või vanaema. Või väike nälginud Aafrika laps. Saadad iga kuu raha ja sulle saadetakse pilte, mida saad kõigile näidata – näe, vaata, ma päästsin hukule määratu! Ma elan tähtsat elu, sest hoian selles kedagi teist. Mina adopteerisin endale ideoloogilise asendusema, oma bioloogiaõpetaja. Vähemalt kuni pensionieani ei olnud ta abiellunud ning oli kõige suhtes küüniline. Või vähemalt sarkastiline. Või lihtsalt natukene veider. „Põrgu ongi teised inimesed.“ Sedan'd küll. „Mida tahab naine, seda tahab ka Jumal!“ Kui ma aga algkoolist välja kasvasin, ei tundunud enam okei, et mind võrreldakse taimega. Taimed ja inimesed olevat samaväärsed ja inimesel ilmas sama palju sõnaõigust, kui astril kooliesisel peenral. Miks ma siis üldse vaevun midagi tegema või otsustama. Ja miks end mitte ära tappa – tema sõnul –, sest see ei ole looduslik. Miks? Sest kas sa oled kunagi näinud, kuidas tulp, nelk, hortensia, petuunia, aedkannike või ülane ennast ära tapaks? Aga iiris? Gladiool? Pääsusilm? Hülgasin oma asendusema. Parem hoolimatu ema kui kaks katusea, eks.

Aga võib-olla ei ole need mõtted, mida mõtleb mu tütar. Kuulen teda läbi meid ühendava mentaalse nabanööri. Või projekteerin temasse omi mõtteid, lootuses, et ta vihkab mind, mäletab mind, on minu moodi, minust õppust võtnud.

Lennukis mu kõrval istuv mees hakkab norskama nii, et kõige valjem muusika seda ei summuta. Oleksin pidanud need kallid reisikõrvaklapid ostma, millel oli kirjas *active noise cancelling, perfect seal, 75% less external noise* ja *sophisticated electronics to reduce unwanted external noise*. Keegi ongi juba leiutanud midagi natukenegi vaikusevõngete laadset, heli tühistamise ja elukogenud elektroonika suunas. See pidavat olema võimalik ka ühe tuttava tuttava helitehniku sõnul.

Kuna magada ei saa, võtan eesoleva tooli seljatoe taskust ajalehe. Esimene lühiuudis, mida loen, räägib esimese klassi reisijast, kes ärkas lennukiunest, leides enda kõrval endise vaba koha täidetuna. Laiba poolt. Või pigem isegi laibaga. Kuna eksinimene oli reisinud perega, turistiklassis ja need värsket laipa leinama hakkasid, tõsteti kogu kupatus esimesse klassi. Lennufirma juht ütleb kommentaariks vaid, et igal aastal sureb lennukites kümneid inimesi. Teen statistikat. Vaatan lehe kuupäeva. Eilne. Vaatan ekraanilt kohalikku kellaega. Tänane. Hilisõhtul idast läände sõites muutusid eilsed uudised uuesti tänaisteks. Ajas tagasi minna ei ole sugugi raske, kui kannatad ära mõne maavärinana norskava, purjus ja imovaanelaksuse, mäesuuruse, suust tilkuva ilaga isiku. Ja sisikonda väljaoksendavad naised ja karjuvad lapsed ja suitsuhaisu, mis tuleb pooltelt reisijatelt, kes kõik ahelsuitsetasid enne lennule astumist kaks pakki järjest ja väljastavad kopsudest nüüd passiivset suitsu nagu korstnad. Korea mehed tõmbavad peenikesi naistesuitse. Veider kakofoonia.

Hilisõhtuses poolpimeduses. Üksnes üksiku, mitte hulluna. Pilgutan silmi, vaatan oma ripsmeid. Sulen silmad, vaatan oma lauge teiselt poolt: seestpoolt.

Unu, ära ulu...

miks ma ropendan

Diana Leesalu

See siin ei ole nüüd kohe kindlasti eneseõigustus. Ja veel vähem on see mingisugune vabandus. See on selleks, et lõplikult selgeks teha. Ja selleks, et rohkem ei küsitaks.

Mingil kummalisel põhjusel on viimasel ajal inimesed tahtnud minuga järjest rohkem ja rohkem juttu rääkida. Olen palju käinud lähedatel kohtumisõhtutel koolides ja raamatukogudes, konverentsidel ja seminaridel. Rääkinud ja vastanud küsimustele. Mulle sellised üritused hullupööra meeldivad, sest vahetut tagasisidet on igal autoril kohutavalt tore saada. Ja lugejad, eriti just noored lugejad on üllatavalt aktiivsed oma arvamuse avaldamisel.

Üsna uskumatu on aga asjaolu, et pole veel möödunud mitte ühtegi kohtumist, mille käigus varem või hiljem keegi kohalolijatest, enamasti mõni range pedagoogiolekuga naisterahvas, ei oleks üsna kurja või lausa pettunud näoga mulle otsa vaadanud ja küsinud, kas ma siis kohe tõesti pean oma lugudes nii hullumoodi ropendama ja vanduma. Noh nii, et vahepeal lausa paha hakkab ja hirmus jäle on lugeda. Kas noortekirjandust peabki defineerima vaid läbi narko, seksi ja võimalikult labase sõnavara?

Vähe sellest, mu oma ülikooli õppejõud küsis mõni aeg tagasi ühte minu romaanidest lugeda. Ta on selline viie-kuuekümnepäevane konservatiivne naisterahvas. Vähemalt sellise mulje on ta koolis jätnud. Ta pidi kahe nädala pärast järgmises loengus mu loo kohta arvamust avaldama, kuid ei puudutanud teemat poole sõnagagi. Samas oleksid

need kahurikuulidena minu suunas lendavad hukkamõistvad pilgud tõsiselt jäädvustamist väärt olnud. Loomulikult ei kibelenud ma ka ise väga hullusti tema ekspertarvamust teada saama. Hiljem teistel kursustel õppivad sõbrad pajatasid, kuidas ta loengus ärritunult seletas, et tänapäevanoortel kirjanikel on tõenäoliselt elus väga suured vajakajäämised, haige lapsepõlv, raskekujulised foobiad ja kohutavad isiklikud probleemid. Ja nad on täiesti väärastunud ja omadega totaalselt sassis inimesed, sest nad ropendavad nagu loomad. No ma palun.

Et mis mul siis viga on? Ma vannun teile, lugupeetud õppejõud ja kallid sõbrad, et ma olen tegelikult täiesti normaalne inimene, toreda lapsepõlvega ja kenasti kasvatatud. Isegi vaimne tervis pole viimasel ajal eriti jukerdanud. Ma ei ole päriselt ropu suuvärgiga ülbe tatikas, kes üritab räuskamise ja koledate väljenditega tähelepanu võita, vaid viisakas ja keskmiselt korralik noor inimene. Ja kohe kindlasti on kõige viimane asi, mida ma teha tahan, jätta endast ja oma põlvkonna noortest kirjutajatest muljet kui inimestest, kes tahavad kõigile ja kõigele võimalikult retsilt ära panna. Lausa vastupidi. Mulle endale tunduvad minu eakaaslased pigem tundlikud ja hoolivad, asjade olemusse süüvivad inimesed. Vaiba alla pühitud põhjuste ja tagajärgede päevavalgele toojad. Kibestunud ärapanemist kumab minu arvates pigem vanemast generatsioonist, kuid see ei ole hetkel oluline.

Aga kas ma siis lausa pean oma hoolivuse ja tundlikkuse sisse neid koledaid sõnu pikkima? Jah, pean küll. Tõesti pean, kui ma tahan lõpuni aus olla. Kui ma tahan, et oleks päriselt, siis ma pean. Ja seda ma tahan.

Kas te kujutate näiteks ette, et ma panen oma raamatus ringi silkava vene rahvusest päti tänavapoisi rääkima nagu inglise džentelmeni? Ahh? Mina näiteks ei kujuta. Või on teil tõepoolest arvamus, et ööklubis sõbrad silmist kaotanud noor tudengihakatis valib sõnad kenasti pühakirjast, kui katus järjest rohkem ja rohkem sõitma hakkab? Kas teid ennast ei võtaks pisut ropendama, kui mõni idikas teie koolikoti wc-potti topiks? Kas mitte ühtegi vandesõna ei tuleks üle teie huulte, kui nooruse ignorantsuses tundub, et maailm ühel heal päeval kogu oma pasa just teile kaela valada on otsustanud? Ühte varianti teie vastusest ma eriti hästi uskuda ei juleks.

Käisin mõni aeg tagasi esinemas koos oma hea sõbra, noore luuletaja Kaarel B. Väljamäega, kus seesama teema loomulikult taas kord jutuks tuli. Ja seekord sedapidi, et miks tema saab oma tekstid mõjuvaks teha ilma ühegi koleda sõnata, samas kui mina lava peal tekstinäiteid ette kandes nii mõnelgi korral õpetajate kummaliste pilkude osaliseks sain. Mis mind ja Kaarlit eristab, on see, et mina kirjutan nii, nagu elu on, ja tema nii, nagu elu olla võiks.

Samas on mul üsna raske aru saada, kuidas õrnamate kõrvade (sorry, silmadega) inimesed mu juttude üle keskmise tõsist temaatikat taluda suudavad, kui juba mõned krõbedamad sõnad neis jälgustunde tekitavad ja südame ohtlikult puperdama panevad. Äkki peaks mingi „parental advisory“ kleepeka igaks juhuks kasutusele võtma?

Kuigi, kui nüüd ääretult aus olla, siis mõnikord tundub kogu see ohkimine mulle üsna silmakirjalik ka. No vaadake, on olemas näiteks raamatud, kus koolilapsed terve oma klassi vastu taevast lasevad, aga sellistele antakse Bookerit auhindu ja värke. Mõnedes raamatutes kirjeldatakse üksikasjalikult, kuidas inimesi saaga juppideks hakitakse ning nendest meisterdatakse Hollywoodi kassafilme. Siis on veel raamatuid, milles tõesti põhjalikult haiged tatikad

tänavatel ringi käivad ja inimesi vägistavad või igavusest auguliseks teevad, kuid selliseid peetakse (õigustatult kusjuures) väärtkirjanduseks ja avaldatakse Päevalehe raamatusarjas. Aga siis, kui mõni kohalik autor paneb noore raamatutegelase maailmavalu ja ühiskonnaviha ühte roppu sõnasse kokku ja paiskab selle mustvalgel paberile trükituna rahva hulka, teevad mõned inimesed nägusid. Ma ei tea... minu meelest on see kuidagi tobe. Ja kohe kindlasti silmakirjalik.

Teeb natuke õnnetuks, kui teksti sisse minek võib takerduda puhtalt mõne ebasünda väljendi taha. Ja tekib küsimus, et kui lugeja juba sellistel asjadel ennast kohutada lubab, siis äkki ta ei olegi valmis seda lugu üldse kuulma. Ja mis veel olulisem – mõistma.

Ma ei palu vabandust selle eest, et ma aus julgen olla. Ma ei kavatse end õigustada. Saage aru, mõnikord elu lihtsalt paneb ropendama, raisk. Ja kui te isegi ei ürita mõista põhjuseid, miks mõningad pahaloomuliste kasvajatena inimeste eludesse tungivad sündmused vanduma panevad, siis järelikult on teil endal ka üsna sügavalt pohhui. Ja sellisel juhul ei olegi meil ju millestki rääkida. Või mis?

Esimene liblikas ja toidupoodi taaruv sumomaadleja

Värske Rõhu loovkirjutamise õpitoast

Tekstid: osalejad. **Kokku kirjutanud:** Siret Paju

Ühel kevadel sadu aastaid tagasi istusid 12 inimest ovaalse laua ümber ning hakkasid vahetama mõtteid sõnadest ja kirjutamisest. Nad harjutasid, kuidas mõtteid paremini sõnadesse panna ning meenutasid ja tuletasid sõnade maailma loogikat. Üks leidis, et rahulolu ei ole alati surm, vaid võib hoopis elus olla. Teised said teada, et oodates võib näiteks trepist tagurpidi üles astumist harjutada. Kolmandad karjusid kooris, et mäletada on mõnus, uut avastada on vee-ee-eelgi mõnusam. Nende nelja päeva peegeldust on maailmas veel praegugi näha.

Esimene Värske Rõhu korraldatud loovkirjutamise õpituba toimus 11.–14. aprillil Tartu Kirjanduse Majas. Osalejaid oli kokku 11, nende seas erinevate žanrite esindajaid: luuletajaid, novelliste, kriitikuid ja mitmes žanris kirjutajaid. Osalejad erinesid suuresti ka kirjutamiskogemuse poolest – kohal oli neid, kelle tekste juba ajakirjanduses või raamatutena avaldatud, luulekonkursside võitjaid ja neid, kes veel täpselt ei tea, mida, kuidas ja kas üldse kirjutada.

Naljakas on mõelda, et siiatulek võttis minult julgust. Tulid kokku ju 12 suvalist inimest, kes hakkasid end lahti rääkima. Lahti rääkima oma mõtteid, jutte ja saama kõige selle kohta tagasisidet. Sellest on väga palju abi. Kui leidub ühine huvi, ei oma taust enam tähtsust. Ühe kogemustest võivad kasu saada teisedki. Seda ei saa nimetada õppimiseks. Rohkem meeldivateks arutlusteks ja ajaks, mil on koos autorid, teise maailmapildi loojad. Minu jaoks võttis kõige selle kokku lause – „Täna meeldiva aja eest.“

**Harjutused õues.
Karakteri kirjeldamine.**

Õpitoa peamine eesmärk oli arendada kirjutamist kui protsessi ja lahendada selle käigus tekkivaid probleeme. Sellele läheneti julgelt, süstemaatiliselt ja intensiivselt. Mitmete teadaolevalt ei eksisteeri praegu ühtegi kursust või regulaarselt toimuvat üritust, kus kirjarahvas saaks tulla kokku rääkimaks ja arutamaks, mis neile kirjutamises raskusi tekitab.

Nimekiri asjadest, mida ma nelja päeva jooksul teada sain

Sain teada, et:

1. linnast on võimalik õnne otsida (mitte kesklinnast, muidugi)
2. Supilinnas elab üheilmaga koer
3. Tartu linnas on ühe elaniku kohta kõige rohkem sinililli
4. kodanik Klausil on mitu identiteeti

Õpitoa jooksul püütigi lahendusi leida erinevate kirjutamisharjutuste abil, alusmaterjalideks olid muusika, ajakirjandus, liikumine, "mina" ja teised. Veel viidi läbi „missioon“, mille tulemusel leiti hulganisti inspiratsiooni linnaruumist, seal pesitsevatest inimestest, loomadest ja erinevatest semiootilistest süsteemidest.

*Lugeda saab mitut moodi.
Vaikselt ja valjult,
Karjades ja sosistades,
Paremalt vasakule ja teistpidi.
Ja kõndida.
Ja kätega vehkida.
Nagu kirjutadagi.*

*Loomingulist protsessi ajendavad erinevad asjaolud ning protsessi käivitamisele aitavad kaasa ka teised inimesed: nende mõtted, nõrkused, tähelepanekud, pilgud.
Kirjutama on võimalik õppida nagu joonistamagi, kuid mingi nõks või surve peab sisimast peale tulema. Levinud arvamuse kohaselt on see „nõks“ mõnedel inimestel sündides olemas. Siiski tundub mulle, et see, mis meid ümbritseb, jätab palju suurema jälje kui see, mida endaga algsest kanda.*

Kirjutamisele saab läheneda mitut moodi. Üks moodus on oodata. Oodata, et tuleks taevane inspiratsioon. Taeva tumedad pilved võiksid lõpuks ometi kurjakuulutava mürina saatel avaneda, sealt langeks maa peale jumalik valgus ja koos sellega kingitus Kirjanikule – inspiratsioon. Taolist ilmaimet on kindlasti juhtunud ja juhtub ehk mõnele isegi mitu korda kirjanikuks olemise jooksul, enamikku meist aga taoliste loodusnähtustega ei õnnistata. Mooduseid on kindlasti mitmeid veel. Õpitoas lähtuti aga sellest, et kirjutamine on midagi, mida saab harjutada ja peab harjutama, sest vaid vähesed juhuslikud loomepursked on need, mis lisaks purskajale ka lugejat huvitavad.

Mis see inspiratsioon siis ikkagi on, kui ta alati taevane pole? Üldiselt ei järgitud õpitoas ühtki konkreetset kirjutamisteooriat, ent siiski juhendaja Siretil oli kaks teooriat. Esimene nendest inspiratsiooni kohta. See sedastab ja küsib: "Inspiratsiooni on võimalik saada iseendast, end ümbritsevast ja kunstist. Kas seda on ka võimalik saada sellest, mille kohta meil teadmine puudub?"

Iseendast inspiratsiooni saamine hõlmab kõike, mis seondub kirjaniku kui subjektiga: mälestused, tunded, mõtted ja arvamused. Inspiratsiooni ammutamine ümbritsevast on omakorda lai mõiste, sest meid ümbritseb lisaks kodulinnale ja –maale ühiskond, maailma poliitilised ja teised sündmused, lisaks ka kogu inimajalugu – ühesõnaga kõik, millega inimkond tegeleb ja millega on ajaloos hakkama saanud. Kunst on tarbitav ja kujutav ja muusika ja kino ja teater ja arhitektuur ja skulptuur ja tants ja kirjandus. Selle üle, mida me ei tea, arutasid osalejad kaua ja vastuseks oli: jah, on võimalik saada inspiratsiooni sellest, mille kohta teadmine puudub. Millegi uurimine või teada saamine võib tekitada inspiratsiooniseisundi.

Üks minut vabakirjutamist kolmapäeval
Ainult valge aur sinisel taustal. Pole. Pole enam pilvekutsusid.
Mida see peaks tähendama? Kas seda, et ma pole enam õnnelik?
Vanaema ütles alati, et see seda tähendab. Kas ma olengi nüüd
andetu? Sest kuidas ma oskan midagi kirja panna, kui ma ei suuda
vahustes pilverünkades kutsusidki näha.

Üks minut vabakirjutamist neli päeva hiljem
Näe, seal on araabia naine, see seal on naabri kassi näoga.
Sigaretti suitsetavat naist näed seal? Ja vaata seda kohevat
pilvekutsut. Näed? Vaata neid lontis kõrvu ja märga nina. Ma
peaaegu tunnen ta niiske karva lõhna. Nii mõnus.
Ma sain oma pilvekutsud tagasi.

Mõnes mõttes on kirjutamisprotsess sarnane füüsilise treeninguga. Ei saa ju ükski tõkke- või maratonijooksja ketsidesse hüpata ja kohe ajama panna. Enne seda tuleb soojendust teha ja venitada – nii jooksjal kui ka kirjanikul. Kui kirjaniku “soojendusele” aitab kaasa tass teed, siis sisemisele soojusele lisaks on vaja mõte käima saada. Seepärast oligi iga päev esimeseks punktiks “Pea lahti” ülesanded. Pea lahtisaamiseks on võimalusi palju: nimekirjad teatud teemal ja ajalise piiranguga ülesanded olid need, mida õpitoas enim rakendati.

Isegi siis, kui jooksjal lihased soojad, ei saa veel stardipakule asuda. Enne tuleb veel teha veidi põlve- ja sääretõstejooksu. Samuti peab kirjanik mõned teemaga seotud konkreetsemad ülesanded tegema. Paljud ülesanded õpitoas olid selgel ja lihtsal teemal, kuid kirjutamisaega väga vähe: üks, kolm, viis või viisteist minutit. Sellele piirangule reageerisid osalejad

erinevalt. Mõnedele mõjus piirang mõtet ahistavalt, teistel pani piirang loomingulised mahlad ootamatult voolama. Kui aega on vähe, siis lihtsalt peab kirjutama. Kui peab, siis võib kusagilt määramata teadvusest tulla mõte, mida pingutades ja sundides kunagi ei tuleks. Loomulikult pole ajapiiranguga ülesanded ainukesed, mis loomeprobleeme lahendavad, kuid vahel end ummikus leides võib nendest suur abi olla.

***et aju võib ühe sekundi jooksul uskumatuid asju meelde tuletada
kellel on kõige helesinisemad silmad
mida tähendab „surmel“ või „kulming“ või „sordaan“
mis tunne on olla toidupoodi taaruv sumomaadleja
miks Tartus algab kevad varem
et ühel meie päikesesüsteemist väljas asuval planeedil leidub vett
et vastutus on üks auväärt asi***

Paralleel jooksjaga pole juhuslik. Veel üks aspekt, mille kirjanikud vahel unustavad, on see, et neil on keha. Intensiivselt kirjutades tundub ju, et maailmas on alles ainult üks pea, kaks kätt, arvuti, paber, pastakas ja kohv või tee. Unarusse jäävad jalad, selg, kael, kõht jne. Pool päeva neljast veedetigi Kirjanduse Maja tagahoovis muruplatsil, kus võimeldi, liiguti ja tehti harjutusi, mille privileeg tavaliselt vaid näitlejatele-tantsijatele on antud. Liikumistunni eesmärgiks polnud ainult füüsilise heaolu parandamine, vaid ka loominguline töö. N-ö näitlejaülesannetes otsiti karaktereid: baleriini, vana meest, paksu naist ja Carmen Kassi.

Sageli lähtume ju maailma kirjeldamisel iseendist ja varjatult ka oma füüsilisusest. See ei pruugi kirjutistes alati kristallselgelt väljenduda, aga kui minu kaela suhe minu rindkeresse on niisugune, siis on see suhe samasugune ka paljudel minu karakteritel. Ja kirjanik ei pruugigi mõelda, et minimaalsed kehalised iseärasused võivad põhjustada tegelase sisemaailma suuri eripärasid.

Selgeim näide sellest, kuidas paljud tegelased just kirjanikust endast lähtuvad, on see, et kõige laiemalt levinud kirjutamiskoht Eesti (noor)kirjanduses on Internet. Selles mõttes on Internet tore, et kõik saavad oma loomingut avaldada ning võib-olla mõned aastad tagasi oli netitekstide kuhjumist isegi huvitav jälgida, kuid nüüdseks on see vorm end ammandamas. Internet on demokraatlik kanal, kus avaldatakse kõike ja valimata. Kuna avaldamise hulk on piiramatut, ei teki kirjutajal kunagi vajadust mõningaid tekste mitte avaldada. Tulemuseks pahatihti soigumine, igavad argipäevakirjeldused ja üle iga sissekande korduma kippuvad mõtted. Kahtlemata on need isiklikul tasandil olulised tekstid, jättes aga lugeja enamasti külmaks.

***– mis tunne on mõelda lehmast kui lihunik või hindu
et minus pesitseb potentsiaalne lastekirjanik
kuidas maitseb klaver***

Õpitoa jooksul oli selgelt näha, kuidas isegi need, kelle jaoks algul oli peamiseks žanriks päevik või blogi, hakkasid nähtustele ja mõtetele mitmekülgsema pilguga vaatama. Maaailma tajumise vaatepunkt lähtus endast, kuid aina sagedamini ka tõsiseltvõetavate tegelaste vaatepunktist, kusjuures kirjutajad olid võimelised aegajalt isegi oma karakteritega erineval arvamusel olema. See vast oligi paljude jaoks avastus, mida loodetavasti juba pea eesti noorkirjanduses aina enam märgata võiks.

***Näe!
Ühel õhtul, kui väljusin peosaalist –
Siitsamast Raekoja platsilt
Üks vaim vist siit lendas –
Justkui JDilla ühe kasseti
Minu ette maha oleks pilland –
Nüüd koos muusikaga jooksen
Läbi linna sulle teatama, et:
Tüdruk, ära vaata mind niimoodi,
Ära küsi: kas Bacardi Cola laimiga
Või ilma. Vestlust pean ainult Kainiga
Sest kunagi pole olnud ma Abel.
Jah. Nüüd jooksen edasi...
Kirjutada tahan veel vanaisast luua seljas
Ja korstnapühkijast matustel.
Aga homme näitan Sulle, kust tuleb
Inspiratsioon
Ja seda, kuidas küpsetada pannkooki
Vanalinna plekk-katustel.***

Lisaks praktilistele ülesannetele arutleti õpitoas mitmete teemade üle. Üheks põnevamaks kujunes teema “Mis on kirjaniku ülesanne?”. Toodi välja ühiskondlikku vastutust ja aktiivsust, seda, et kirjanik peab looma lugusid, et ta võiks rikastada kultuuriruumi, samas leiti, et kirjanik kui loovisik pole kohustatud millekski, sest pole ju kellegi poolt väljatöötatud kirjaniku töökirjeldust. See teema oli lähedaselt seotud praktilise ülesandega, mille käigus arutati, kuidas teemasid uurida.

Ma minakeskendun. Ei

Mõned osalejad leidsid, et uurimuse tegemine pole alati oluline. Teised aga arvasid, et meid ümbritsev reaalsus on rikas lugude poolest – seda reaalsust kasutades saame mitmekesistada ja oluliselt elavdada enda peas ja paberil loodavaid maailmu. Eks üks kirjaniku ülesannetest olegi neid maailmu luua, vahel fantastilisi, teinekord reaalseid, kuid selge on see, et mida rohkem on meie maailmad seotud ka teiste inimeseks olemise kogemustega, seda laiemalt on võimalik mõista loomingut ja lugusid.

Õpitoa lõpus tundsid kõik kaasalõõnud end rahulolevalt. Mõnus oli rääkida ja arutada, panna oma loomingut laiemasse konteksti ja arendada võimet nii enda kui teiste tekstide üle arvamust avaldada. Seekord oli õpituba üsna ülevaatlisk ja käsitleti mitmeid suuri teemasid üsna lühikese aja jooksul. Enamik osalejatest leidis, et taolisi üritusi oleks veel vaja, kusjuures käsitleda võiks konkreetsemaid teemasid. Seepärast soovitabki allakirjutanu huvilistel silmi-kõrvu lahti hoida.

See oli hea, te näete

***Ühes väikeses linnas ripub väga palju väikest pesu
pestud vee väikesed tilgad kukuvad
musta maa sisse***

maa ei saa sellepärast puhtamaks

***Ühel väikesel murul oled kuum koer
kes mõtleb nagu must notsu
nohised: nhh, nhh***

esimene liblikas ei peata sinu pärast oma lendu

***Ühe õunapuu tüvel teritad kriginal küüsi
miks ei paku keegi selleks enda puud?
(sest see teeb haiget)***

õunapuu ei saa ju sulle öelda

***Ühe elu jätab endast nutma ja kümnest haarad kaasa
kas ongi nägijad ja pimedad
või ainult prillidega***

ma ei tervita kõiki, kes mind tunnevad

Justkui

***ühel väikesel inimesel võib olla nii palju moekat pesu
ikkagi musta***

Juhendaja Siret Paju on haridust omandanud ja loometööd teinud Soomes, Saksamaal ja Poolas. Hetkel õpib ta Londoni teatriakadeemias *Central School of Speech and Drama* lavastamist ja kirjutamist kaasaegses teatris. *Toim*

Beeta-mees ja enesetaputerrorist vs. Shakespeare / Kairi Korts

Paavo Piik on luuletusi avaldanud nii Värskes Rõhus kui Loomingus, debüütliku „Kummuli linnad” ilmus eelmisel aastal. Paavo luuletusi lugenud inimeste juures on täheldatud skepsisepuhanguid, iroonilise muige süvenemist, pilgu teravnemist, aga ka seletamatut igatsust millegi Suure järele.

Ma arvan, et jätame kõrvale kogu selle “noorkirjaniku” teema ja küsimused ä la “millal sa esimest korda kirjutama hakkasid” ja “mis tunne sul sel hetkel oli”.

Jah, hea mõte.

Alustame hoopis su fs-i „2004” arvustusest, mis ilmus eelmises Rõhus. Selles sa kirjutad, et oled mõelnud luulekogu peale, mis võtaks kokku tõeliselt head tekstid kaasaja Eesti luules, viimase kümne aasta tipud. Ühe luuletajana pakudki välja fs-i. Kes oleksid teised?

Kivisildnik ja Rooste tulevad hetkel meelde, teiste peale peaks mõtlema. See on vähem autorites ja rohkem konkreetsetes tekstides kinni. Kui ma sellise kogu avaldaks, teeks ilmselt mingeid ootamatuid valikuid ka, võtaks paar teksti internetiautoritelt näiteks. Tüüp nimega Lõunamaa, kes imk.ee blogis kirjutab – ja mõned seniavaldamata kriipsu tekstid – nendest võtaks midagi.

Kas need autorid/tekstid on sinu jaoks olulised eelkõige lugeja seisukohast või on need ka mõjutanud sind kui kirjutajat?

Eks ikka kirjutaja seisukohast ka, kuigi mulle tundub, et mu enda kirjutamisi on kõige enam mõjutanud aastaid tagasi

loetud autorid ja tekstid. Uued asjad tekitavad pigem emotsioone stiilis “Oh! See on hea idee” ja “Oleks ma selle peale tulnud!”. Ma olen tegelikult Eesti luulet piisavalt vähe lugenud, nii et see mind eriti ei mõjuta...

Oled siis hoopis rohkem lugenud mõne muu maa luulet? Ja kui ütled, et on mõjutanud hoopis aastaid tagasi loetu – millised raamatud siis?

Jah ja ei. Ma arvan, et mu enda kirjutamisi on kõige enam mõjutanud puberteedieas loetud Shakespeare’i sonetid. Sonette kirjutasin ka ise 15– ja 16-aastasena. Mulle tohutult meeldisid Harald Rajametsa tõlked. Aga see naiivsus ja idealism läks millalgi kaduma ja hiljem hakkasin nendesamade täiuslikult riimis ja rütmis tekstide vastu mässama. Kui ma vaatan, mida praegu kirjutati, siis võib seda teatud mõttes käsitleda jätkuva vormilise ja sisulise mässuna Shakespeare’i vastu.

Oled sa ka endale vastase valinud!

Nojah. Mäss ise on ilmselt palju kannustatud ülikooliajal loetud Nietzsche aforismidest – tema on teine autor, kes mind silmanähtavalt on mõjutanud. Jällegi, see mõju on nii stilistiline kui sisuline.

Mu silme ees on kujutluspilt – hämar Humanitaarraamatukogu, mõni üksik hullunud näoga filoloog ja siis kuskil seal

Paavo, süvenenult Nietzschet lugemas...

Jah, kui ajamasin leiutatakse, siis saab seda pilti näha ka – nii aastast 2001 näiteks. Hullunud filolooge näeb muidugi ka ilma ajamasinata. Inspiratsiooni ei saa aga kindlasti ainult teistest kirjalikest tekstidest. Kui ütlesin, et Shakespeare ja Nietzsche on mind mõjutanud, siis õigluse mõttes tuleks kohe lisada, et hulga “inspiratsiooni olen ammutanud” tegelikult ka alternatiivsest popmuusikast, veidratest laulustruktuuridest, väljendusviisidest jne. Ka teatrist, kuigi „Kummuli linnadeks” hakkasin ma natuke liiga hilja teatris käima, st seal ei saa väga palju teatrist olla. Aga uuematest tekstidest näiteks “sul peavad olema kiirusepiirangud” on kirjutatud õhtul pärast “Kirsiaeda” koju jõudes. Mõtlesin, et pühendan Mari-Liis Lillele, aga siis selgus, et tal on juba mingi tüüp, kes talle iga nädal roose kingib vms.

Oma õpingute jooksul oled tõenäoliselt läbi lugenud sadu erisuguseid filosoofilisi tekste. Ma oletan, et nendelgi on siiski oma mõju, kas või ainult mõttelaadi kujundamisel kui mitte konkreetselt luuletustele.

Nojah, tõenäoliselt. Aga õpingute ajal oli luuletuste kirjutamine juba natuke nagu eskapism ka. Tekkis tühjus kuivast veerimisest ja viha oma piiratud mõtlemise üle. Filosoofia on see õppeaine, mida kõik “oleksid tahtnud” õppida, aga tegelikkuses peab tegema palju ränka tööd – lihtne on öelda “cogito ergo sum”, hulga raskem aru saada, kust see tuleb ja miks ja mida tähendab.

Aga praegu? Kas luuletuste kirjutamine on endiselt eskapismi vorm või teenib pigem mingit muud eesmärki?

Nüüd vist pigem muud eesmärki, kuigi

eks igasugune kunst on nii või teisiti alati natuke eskapistlik.

Su tekstide põhjal võiks pakkuda – luule kui kriitikavorm?

See on huvitav, ma ise ei ole neid nii tõlgendanud.

Mismoodi sa ise neid siis kõige rohkem näed?

Vahest kõige rohkem katsena luua midagi uut, originaalset, valada emotsioonide keerukus sõnaloogilisse vormi, mis oma keerukuselt (aga ka mitmetähenduslikkusest, põnevusest) alla ei jääks.

Minu jaoks seostuvad su tekstid just vähem emotsioonidega. Emotsionaalsuse vastandina torkab kohe pähe ratsionaalsus, eks, aga see ei ole nüüd see sõna, millega ma su tekste iseloomustaks, ma ei paigutaks neid sellisele skaalale. Pigem on minu jaoks emotsionaalne see luule, mis väga üksiti keskendub subjektiivsetele tundmustele. Mitmed sinu tekstid on ju ikkagi lahterdatavad kui ühiskonnakriitilised (tean, lahterdamine on halb).

Seda küll, mulle endale tundub “emotsionaalne luule” enamasti tohutult piinlik – ma arvan, et enamikes oma tekstides peidan emotsiooni mitmekordselt ratsionaalsuse ja iroonia ja eitamise alla – aga seegi on üks viis emotsioonidest kirjutada.

Halb emotsionaalne luule ongi piinlik... Su luuletustes võib aeg-ajalt kohata kergelt saamatu beeta-mehe tegelaskuju. Kas tema on ka üks viise n-ö tundelistest teemadest kirjutada? Kust see tüüp üldse tuli?

Mul oli “Kummuli linnade” tööpealkiri ka

midagi beeta-mehega seoses, luuletusi oli rohkem, aga kogusse läks lõpuks ainult üks. Beeta-mees tuli kuidagi loomulikult – kõik teavad alfameest, kes on selline karikatuurne tegelane, üheülbaline meheideaal. Tegelikkus on beeta-mees – ja vastupidi – beeta-mees on tegelikkus. Päriselt! Isegi paadunud alfad saavad aru nendest mõttekäikudest, mida beeta-mees oma selgusehetkedel kuuldavale toob – nad on lihtsalt õppinud neid vältima.

Nii et igas alfas on beeta?

Muidugi! Ja see teeb nad tunduvalt huvitavamaks.

„Kummuli linnade” tagakaanel on D-generatsiooni hümniks tituleeritud tekst, Värske Rõhu teise numbri tutvustuses on öeldud, et oled D-generatsiooni hääletoru – kuivõrd oluline see kogu generatsiooni teema sinu jaoks on?

Ta on ideelt oluline, aga ma ei usu, et ma seda oma tekstides hästi kokku võtta oleksin suutnud. D-generatsioon on esimene põlvkond, kes on üles kasvanud täienisti kapitalistlikus ühiskonnas, mäletamata eelmist ühiskondlikku korraldust. Mind huvitab see seisund, täiesti uued ja perverssed probleemid, vanema põlvkonna mõistmatust: „teil on ju nii palju võimalusi, mida meil ei olnud – kuidas te saate mitte rahul olla” jne. Samas on hümn tekst ise irooniline ja ma ei võta D-generatsiooni tõsiselt kui mingit laiapõhjalist põlvkondlikku tundmust. Pigem on need kitsa ja ühtmoodi mõtlevate inimeste ringi mured (loe: mina ja mu paar sõpra).

Kui kitsa ringi mured, siis ei saagi ju generatsioonist rääkida!

Täpselt. Aga nagu manifestlike tekstide puhul ikka, on see katse (karje) mõttekaaslasti leida. Hiljuti käisime Siim Nurklikuga ühel peol, mis peeti peatselt suletavas hoones. Seinad olid täiskritseldatud,

graffitiga kaetud. Laenasime korraldajalt musta markerit ja hakkasime seintele kirjutama ülimorbiidseid loosungeid: “Surm on vabadus”, “Eneselõikumine on eneseteostus”, “2+2=suitsiid”. Mulle on D-generatsioon sarnane tegevus.

Ülimorbiidsete loosungite seintele kirjutamine?

Ei, et see on ühest küljest nagu mittetõsine, irooniline hooplemine, aga teisalt ikkagi tõsine püüe aru saada, kes inimestest veel samamoodi mõtlevad, iroonia, huumori ja tegelikkuse vahekordadest sarnaselt aru saavad.

See D-generatsiooni hümn ilmus esimest korda 2005. aastal Eesti Ekspressis. Veelgi varem on kirjutanud seitsmest asjast üsna samamoodi Jürgen Rooste. Ta võtab asja kokku nii – „D-generatsiooni ajal on valitsev meeolu ühiskonnas dekadents (millele peaks vastanduma avangard kunstis), suurimaks ikooniks ja jumaluseks dollar, põlvkonna vaimne pale *disillusioned* ning globaliseerumise tulem ei ole enam suure ühtse pere tunne, vaid teadmine, et oleme totaalset *disconnected*.”

Jah, see on veider. Tihtilugu mõeldakse asju kaks ja rohkem korda välja. Rooste artikli leidsin palju hiljem kui D-generatsiooni teksti kirjutasin. Aga hämmastav, kui sarnase tähenduse me sellele markeeringule leidsime. See lause D-generatsiooni kohta, mida sa tsiteerisid, võiks ju vabalt olla “Kummuli linnu” tutvustav tekst, ehkki need pole seotud...

Nii et võib-olla mingi põlvkondliku üldistusena siiski toimib?

Seda ei usu, eks iga põlvkond ajaloos arvab, et on täiesti uus ja kordumatu – ja tal on ju õigus ka, aga see ei ole lihtsalt kuigi tähenduslik. Olulisem on just, mis

sisu üldistusele antakse. Ja veider, et me üksteisest sõltumatult D-generatsioonile nii sarnase sisu lõime.

Aga ma arvan, et hümn esikkogu tagakaanel mõjub teatud määral terve luulekogu kokkuvõttena, deklaratiivse tekstina suunab see luuletusi võtma eelkõige ühiskonnakriitilistena. Sellest ka mu küsimus luulest kui kriitikavormist.

Jah, peaasi, et see ei vaesestaks suhtumist teistesse "Kummuli linnade" tekstidesse.

D-generatsiooni hümn on kirjutatud koos Heigo Plotnikuga. Kas kahasse kirjutamine on asi, mida tahaksid ka edaspidi teha? Luule on muidu ju selline ühehinimese asi rohkem. Üksi kirjutad, üksi omaette loed.

Mulle see mõte väga meeldib, et tekste eri lähtekohtadest kokku panna, teha ühiseid kogusid jne. Aga muidugi on see keeruline, palju lihtsam on ise ja üksi kirjutada. Ehk siis: tahan teha küll, aga adun selle ohtusid ("adun?" mis mul viga on?).

Aga kas sinu jaoks on just luule kõige kohasem eneseväljendusvorm? Kui palju on seda tunnet: "vohh, luule on täiesti minu žanr"?

Natuke on. Mulle tundub, et hetkel ei ole ma pikemate asjade kirjutamiseks piisavalt kannatlik ega piisavalt empaatiline. Viimane oleks dramaturgia puhul vajalik. Aga luule all mõistan antud juhul ka lühikesi proosatekste, isegi novelle, sest toimumispõhimõte on sama.

Korra tagasi su fs-i arvustuse juurde: ütled, et leidub tekste, mille abil saaks tavalisele luulekaugele inimesele tõestada, et kaasaja luule ei tähenda tingimata hermeetilist soigumist, mis on kättesaadav valitutele. Kui sa ise tekste kirjutad – kuivõrd püüad ise hermeetilisest

soigumisest hoiduda? Kui palju arvestad võimaliku lugejaga?

Hermeetilise soigumise all mõtlesin vist kõige enam sedasama "halba emotsionaalset luulet", millest enne rääkisime. Hoiduda muidugi püüan ja kõigest hingest. Aga ma ei tea, kuivõrd see tegelikult lugeja soovidega arvestab. Ma usun, et on hulk inimesi, kes nimelt seda hermeetilist soigumist luulest otsibki – paremat, naiivsemat, puhtamat maailma. Ja kes ütleb, et minu tekstid ei ole seega näiteks "hermeetiline iroonia" või midagi taolist. Muide, ma tahtsin seda veel kindlasti öelda, et luulekogud on Eestis liiga pikad. Enamikes "Kummuli linnade" arvustustes heideti miskitpidi ette, et kogu on liiga lühike. Aga see oli algusest peale nii mõeldud. Kirjutasin isegi Tuumale manifestilaadse kaaskirja, kus ütlesin, et luulekogu peab olema lühike ja rohkem nagu hea muusikaalbum, kus on kümnekond lugu, mis kõik piisavalt omanäolised, et vaimustada.

Ja iga tekst piisavalt nakkav, et peas kummitama hakkaks. Ma arvan, et luule võrdlemine/kõrvutamine muusikaga toimib väga hästi mitmes mõttes. Ometi on igal albumil ka vähemalt üks-kaks lugu, mille oleks võinud vabalt välja jätta. Kui kriitiliselt sa suhtud enda tekstidesse, kui kiiresti jääd rahule tulemusega?

Ma olen ise väga ja ülikriitiline ja pean ülimalt oluliseks toimetajate olemasolu. See on nagu ennetav rünnak haiguse vastu – kui haiguseks on laiskus ja eneseimetlus. Alati on mingeid tekste, mis seostuvad kirjutades mõne väga hea isikliku emotsiooni või varjatud ambitsiooniga, mis hästi välja ei kannu. Head toimetajad suudavad sellised tekstid läbi näha ja kõrvaltvaatajana lõikekäärid tuua. Kirjutan luuletusi tihti korduvalt ringi, mõne puhul on 14 rea saavutamiseks läinud umbes

viie A4 jagu katsetamist, ebaõnnestunud teemaarendusi ja palju ahastust. Valmivatest luuletustest tekib tihti pähe miski ideaalkuju, kontseptuaalne täius, mida püüan tulutult paberile saada, et see nähtavale tuua... Õnneks on ka teistsuguseid luuletusi, selliseid, kus sulg jõuab mõttest ette, neid on vähe kergem kirjutada.

Kui kergelt/raskelt tuleb see tunne, et nüüd on piisavalt palju häid tekste luulekogu kokku panemiseks?

Sellel on lihtne valem: sellest hetkest, kui sa esimest korda arvad, et häid tekste on luulekoguks piisavalt, pead veel kuus korda neid juurde kirjutama ja sama tundma. Siis ka tegelikult veel ei piisa, aga lihtsalt vanadus tuleb peale ja tahaks ilmumise enne surma ära näha.

Kas luulekogu koostamine ja väljaandmine toimib omamoodi ka tekstidest lahti-ütlemise või lahti-pääsemisena? Ühe etapi lõpetamisena?

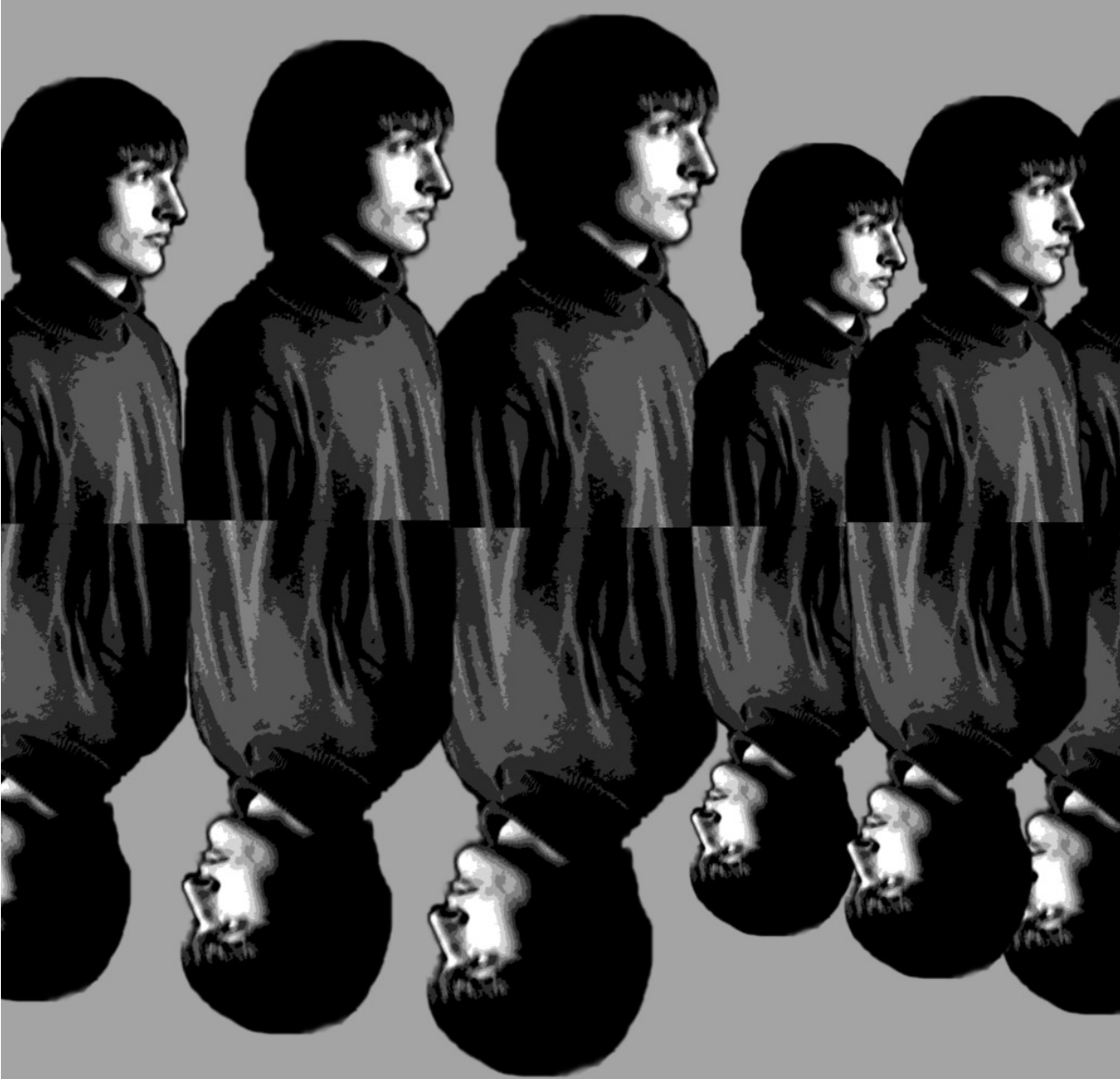
Jah, minu jaoks saavad need siis teatud mõttes oma lõpliku kuju. Enam ei tüki neid muutma ja ümber kirjutama. (Kuigi võib-olla võiks...)

Mis on siis järgmine samm?

Midagi uut teha. Kunstil üleüldse on mõtet ainult senikaua, kuni ta vähemalt üritab uusi asju teha. Ja pärast mitmendat luulekogu tuleks ilmselt aru saada, et lõputult ei suudeta ennast taasleiutada, ja pillid kotti panna. Elus on teisigi asju teha. (Kuigi mitte palju.)

Foto: David Campbell

Ära pühkida Isa ja Poeg nagu kaks rasvakriimu prilliklaasilt

Nele Salveste

“Meie igapäevane jää”

Ervin Õunapuu

Varrak, 2006

Vaimulik Martin Kull tipib, roomab ja turnib, Balthasar Russowi hää! sensuaalselt kõrvus, keskõõsiti mööda Pühavaimu kirikut. Ulrich Zwingli läbib 2006. a Eesti piirikontrolli. Piiskop Albert on trenenitud nagu arvutiprogramm ja vurab Fordi väikebussiga mööda Eestimaad ringi plaaniga teostada usurevolutsioon. Pühavaimu kiriku tornikiiver süttib, sest vaimulik Martin Kull on kirikutornis Zwingliga purjutades pisut hooletu.

Kas Õunapuu lahmib jälle usutegelastega? Või on autor tervelt 256 lehekülge süüdimatult soninud? Kogu selle realismi- ja maagiaseguse virvarri kõrv! toimub siiski teksti sees midagi väga põnevat. Ervin Õunapuule omaselt on kõrvuti asetatud mitmeid eristiliseid tekstikihte, mis hakkavad lugejale märkamatul hetkel üksteisega suhestuma. Ja tihti ei olegi võimalik selle suhetevõrgu sõlmpunkte tabada, jääb üksnes tunne nende olemasolust.

Raamatut kandev olulisim kujund või mõttetelg peitub Taaveti tegelaskujus. Taavet on mereõnnetuse tõttu sattunud üksikule pisikesele

saarele. Tema ainukeseks võimaluseks endast märku anda on kirjutada oma sõnum vette. Tähed kaovad küll lainetavasse ja tormlevasse merre ära, kuid igal talvel vee külmudes tulevad tähed jälle nähtavale, et ärsad inimesed, kes pelgalt ei vaata, vaid ka näevad, neid loeksid. Vette kirjutatud tekst, mida *ei hävita tuli, ei raada rooste ega uputa ka suured veed* (lk 12), on teose põhikujund, sisaldades vihjeid, kõrvutamaks romaani Piibliga. Taaveti kirjutatud raamatule antakse justkui piiblimüüdiga samaväärne staatus – seda esitatakse ilmutusena. Kummaline on aga, et Taavet ei kirjuta justkui mitte midagi olulist. Taaveti raamatut lugedes tekib lugejas küsimus, milleks on vaja seada kõrvuti nii tohutu looduspõud ja inimese jõuetu sonimine. Ent siiski, võib-olla just siin peitubki kõrvutuse mõte.

Taaveti soov saarelt pääseda ei ole pelgalt merehädalise soov. Kui õnnetus teda tabas, oli ta põgenemas paaditäie rahvaga mingisugusest laagrist. Ähmastest kirjeldustest võib aimata, et see laager on teatav diktaatorlikult juhitud religioosne kogukond, mille usuprintsiipe näib kehastavat piiskop Albert. Laager on Taavetile vastumeelne ning tal on hirm sinna tagasi sattuda. Just seepärast ei süüta ta lõket ega lõhka signaalrakette, kui tohutute prožektoritega varustatud helikopterid saare kohal tiirutavad. Pigem toiduta ja inimtühi saar, kus söögiks vaid takjapuhmad, kui säärane laager. Seega ei ole Taaveti sõnum mõeldud igaühele, vaid üksnes nendele, kes oskaksid tema vette kirjutatud sõnumit näha ja päästa teda nii sellest laagrist kui ka saarelt. Teatavasti on kristliku müüdi tekst just samal moel mõeldud üksnes nendele, kes tahavad kuulda. Ülejäänud mõistmatud on surma mõistetud.

Niisiis, teose üheks tasandiks on Taaveti tegelaskuju ning tema vette kirjutatud tekst, Teisel tasandil toimuvat võiks aga nimetada lausa

sõjategevuseks. Piiskop Alberti organisatsioon rajab uut religiooni, milles on ühendatud judaism, budism ja kristlus. Uus usund kannab nime krislam ja jumalat ülistatakse interjektsiooniga triamen. Piiskop sõidab oma autojuhi Gabrieliga mööda Lääne-Eestit ringi ja ostab uuele kirikule ja kogudusele maavaldusi. Uue usu põhikontseptsioon peitub narkootilistes kirjamarkides. Neid keele alla asetades jõuavad usklikud katarsiseni ja jumalale lähemale.

Lisaks piiskop Albertile ajavad Eestimaa pinnal usuasju Ulrich Zwingli ja Martin Kull ning nende selja taga seisev ordu. Käsil on mõõgamisjon, sest vaimupimedale eestlasele ei jõua usuasjad rahumeelselt selgitades kohale, usk tuleb talle mõõga ja verega pealuu sisse raiuda. Erinevalt piiskop Albertist ja tema joovastavatest kirjamarkidest kummardavad Kull ja Zwingli oma jumalat end veriseks piitsutades ja endast verd välja lüpses. Nendele sõdivatele kristlikele jõududele lisandub veel kolmaski organisatsioon – Rahvusliku Julgeoleku Büroo, mille töötaja Orm on võtnud oma südameasjaks n-ö kuritegelikud jõud paljastada.

Kolmas tasand tuleb autori eessõnaga. See ei ole pelgalt eessõna, vaid tekst, mis mängib end Taaveti kirjutatud tekstiga sõlme. Autor kirjutab endale just selle mõtlema, nägeva ja veest lugeda oskava inimese rolli, kellele Taavet oma appikarje on suunanud. Talle saab omaette missiooniks koguda ja talletada ning isegi levitada jässe kirjutatud sõnu. „Meie igapäevane jää” paistabki olevat selle missiooni tulemus.

Tekstisuhete võrgu teeb aga veel põnevamaks tekstikiht, mis juhatatakse sisse avamänguga pimeduses: *Ja vaata, kaks tumedat kogu joonistuvad lõkke taustal öisesse taevasse. Väike ja suur. Näed? Arvan, et need on isa ja ta poeg* (lk 9). Need võivad olla Suur ja Väike Vanker, aga pigem viirastuvad neis juba piiblimüüdist tuttavad tegelaskujud või vähemasti nende suhe: ristiusu Jumal ja Jeesus – Jumal (suur, isa, esimene) on kui kohtumõistja, kõrgem jõud, viimane instants maailma olemises ning Jeesus (väike, poeg, teine) kui inimesele Jumala armust määratud advokaat. Ristiusu põhimüüdi järgi elab Vana Testamendi inimene maailmas kui süüalune, alludes jumalale ja tema

seadustele ning oodates jumalariigi saabumist. Jumal annab ennast tunda enamasti mõistmatu ja mõistetamatu ning karmi kohtumõistjana, näiteks Hiioi müüdis. Uues Testamendis aga vanatestamentlik maailmakord kukutatakse ning inimene saab endale advokaadi – Jeesuse. Jeesus hakkab lähendama inimest jumalale ning tema kaitsest sõltub, kas inimesele määratakse karistus või ta lunastatakse. Me teame, et Jeesuse kaitsmine õnnestub, sest müüdi järgi inimene lunastatakse ja maa peale tuuakse vaimne jumalariik.¹ Johannese ilmutusraamatus manifesteeritud vaimne usk, paradiisi kohalolu neis samades, aga puhastatud mõttelaadiga inimestes endis võimaldab tegelikult ristiusu entusiastidel kõikvõimalikke ideoloogiaid arendada. Aga see ei ole enam üldse see, millest piiblimüüt tegelikult räägib. Pikk kõrvalepõige võib-olla, aga Õunapuu loomingus suhtes üsna avav, sest Õunapuu näib ristiusu ja müüdi vahelist dünaamikat tundvat ja sellest inspiratsiooni ammutavat.

Niisiis vihjab „Meie igapäevane jää” kahe tumeda kogu kaudu just seesugusele kohtuniku ja advokaadi suhte. Poeg ehk teine ehk väike küsib isalt, esimeselt ja suurelt, kas tal ei ole Fatimast kahju. Poeg on kui inimese advokaat kohtumõistjast Isa ees. Aga isa on üsna kõigutamatu: *“Fatima peab elama täpselt seda elu, mis talle on antud. Muuta ta seda ei saa.” – „Kas meie saaksime?” – „Meie ei tohi sekkuda.”* (lk 55) Ja nad ei sekkugi vähimalgi määral teose tegevusse. Nende omavahelised vestlused on kui raamat raamatus, täis kummalisi, aga äraandvaid vihjeid. Neist kahest kujust kirjutab üksnes Taavet, kelle läbi näeb neid ka Fatima. Zwinglitel ja Albertitel aga ei ole nendega mitte midagi pistmist ja see on minu meelest tähenduslik. Kui näha neis kahes abstraktses kujus tööpoolest Jumalat ja tema poega, siis tähendab, et nn usuasju ajavatel pühameestel ja piiskoppidel ei ole jumalaga mitte midagi pistmist.

Taaveti vette kirjutatud tekst saab ilmutuse tähenduse. Tema hüüdmisele küll ei vastata: *„Ma ei kuulnud vastust. Hüüdsin neid, aga mehed teesklesid, et nad ei kuule mind”* (lk 61), kuid ta on ainus, kes kahte tumedat kuju taevavarannal näha suudab. „Meie igapäevane jää”

¹ Frye, Northrop 1983. The Great Code: the Bible and Literature. Toronto: Academic Press Canada.

annab lugejale selgemagi vihje: „*Jumal saatis inglī maa peale ilmutusi dikteerima. Muhamed kandis need siis oma kaaslastele ette. Paljud kuulajad olevat ilmutused meelde jättnud ning kirjutanud need käepärasele materjalile üles. Mina kirjutan vette, see on minu kõige käepärasem materjal siin.*” (lk 129)

Fatima on naine, kes haaratakse piiskop Alberti tegevusse. Lugeja ei saa temast palju teada. Ta on marionett-nukk, nagu teisedki tegelased Õnapuu raamatus. Õnapuu teoses astub lugeja ette rida tegelasi, kuid paistab, et autor on loonud oma tegelased üksnes selleks, et teose kompositsioon õnnestuks. Raamatus ei ole kohta nende isikupäral või vaimsel arengul. Nad kerkivad ühel hetkel esile ja kaovad siis tükiks ajaks, kuni kirjanikul neid jälle vaja läheb. Ta jutustaks justkui tegelaste lugusid, aga lugusid ei ole. Lugejal ei ole magusat narratiivi, mis viiks sujuvalt tegelase juurest tegelase juurde, teeks iga kuju teoses viibimise sügavalt tähenduslikuks. Fatimat läheb millegipärast vaja tema nime pärast. Lugejale ei reedeta suurt, mis roll peaks Fatimal kristlami jaoks olema, aga oletada võiks, et temast tahetakse pühakut teha.

Fatimale antakse võimalus saarel asuvat Taavetit näha ja kõnetada. Ilmselt ei ole piiskop Albert sellest teadlik, kuid päris kindel selles olla ei saa. Fatima elab väikeses räämas katusekambris, mille krohvitud seinad on vesi vagusid ja kujundeid uuristanud. Selles juhuslikus, looduse poolt tekitatud pildis tunneb Fatima ära Taaveti. See ei ole aga pelk kujutus, sest läbi selle pildi puudutab Fatima Taavetit ja Taavet tunneb seda ning vastab Fatimale, olgugi et Fatima vastust ei kuule. Läbi selle pildi seinas näeb ka Fatima kahte tumedat kuju taevarannal. Näen Fatimas teist tekstikihte ühendavat sõlme. Fatima kaudu on realistlik-maagiline, ogaralt sagiv Albertite ja Zwinglite maailm seostatud Taaveti abstraktsema maailmaga.

Teose viimastel lehekülgedel kogunevad kõik tegelased haiglapalatisse Taaveti voodi ümber, justnagu näitlejad etenduse lõpus publiku ette. Õnapuu asetab nad otsekui pildile, kindlasse asendisse, Taavet kirjutamas valge roosi varrega roiskunud lillevette põrandal. Ei olegi enam vaenutsevaid usumehi, kõik kummardavad ühiselt piiskop Alberti jutlustatud religiooni.

Kuskil ja kuidagi olid nad siiski seotud, aga kus, ei reeda teos just kergelt. „Meie igapäevane jää” on jaotatud tegelaste järgi nimetatud raamatuteks: Taaveti, Fatima, Alberti jne raamat justnagu Moosese, Kohtumõistjate, Saamueli raamat Piiblis. See fragmenteerib teksti üsna põhjalikult, nii et tervikpilt ei ole just kerge kokku saada.

Ormi ilmutuseraamat paistab küll segasesse sõlmede puntrasse lahenduse toovat, aga teeb omamoodi raskeks sellesse uskumise. Nimelt lahendatakse situatsioon nõnda, et Fatima, Albert, Gabriel ja veel mõned tegelased olid lihtsalt narkojoobes ning Taavet ja muu trinitrāni olid pelgalt hallutsinatsioonid. Sel juhul oleks nagu Ervin Õnapuu endale kirjutatud rollis petta saanud. Ta kogub tähtedega täidetud jääd, mida tegelikult ei ole, mis on hallutsinatsioon. Siiski, vapper Orm tajub mingeid „veidraid seoseid”. Tema katkestatud mõttelõik ilmutusraamatus äratav ületamatu kahtluse, et nii lihtne see kõik ei ole.

Teose pealkirja on esimese hooga lihtne tõlgendada vihjena kaasaegsele kalgile ja külmale ühiskonnale. Tekst ühtlasi motiveerib seda tõlgendust: „*Hangunud vesi, milles tardunud hala, häda ja viletsus. Kannatus kannatuse otsa. Juhmus, ahnus, argus ja viimaks armetu lõpp. Inimese elu lõpp.*” (lk 246) Teades aga Õnapuu kirge kristlikul diskursusel mängida, võib kahtlustada veidi teistsugust paralleeli: meie igapäevane jää ehk meie igapäevane leib. Leiva otsene ja metafoorne tähendus mängitakse teoses teravmeelselt läbi. Jäälle antakse esmalt võimsalt metafoorne, teost kandev tähendus: jää kui sõna, sõnumi kandja. Teose viimasel leheküljel metafoori tähendus aga madaldatakse: „*muigas Orm, sisenes kohvikusse ja hüüdis juba ükselt: „Maasikajäätis! Topeltports!”*” Samamoodi pühitakse ka kaks abstraktset kuju taevarannalt kui rasvakriimud prilliklaasilt. Just nagu tühistaks Õnapuu ise enda teksti, enda loodud müüdi ilmutusest, mis on kirjutatud vette.

Kuningas Midase kurguhaigus

Johanna Ross

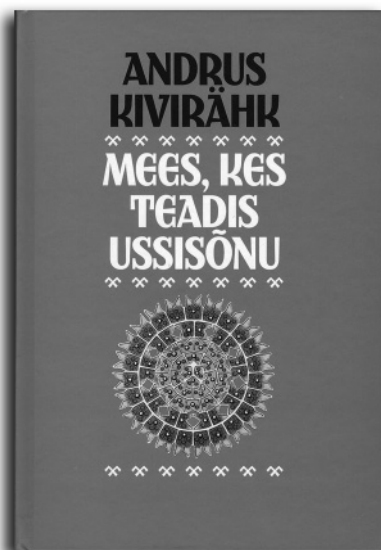
“Mees, kes teadis ussisõnu”

Andrus Kivirähk

Eesti Keele Sihtasutus, 2007

Kivirähki raamatut oodati. Juba jaanuaris avaldas Eesti Päevaleht uudise pealkirjaga „Andrus Kivirähkil ilmub veebruaris uus romaan“. Olgugi see mitmel pool mujal harilik, ent Eestis kirjanikud reeglina sellise ennetava reklaami au ära ei teeni. See kinnitab veel kord juba ennegi üsna ilmset: Kivirähk on küllalt noores eas tõusnud mingitpidi olulisse staatusse, sealjuures lausa kahte redelit pidi korraga. Ühelt poolt on tal klassiku reputatsioon, kuivõrd tema teosed tegelevad eestlusega. Seda liini jätkab ka kõnealune raamat, mis pajatab muinasajast, täpsemalt selle lõppemisest. M e i e ajaloo ja müütide analüüsimise tõttu hindavad Kivirähki kirjanduskriitikud ja kultuuriloolased ning tema raamatud on mõnel pool võetud kooliprogrammigi. Teisalt kirjutab ta vastavat materjali ümber viisil, mis muudab selle naljakaks; ning mis vähemalt sama oluline, ta võtab tihti leheveergudel sõna ka Eesti elu päevakajalistel teemadel – needki muutuvad naljakaks. Selle peale hakkab iga pühendunud netikommentaatori süda kiiremini lööma ja ta ei kõhkle avarasse veebiruumi maha jätmast siirast kiitust: hästi paned, nii nad meid koorivadki. Kivirähkil on tõsiseltvõetava naljakirjaniku maine.

See maine määrab lugejaootused – needsamad ootused, mida jaanuarist saati on üles kruvitud. Need ei pruugi midagi vältimatult otsustada, ent on pidevalt õhus, suunavad ja juhivad lugemist omal moel. Kõnealuse raamatu puhul on eriti põnev, et lugejaootustele ja autori kavatsustele ennustati juba varakult konflikti. Kui peiari rollist on üldiselt raske lahti saada, siis julgen arvata, et Kivirähki maine jätab talle tegelikult veidi vabamad

käed: tõsiseltvõetavale naljakirjanikule on ju lubatud mõlemad äärmused. Ometigi peab paika, et lootus kas või natuke nalja saada raamatu kättevõtjal ilmselt on. Seekord aga andis kirjanik intervjuus ise mõista, et “Ussisõnade” romaan on pigem masendav ja sünge, ning lisaks rõhutas, et varasema kraami, eriti „Rehepapiga“ pole sel mingit pistmist. Sellist hoiakut on küll raske võtta Kivirähki suhtes, kelle peaaegu kõik senised raamatud – kui lastekirjandus välja jätta – on tegelenud Eesti loo läbikirjutamisega. Täiesti vältimatult moodustub neist kronoloogiline rida, iga uus taolise temaatikaga teos hüppab nagu nõiaväel veel täitmata lünka ajateljel. Eks kaasneb sellega ka ähmane aimdus, et ju on ikkagi tegu millegi enam või vähem sarnasega.

Ometi tuleb teatavaks võtta, et autor ise oma loomingus sisest eristuste tegemist soovib.

Ei ole ju kirjanik reputatsioonist hoolimata vääramatult kohustatud publikule klouni mängima ega kultuuripärandit mõnitama. Järelikult on „Mees, kes teadis ussisõnu” vähemasti kavatsesid olema mingitpidi hoopis teistsugune raamat. Tekib küsimus, missugune. Mis jääb alles, kui kuulekalt loobuda ootusest, et saab lugeda muhedat janti? Senised kommenteerijad ongi seda teinud, pannes igaüks omal moel rõhku sellele, et raamat jutustab nukra ja masendava lõpuga loo, loo ühe rahva väljasuremisest. Kalev Kesküla on – võimalik, et kirjanikuga tehtud intervjuu mõjul – langenud tõelisse nukrameelsusse ja raamatu ängistav meeleolu meenutab talle Suitsu, Mälgu, Ristikivi ja Tammsaare ning takkaotsa lausa Shakespeare'i loomingut (Eesti Ekspress, 12. veebruar); Kätlin Kaldmaale paistab kõik traagilise maailmade sõjana (Eesti Päevaleht, 9. märts); Martin Ehala tõlgib raamatu sotsiaalteaduse terminitesse kui loo etnose kuhtuvast latentsest kollektiivsest tahtest (Postimees, 17. märts); Ilmar Raagile lähevad eriliselt südamesse hääbumisprotsessi käigus tekkivad madalad tunded, sallimatus ja vägivald (Sirp, 30. märts). Lisaks allakäigusaagale võib lugu teatud loogiliste tunnuste järgi pidada klassikaliseks *Bildungsroman*’iks, kus peategelane Leemet läbib muretu poisikese, sisekonfliktse nooruki ja vihase võitleja eluetapid, et lõpuks resigneeruda. Selle käigus kogeb ta kaotusvalu, sattub vastuollu ühiskonnaga ning leiab lõpuks endale uue positsiooni, ent koht on marginaalne ja ühiskond juba uuenenud.

Paraku ei kanna raamat tõelise ängiromaani rolli kuidagi välja. Seletada, miks, on küll raske, umbes nagu habemega anekdoodis, kus tuli seletada, et sa pole kaamel. Lugu on skemaatiline. Tegelased ei ole välja arendatud, oma utreeritud loomujoontega on nad pigem tüübid kui karakterid. Kokku pannakse kokkupandamatud asjad, kuhjatakse liialdusi ja absurdi. Ropendatakse lustakalt ja häbenemata. Kõik see kokku tähendab otse öeldes üdini kivirähkiliku koomika pealetungi. Kas peab uskuma, et tuntakse siirast õõva sellest, kui tõntsiks ja suutmatuks on leiva ja pudru söömine muutnud külainimeste keeled? Lugu võtab ikkagi vindi peale ja muutub tervikuna

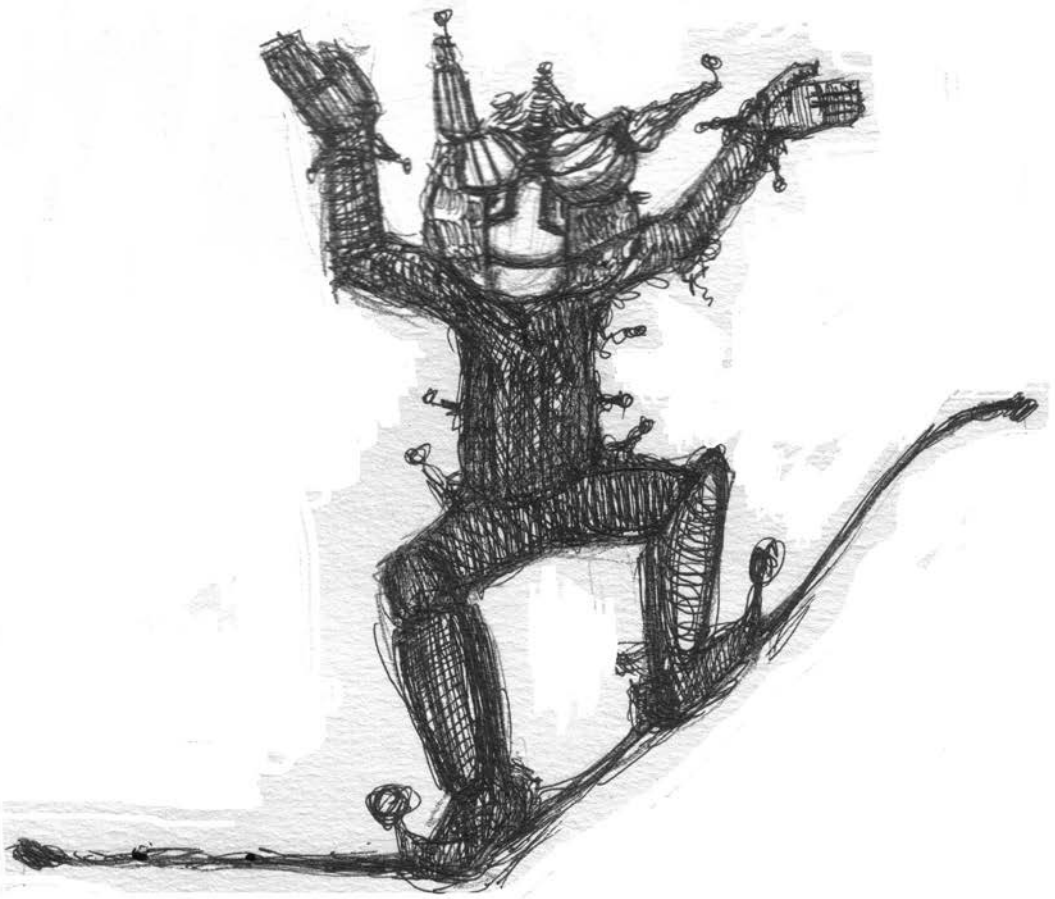
hoopis torkeks ohjeldamatu kadunud aegade taganutmise aadressil. Samamoodi on kaunit välja joonistunud *Bildungsromani* tunnustega: vint keerdub vägisi peale, otse loomulikult peab olema tegu travestia, mitte tõsise looga inimese kujunemisest. Vististi ei ole küsimus ainult lugeja ootustes. Ehk on naljatlevad lausekeerud Kivirähkile nii sisse harjunud, et kui tahakski kirjutada tõsist raamatut, võtab kirja pandu paratamatult farsi kuju? On Kivirähk nagu õnnetu kuningas Midas: mida ta ka ei puudutaks, kõik muutub naljaks?

Häda on aga selles, et ka koomika pole nii ehe ja särav kui olla võiks. Ehk on asi seotud Kivirähkile iseloomuliku võttega. Tema tekstid kubisevad kõiksugu paroodiast, pastišist, groteskist, kindlasse suunda viitavast pilkest ja irooniast – sellest, mida võib eblakalt nimetada intertekstuaalsusega mängivaks huumoriks. Ent kuidas toimib intertekstuaalsus muinasajaga? Rääkimatagi tekstidest, igasuguste müütide, stereotüüpide ja muude teadvusenurka kleepunud tükikeste kiht ühiskonna meeltes on liiga õhuke, et selles kaevamine viisaka loo välja annaks. Ivan Orava n-õ kaasaegseid on ehk veel eluski, igatahes on kogu nõukogude okupatsiooni puudutava mütoloogiaga (nii ühest kui teisest vaatevinklist) kursis suur hulk eesti rahvast. Ka „Rehepapi” külaühiskond heistub millegi tuttavana nii rahvajuttudest kui ajalootunnist. Ent Eesti muinasaeg on keskmises ajalookäsitluses üksnes hämar prelüüd vabadusvõitlusele. Tõsi, omad alustekstid raamatul on, Kivirähk ise mainib Põhjala saagasid, äratuntavalt esineb siin olulisi detaile Kreutzwaldilt. Ent see kõik on muinasjutumaailm, hoopis teistsuguse märgiga kui vere- ja higimaigulised surmtõsised hinnangud ajaloole. Võluvalla peal vanad nipid ilmselt ei tööta. Puuduvad tuttav-argised tükid, mida saaks kokku panna nii, et tekiks ootamatu ja naljakas pilt.

Mis aga koomikat ehk enamgi nullib, on juba alguses kõneks olnud teadmine või aimamine, et autor ise võtab oma lugu mingitpidi tõsisemalt kui varem. Kui senistes teostes on olnud tunda distantseeritust ühtviisi nii alusmaterjalist kui selle kallal tögamisest, siis nüüd see nii ei ole. Kuigi säherdust pingerida on õige kahtlane koostada, näib Leemet siiski positiivsele

kangelasele pisut lähedasema tüübina kui Ivan Orav või rehepapp – ometigi ei luba kontekst teda päris tõsiselt võtta. Ja vastupidi, lood munkadest, kes trendiga kaasaskäimise huvides endal munad maha löikavad, ja paavstiriigist, kus meestel on igapäevaseks kombeks noori poisse voodisse võtta, ei mõju enam lobeda aasimisena, vaid nagu tahaksidki kirjeldada midagi halba ja valet. Nende taga hiilib kolumnides päris tõsimeeli üsna sarnaseid lauseid moodustav võitlev ateist. Nalja varjutab ideoloogiline satiir. Loomulikult oleks absurdne väita, nagu võitleks kõnealune raamat koolidesse usuõpetuse toomise vastu. Ent mingisugune mõru kõrvalmaik on asjal juures. Kui see maik ka vaid paranoia peaks olema, ei ole Kivirähk siiski ajakirjanduses esinemisest päris puhtalt pääsenud.

Asjaolu, et kurb ei ole üdini kurb ega naljakas üdini naljakas, ei ole iseenesest negatiivne näitaja. Selle raamatu puhul jääb aga mulje, nagu oleks istunud kahe tooli vahele. Ma ei taha sugugi mõista Kivirähki igaveseks narrimütsi kandma. Küllap on ta jällegi tabanud midagi olulist: mõtisklused väljasuremise üle on praegu eestlastele tähtis küsimus. See iseenesest kurblikku laadi teemapüstitus ongi tänuga vastu võetud. Kuid raamat on kirjutatud valdavalt naljaloo vormis ning ainuüksi naljaloole vere ja soolikatega tembitud muremõtete lisamine lihtsalt ei sünnita veel tõsiseltvõetavat romaani. Samas ei saa ehk seda Kivirähkile otseselt ette heita. Sest kui palju võibki üks inimene nii lühikese aja jooksul eesti rahvale eesti rahvast jutustada, ilma et hääl kähedaks jääks?

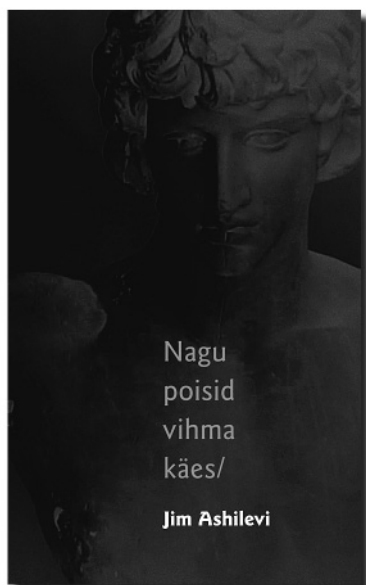
Poistest vihma käes

Piret Põldver

“Nagu poisid vihma käes”

Jim Ashilevi

Värske Raamat, 2007

Jim Ashilevi näidend, kaks aastat tagasi Eesti Näitemänguagentuuri näidendivõistlusel II preemia võitnud teos, on viimaks ka trükkis ilmunud, seda siis Värske Rõhu kolmanda raamatuna. Näidendi tegevus toimub alternatiivses neuropsühholoogia haiglas nimega Nartsissimo. Asutuse alternatiivsus seisneb eelkõige selles, et haigused, mida seal ravitakse, pole tavamõistes midagi muud kui n-ö normaalset elu häirivad kompleksid. Nimelt, eesmärk on paigutada ebakindlad poisikesed välja kujunenud mehelikesse stereotüüpidesse, muuta nad tugevateks ja enesekindlateks ühiskonna liikmeteks, kes oma mehisuse ja tugevusega suudavad hakkama saada igas olukorras. Foobiad, mille all patsiendid kannatavad, on erinevad, tavaelus nii sageli ettetulevad – näiteks hirm naiste, vägivalda, elu, ühiskonna või muu sellise ees. Isegi sellist „ebanormaalsust” nagu homoseksuaalsus on käsitletud.

Ashilevi sisuline probleemipüstitus ei

ole iseenesest midagi uut. Ta tunneb valu, mõistmatust ja mässumeelsust hoolimatu ja külma maailma vastu, mille tunnetamine iga noore jaoks ühel hetkel šokina vastu teadvust lajatab. Meeletult ahistav ühiskond ei lase oma piirangute, seaduste, tabude ja stereotüüpidega isiksusel vabalt areneda ja kasvada. Kohutava paine vastu, mis on vaevanud noori elluastujaid aegade algusest saati, tuleb häält tõsta ja võidelda.

Selles mõttes võib kindlalt väita, et varajastes kahekümnendates kirjaniku sule alt tulnud näidendi teemavalik pole eriti originaalne ega metsikult üllatav. Iga noor tunneb maailmavalu, sellest tulenevat võitlusvaimu ja vastuhakutahet. Sellel emotsioonil põhineb ka Ashilevi kirjutis, mäslaval ja jõuetult pahasel toonil.

Vaatamata korratud teemale – kuid samas, kas kirjandusse saabki enam tuua sisse uusi teemasid? – on loodud situatsiooni idee iseenesest hea. Asutus, milles ravitakse komplekse neid põhjustanud teguritega, jõhker vahelesegamine isiksuse loomulikule kasvule, kiskudes isiksuse peidetumad küljed meelevaldselt päevavalguse kätte, ning küsimus, kuidas reageerida ühiskonna tungivale nõudele olla „normaalne”, edukas, läbilöögivõimeline ja tugev noor mees. Idee ja kujutatud stseenid on esitatud huvitavas võtmes.

Heast mõttest hoolimata ei jäta näidend piisavalt usutavat muljet. Olgu, situatsioon on väljamõeldud, tahtlikult kunstlikult esitatud ja ebareaalne, ent ometigi peaks ka fiktiivses maailmas eksisteerima oma loogika, mis tavapärase reaalsusega haakub. Kuid antud näidend kipub sisaldama tugevaid loogikavigu, mis ei lase tõsisemale probleemile keskenduda.

Näiteks on liiga veider, et aastatega tekkinud komplekse hakatakse ravima mõnenädalase kuuriga kinnises asutuses. Kas on reaalselt ettekujutatav, et keegi püüaks vägivaldhirmu ületada veelgi suurema vägivaldaga? Kas on võimalik, et hirmu naiste ja komplekse seksi ees hakataks vabastama, pannes kedagi vastutahtsi seksima? Või juhul, kui see toimuks, kas sellest oleks palju abi? Kuid ei saa eitada, et kujutatud situatsioon on siiski huvitav mõte.

Kuid lisaks on mõningate tegelaste olemus liiga vastuoluline ja mõistetamatu selleks, et neid tõsiselt võtta. Näiteks, mis oli noormeeste peal katseid tegeva doktor Gepardi idee? Ise siiralt oma teooriate vettpidavust uskudes neid tõestada? Kuid miks nõnda vastuolulisel viisil? Arst tegi poistega ravikatseid, mis pidavat ebakindlad noored mõneajalise kuuri järel tublideks meesteks muutma. Samas oli ta n-ö segase teadlase kombel piiratud vaateväljaga, pühendunud eesmärgile vahendeid valimata, mis omakorda ei lasknud tal näha olukorra ebakõlasid. Kindlasti on antud näide heaks illustratsiooniks inimlikule vastuolulisusele. Kuid veidi sügavamalt mõeldes jääb arusaamatuks, mis oli ikkagi tegelase taotlus, kuhu ta püüdis jõuda, kas tema olemus on seletatav inimloomuse ebaloogilisusega või on hoopis näidend mõnest kohast ebaloogiline?

Taoliste veidi poolikute situatsioonide ja karakterite tõttu kõlab alltekstina olukorra kunstlikkus, mis ei soodusta süvendatud kaasamõtlemist eetiliste dilemmaide üle ega sunni lahkama moraalseid probleeme. Olukord on liiga elukauge – fakt on, et ka ulmelisel situatsioonil peaks säilima teatav loogiline seos reaalsusega, kujutlemaks seda meie maailma osana. Ashilevi tegelased ning situatsioonid tunduvad olevat selleks aga liiga võõrad.

Arusaamatuks jäävad ka veidrased hüpused ajas, stuudiote erinevad värvid, mõningate tegelaste nimed, mis suisa sunnivad end sümbolina tõlgendama. Loomulikult ei peagi meie postmodernistlikul ajajärgul iga kirjanduses ette tulev element ootuspäraselt midagi tähendama. Kuid milleks siis kuhjata taolisi elemente üksteise otsa niivõrd palju?

Kuna näidendi tegevustik toimub kinnises raviasutuses, võib kergelt tõmmata paralleele

selleste autorite loominguga nagu Ken Kesey või Sarah Kane, kes samuti on taolise situatsiooni loonud („Lendas üle käopesa“, „Puhastatud“). Kinnine, suletud maailm, milles kujunenud omamoodi despootlikud suhted. Kui aga näiteks Kane on ühtlasi loonud ulmelise maailma, siis tema nimetatud teose sisemised suhted on loogilised ning arusaadavad, ülekantavad üldisemaiks. Absurdini liialdatud vägivald pole kummalisel kombel ebaloogiline ega häiriv. Kesey loodud situatsiooni võib aga mõningate muudatuste abil hõlpsasti laiendada kogu ühiskonnale ning näha selles süvakriitikat. Sama efekti on tõenäoliselt ka Ashilevi näidendiga püüdnud luua, kuid ometigi jääb see piiratuks. Antud situatsioon ei laiene piisavalt intensiivselt ühiskonna metafooriks.

Näidendi tegelased pole eriti eredad karakterid, jäädes pigem tüübi tasandile, kujutamata enesest huvitavaid ja mitmeplaanilisi isiksusi, kelle käitumismalle ja tavasid oleks värskendav jälgida. Samuti ei taju ma nende psüühilist ega maailmatunnetuslikku arengut, muutusi, suuri taipamisi ega isiksuse kasvamisi, kõike seda, mis võiks lisada näidendile kirkust ja elavust. Muidugi võis see ollagi autori taotlus, kuid ikkagi jäi pisut kahvatu ja poolik mulje, mis ei tekitanud suuremat edasist huvi.

Lugesdes tekkis üks aeg tunne, et tegevustik pürib puändi poole, mis lahendab paljud ette tulnud veidrused ja sisulised arusaamatused. Kuid selle asemel, et lõpp annaks mingi vastuse või jätaks otsad salapäraselt lahti, pakkudes tugevat emotsiooni ja muljet, saabus see kuidagi tühja ja mittemidagiütlevana. Loomulikult polegi tarvis hakata moraali sõnadesse panema, kuid mingisugune kokkuvõtlik tunnetus peaks kirjutise lõpus ometi olema. Antud juhul ei viinud see kõiki süzeeliine traditsiooniliselt kokku ega andnud samas ka ühtki pähkli, mida hiljem isekeski pureda, ei jätanud sisse närvitavat tunnet ega mõtteisse kummitavaid küsimusi. Võimalik moraal jäi tabamata. Näidend ei suutnud edastada autori eesmärki ega panna selle üle mõtlema ning see ongi suurim miinus. Jättis külmaks ega andnud uusi ideid. Sellest on kahju, kuna on tunda, et potentsiaali noorel autoril on.

Nartsissistlik universum suhkruga maitsestatult*

Karin Leesmann

“Tõelisust peegeldavad silmad”

Allan Agrov

2006

Allan Agrovi raamatu kaanel on sinine pilt UNIVERSUMIST, mis miskipärast laiutab vee kohal. Universumisse on paigutatud ka ühe noormehe, tõenäoliselt raamatu autori näo pilt. Antud kompositsioon on ehe näide *photoshoplikkust* manipulatsioonivõimest. Samas, kui juba töötlemiseks läks, oleks võinud seda teha läbimõeldumalt, täiendavalt viimistleda ja näiteks eemaldada läige fotol oleva noormehe näolt. Esmapilgul võib antud näide tunduda irrelevantne, ent see peegeldab ideeliselt kogu raamatu tõelisust.

Raamatu peategelaseks on noormees Kian, kosmopoliitne erak, kellel pole ei rahvast ega kodumaad. Sündmuste toimumiskoht on teadmata, samas leidub mõningaid viiteid ingliskeelsele kultuuriruumile. Peategelase nimi on anagramm Kainist, piiblitegelasest.

Ent see spekulatsioon ei anna raamatule mingit uut tasapinda. Kianil on üks väga tähtis omadus – ta on nimelt ilus. Seda ilu korrutatakse, kirjeldatakse ja ülistatakse raamatus mitmekümneid kordi (kirurg, lk 151: *Isegi skalpelli abiga ei suudaks ühedki käed inimnägu nii täiuslikuks [st ilusaks] muuta*). Kiani ilu on midagi sellist, mis paneb kõik naistegelased teda imetlema-armastama ja tema soovidele alluma, samuti annab see peategelasele õiguse teisi põlata.

Kian on romantiline kangeline ja *macho*-mees korraga. Tema jaoks on tähtsad esteetilised naudingud, vabadus, tal ei ole mingeid kohustusi. Tal on teenija (kaunitar Jenny), uhke auto, maja ja piiramatult vaba aega. Jõudeelu. Kianil puudub minevik, tähtis on vaid käesolev hetk. Tema jaoks on ühtmoodi suur tragöödia inetu maal, peavoolu komöödiafilm ja tütarlaps, kes ujub temast kiiremini või (appike!) sõidab autoga osavamalt.

Hoolimata sellest, et kogu raamatu vältel käib lugeja piltlikult väljendudes Kiani käekõrval ühest episoodist teise, ei teki sündmustest terviklikku pilti, need jäävad üksikuteks, väevõimuga kokku traageldatud pildikesteks. Ei avane ka Kiani sisemaailm, taust (raamatu lõpus räägitakse küll vaaremast). Saame teada üksikuid asju – Kiani armastatuim filosoof, söögikoht, raamat, kunsteos, lõhn jne, kuidas ta riides käib, et ta on VÄGA ILUS, et ta elab uhkes majas ja tal on palju raha.

Spontaansete juhtumuste vahepeal pakub peategelane lugejale võimalust kaasa elada „värskendavatele“ mõtteavaldustele.

*sellega kokandusteema piirdubki

Eriti kompetentne on Kian naisterahvaste arvustamises, kuna enamus raamatus leiduvaid naisi on tema arvates a) väga mõttetus või b) väga-väga mõttetus. Mõttetusest jubedam saab olla ainult üks asi, nimelt inetus. Seega muutub Agrovi raamatu lugemine vahepeal ärapanijalikuks meelelahutuseks, kus saavad verbaalselt pekka mõttetus tibiid ööklubis (põhjuseks halvasti värvitud juuksed), keskealised naised näitustel, raamatukoguhoidjad (probleemiks plekid hammastel ja allumatus Kiani soovidele, hirmus kombinatsioon). Veel saame teada, et ajakirjanikud on degenerandid ja rikutud egoistid (lk 12) ning töölised hirmus koledalt riides.

Peategelane on multitalentne meesterahvas. Nimelt oskab Kian pea momentaanselt kindlaks teha, mis brändi keegi kannab, teab peast kõiki automarke ja parfüüme, peab sisemonoloogina loengut kunstist ja ajaloost, paneb pingutusteta kinni laulukonkursi, mängib klaverit ja komponeerib laule, võidab mängeldes autode kiirrendusvõistluse, maalib nelja tunniga meisterliku maali, tunneb hästi elitaarseid jookesõõke ja kui noormees korra loengusse läheb, siis ikka selleks, et tõdeda – ta on professorist targem ja informeeritum. Kian on geniaalne, ta võiks lennujaamas piletit ostes öelda midagi rabavat, aga ta ei tee seda, sest selja taga olev mees võiks seda geniaalsust kuulda ja oma huvides kasutada (lk 103). Hoolimata korduvalt mainitavast õrnusest ja tundelisusest on Kian nii tugev, et jaksab Hugo Bossi ülikonna puruks rebida. Kianil on ka üks nõrkus – ta kardab kõrgust, aga see ei takista tal tuletõrjeredelit pidi kõrge maja katusele ronimist.

Kõrvaltegelased on väga episoodilised, nendeks on enamasti ilusad, ent mõttetus või ilusad ja vaiksed või ilusad ja ekspluateeritud tütarlapsed. Naistegelaste siseelu pole eriti tähtis, neil justkui polekski seda. Isegi suures mures tütarlaps leiab Kiani embuses lohutust ja unustust. Autor rõhutab inimeste pealiskaudsust, raamat ise ongi hüperboliseeritud näide pealiskaudsusest. Mõnevõrra rohkem saab tähelepanu Christina, keda tituleeritakse Kiani südamesõbrannaks, aga neiu saame teada ainult huvi teatri vastu. Lõpu poole kerkib esile kinnisidee küüsis vaevlev

Melanie, aga temagi jääb mõistatuseks. Ja kõik.

Huvitaval kombel saab meestest sõna ainult kerjav kodutu, kes jutustab oma hiilguse kaotamise loo ja pälvib Kiani positiivse suhtumise. Ülejäänud meestegelased on puhtalt funktsionaalsed, nt autojuht, missivalimiste žüriiliige, mees kiirteel vms. Miski nende ülimalt episoodiliste meeste olemuses tekitab peategelases ärevust ja sõjakust, selle varjamiseks rõhutatakse eriliselt Kiani üleolekut ja meeste rumalust, ülbust.

Süžeed käivitavaks ideeks on, et Kian, *ilus* peategelane, käib ringi, kohtub *kaunite* noorte naisterahvastega, kellega tal tekib (enamasti) momentaanne side, neiu lähenevad talle nagu öised liblikad lambipirnile. Nood liblikataolised, *kenad* tüdrukud märkavad kohtudes midagi tema silmis, vahel areneb kohtumine ühtimiseks. Ent *imeilusate* silmade taga peitub miskit muud, mis leheküljel 101 paljastab end kui **hirmus** lõust, kes oma **koletuses** öela näoga irvitab ja teeb **jubedaid** grimasse.

Märgistasin oma mõttekäigu rõhutamiseks eelmises lõigus ära *ilu tähistavad sõnad* ja **inetust tähistavad sõnad**. Esteetilise hinnanguga laetud epiteetide kasutamine on Agrovi põhiline võte tekitamiseks ilus-inetu vastanditega mustvalget maailma. Inetud inimesed on tal enamasti halvad ja/või vaesed. Paradoksaalsel kombel surevad just ilusad tüdrukud ära. Kas põhjuseks on Kiani koletuslik pool? Kas ilu kui mingi jumalik omadus, mille eest karistatakse?

Raamat sünnib lugeja peas. Kui ma ühel hetkel adusin, et Agrov tahab peategelast (võimalik, et ka end) filosoofi tiitliga pärjata (lk 85, Prantsusmaal on filosoof isik, kes sekkub avalikku arutluse ja suudab selle käiku mõjutada), siis lugesin raamatut edasi kui müüti Narkissosest, kelle liigne edevus hävitab. Võimaluse selleks annab samuti kaanepilt – veesümbol. Kian näeb unenägusid järgemööda surnud tüdrukutest ja suhtub kõige emotsionaalsemalt just vee ja uppumistemaatikasse – need motiivid kipuvad korduma. Narkissos teab ja kardab oma surma (autor tapab ta küll meteoriidi läbi). Lahtiseks jääb, kas tütarlapsed surevad ise, juhuslikult või just Kiani unenägude tõttu.

Agrov räägib sotsiaalsusest ja päevakajalisusest omal nihestatud moel. Näiteks võõrkehana teksti sisse toodud kodutu (inetu muidugi) moraliseerib ja räägib kasiinosõltuvusest. Korterist välja visatud neiu sureb heroini üledoosi, enne siiski Kiani lummusesse jäädes. Superstaarisaade, edevad inimesed, kiirendusvõistlus, missivalimised ja viimasega haakuv vägistamisjuhtum, pettus, alkoholism on valik teemasid, millega Agrov tahab laiema sotsiaalse kõlapinnaga järeldusteni jõuda, aga loobib selle asemel huupi kriitikanooli ega jõua aforismidest kaugemale.

Raamatu suurimaks puuduseks on eesmärgipäratus. Tundub, et autor pole eneselt küsinud, miks ta selle teksti kirjutas, tähtsam oli kõige hingelt ära ütlemine. Palju kilde ei taga tervikut. Võiks veel meelde tuletada reeglit, mis teatrimaailmas võiks kõlada umbes nii, et kui esimeses vaatuses on seinal püss, siis teeb see püss viimases vaatuses pauku ka. Praegusel juhul loobib Agrov sümboleid, sündmusi ja mõtteavaldusi õhku, lootuses, et nood omavahel haakudes midagi kunstipärast moodustavad. Püss ei tee pauku. On mõningaid kohti, kus peategelase katastroofiainimus ja hullus koonduvad – tekib huvitav pinge, mis aga kohe lahtub. Tekst on liiga pikk, autor ei halda seda, rõhuasetus on paigast ära. Materjalist oleks saanud paar head novelli, vägisi pole mõtet romaani kirjutada. Ja kui romaani kasuks otsustada, siis rahulikult, keelele tähelepanu pöörates.

Raamat on keeleliselt väga lugejavaenulik, esineb palju komavigu, eriti põimlausetes. Sõnade kokku- ja lahkukirjutamine on pingutus, mis sureb juba eos. Sõnakordused võinuks üle vaadata ja vähendada epiteetide kaunis, ilus, kena kasutamist. Probleemiks on veel ainsuse-mitmuse ja mõningate sõnade (ehmuma–ehmatama, oma–enda) valesti kasutamine. Kogu raamatu vältel tuleb lugejal läbi närida metsikutest lauselohest, millest mõned siinkohal õpetlik-hoiataval eesmärgil ära toon.

„Nähes plastikuga kaetud ukse, mille keskel on suur topeltklaasiga aken, paistmas SULETUD silti, keerab vasakule randmele kinnitatud kella vaadates selle kellegi käsi Kiani silme all ümber.” (lk 41)

„Peened, isegi kiledad helid, mis lausa lõikavad kõrvu vahelduvad seest õõnsust tekitavate rõskete, jõuliste mootorihääletega, kui ohtralt musti kummijälgi täis ülimalt siledal asfaldil kaks võimsalt läikima lõõdud velgedega sportautot vaheldumisi tühikäigul gaasi vajutades rinnaka blondiini langetatud lipu järel valgelt joonelt minema kihutavad.” (lk 115)

Jne.

Eelpooltoodust lähtuvalt soovitan kindlasti keeletoimetaja abi kasutada.

Agrovil näib olevat tänapäevase elu lahtikirjutamise taotlus. Selle nimel on tekst täis pikitud mõttetuid detaile, mida loo seisukohast pole üldse tarvis teada. Needsamad detailid teevad laused venivateks lohedeks ja eksitavad-vihastavad lugejat. Detailide juures annab tooni ka teatav luksusehimu, hollivuudlikkus ja glamuurihalus. Näiteks, miks on tarvis lugejal teada, et Kianil on titaankorpusega telefon, itaalia õökapp, juuakse Louis Latour Grand Ardèche Chardonnay valget veini, kasutatakse Elements Aqua lõhna, sõidetakse eksklusiivse Aston Martiniga ja lipsule tehakse Windsori sõlm... Miks?! Samas, ajastu kirjeldamise taotlus on ette hukule määratud, kui pole isegi teada, kus kultuuriruumis tegevus toimub. Kellaviieteest ja suurlinnast jääb defineerimiseks väheseks.

Raamat meenutas veidi „Dorian Gray portreed”. Seda peategelase välimusefetiši, mandumise ja esteetilise temaatika rõhutamise poolest, ent keeleline pool nullis enamuse efektist. Olukorda halvendasid peategelase arutelud, mis meenutasid väheke lord Henry monolooge, aga intrigeerimise asemel mõjusid banaalselt. Sentimentaalse pateetika ja eneseimetluse vahel pendeldavast peategelasest ei hoova küllalt küünilisuse hõngu, suutmaks veenvalt öelda midagi sellist: *„Naised ei ole peale kahtekümnet viit enam midagi väärt”* (lk 24) või *„ei ole romantilisemat vaadet noorest nutvast tüdrukust”* (lk 53).

Raamatu lõpupoole muutub kirjutusstiil ladusamaks, väljendusoskus paremaks, autor oleks justkui end lõpuks lahti kirjutanud. Seejuures intensiivistuvad ka unenäod ja võimendub vägivald – mäng läheb pöörasemaks. Ent nagu Agrovi raamatus üldiselt, ei viida ühtki ideed lõpuni. Mäng raueb. Loobitakse veel

sümboleid, räägitakse vaarest, lapsepõlvest, merest, kunagisest palvest saada ilusaimaks poisiks, lõhutakse peegleid. Aga kõike poolikult, sümboleid ja sündmusi lõpetamata. Sooviks autorilt rohkem julgust, sihikindlust ja ka sissepoole vaatamist. Tekstis on meeldivaid leide, näiteks maailmakaart, kust Austraalia puudu. Ühel hetkel tekkis mulje, et Kianil on valgete esemete maania, kuid seegi liin jääb skemaatiliseks. Huvitav kujund: laibad on nagu nukud, mille valmistamisel materjali kokku hoitakse.

Juba esimestel lehekülgedel hakkasin juurdlema, kes võiks olla antud raamatu sihtgrupp. Vastust ei leidnud. Noortele raamatut eriti ei soovitaks, kuna pseudofilosoofia, ülbus, eneseimetlus ja eesti keele hobikorras mõrvamine on niigi laialt levinud. Pole vaja seda veel tagant õhutada.

Agrovi kirjatöö on mingis mõttes reaktsioon tänapäevale, peategelaseks võiks nimetada ülimat egoistlikkust, popkultuuri või bränditeadlikkust. Märksõnadeks on identiteedi puudumine ja selle puudujäägi varjamine. Bränd kompenseerib iseloomu, ilu aga mõtete puudumist. Kui kõik on trendikas, siis on kõik OKEI. Nimetaksin seda heameelega irooniaks, aga need, kes seda loevad ja kellele meeldib, need ei saa irooniast aru. Nad võtaksid seda ülistusena mõteteta ja juurteta hedonistlikule elustiilile. Kui üldse kellelegi seda raamatut soovitada, siis näiteks popkultuuri-uurijatele, lugemismudel võiks olla järgmine: nimetada raamat ümber „Tühisust peegeldavateks silmadeks“ ning lugeda seda kui kitši ja „Ärapanija“ intrigeerivat kooslust.

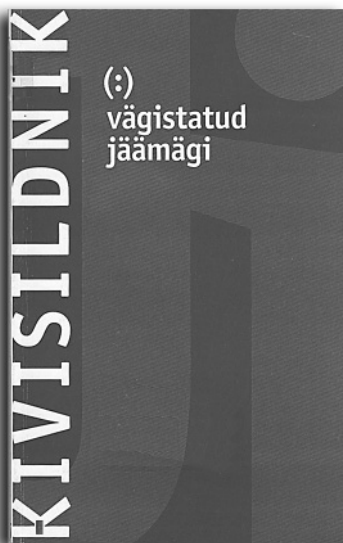
Luuletused hinnaga 77 EEK tükk, et südametunnistus korras hoida

Mihkel Truman

“Vägistatud jäämägi”

Kivisildnik

Ji, 2006

Ausalt öeldes vaevab mind viimasel ajal üha rohkem küsimus, miks Kivisildnik üldse enam oma loomingut raamatutena avaldab, tema blogist võime iga päev leida üha uusi tekste. Pole ka aru saanud, et paberil ja kaante vahel ilmunud tekstid moodustaksid näiteks paremiku blogis juba avaldatud tekstidest. Olgu kuidas on, igal juhul on Kivisildnik haiglane grafomaan, ja mis kõige koledam – kindlasti kirjutab ta valdavalt ikkagi väärt kraami.

„Vägistatud jäämägi” on jagatud kolmeteistkümneks osaks. Avaluuletuses mõtestab Kivisildnik lahti luulekogu nime tähenduse, lükates jõuliselt ümber (väär)arusaama, nagu olnuks *Titanic* ohver. Tegelikult vägistas kole metallist merimõrtsukas hoopiski jäämäe. Ilmselt viitab autor temale omasel moel sellele, et tõlgendame mingeid nähtusi ja olukordi enda ümber ehk mõnevõrra teisiti, kui peaks, ehk koguni ekslikult. Sedakorda ilmselt ühiskondlikke nähtusi, sest luulekogu on otsast otsani sotsiaalkriitiline.

Raamatu teine osa „Amoki mm” koosneb

enamjaolt jõulistest haikudest. Lugesin ühe, teise, kolmanda ja igaüks neist oli omamoodi lõõk näkku. Või siis mõnes teises situatsioonis lõõk südamesse, südametunnistuse pihta, nagu nt: *suitsupääsuke / eesti rahvuslind on / lendav kopsuvähk* (lk 12). Ma ei tea, kas Kivisildnik viitab siin suitsetajatele, kuid isegi minule, mitesuitsetajale, mõjuvad need read ehmatavalt, tekitades süütunnet nagu Kivisildniku väljenduslaad ja metafoorid ikka.

Käesolev luulekogu ei erine sugugi autori varasematest teostest. Ikka samasugused huumori ja iroonia piirimal hüperboolitavad pilavad töötused, aluseks kõikvõimalikud intertekstuaalsed fragmendid erinevatest diskursustest. Selles aspektis Kivisildnik ei üllata. Kivisildniku kõlavate ja sapiste fraaside taga peitub inimlik hirm, paine ja valu maailma ja inimese pärast. Ta irvitab ja pilkab kõike, sealhulgas iseennast, kuid kogu tema irooniast õhkub ometigi puhast heatahtlikkust – soov panna inimestele aru pähe. Tekstidest kumab hirm tervemõistuslikkuse ja inimlikkuse kadumise pärast. Tõsiasi, et ta oma mõtteid niivõrd kibedas ja iroonilises võtmes väljendab, ei tähenda loodetavasti muret ülbiku ja küüniku maine kadumise üle, et temasse suhtutaks siis kui malbesse humanisti, kui ta sappi ei pritsiks. Pigem on autori eesmärk just lugejat oma teravustega šokeerida, garanteerides kindlama lugejapoolse reageeringu, mis ideaalis päädiks sellega, et vaadatakse iseend ja tänapäeva ühiskonda eluterve ja kriitilise pilguga. Virutamise mehhanism on kindlasti mõjuv. Kui see ei ava lugeja silmi, et näha praeguse maailma haigust, siis pole lugejas südametunnistust, temas pole enam elupõlist inimest: *sõda on alles noor / toetan valitsuse poliitikat / õigustan ja õhutan sõda / mu kodanikukohus/ on massimõrv* (lk 24).

Samuti pole mingi üllatus, et Kivisildnik leiab maailma suurprobleemide üle ironiseerimise

kõrval aega irvitada ka väikeste inimeste üle. Aga jällegi sihiga kutsuda inimest mõistusele – keda ta ise jumaldab ja keda enesekriitika puudumisel ning massikommunikatsiooni ja -kultuuri abistaval juhatusel endale jumalaks laseb seada: *kui sinu / seksuaalfantaasiasse / ilmuvad norman milling / ja härri potter / siis lisandub neile / ka arnold rüütel / ma tean* (lk 34). Teisalt on siin oskuslikult seotud erinevad absurdi kalduvad sümbolid, mis ühist eesmärki teenides groteskselt Kivisildniku pilkavas vormis ideed väljendavad. Juba puhtalt küünilise huumori tõttu on need vägagi nauditavad.

Kogu üks õnnestunumaid ning põnevamaid osi on kindlasti tsükel „Mina pean liivi preemia saama”. Kivisildnikule omane leidlik fragmentide sidumine on leidnud väljenduse just selles tsüklis, kus ta võtab rohkelt Juhan Liivi loomingust pärit tuntud ja vähemtuntud fraase, seostab ning põimib need enda mõtete ja tõlgendustega, nii et tulemuseks on võimas omanäoline tervik. Tahes-tahmata tekib mõte tõmmata otsene paralleel Juhan Liivi ja Kivisildniku vahele: neis on palju ühist. Jättes kõrvale Liivi hullumeelsuse ja Kivisildniku kohati haiglase küünilisuse, seob neid tugevalt selge, realistlik ning kriitiline pilk ühiskonnale ja inimestele. Kivisildnik on muidugi juba praegu kultuskirjanik. Liivi 115 aastat tagasi kirjutatud tekstid kannavad isegi tänapäeva inimesele hämmastavalt konkreetset sõnumit. Kas ka Kivisildniku loomingul aastakümnete pärast midagi öelda on, ei tea veel. Ilmselt küll. Mõlemad autorid tegelevad siiski inimese ning maailma igaveste kitsaskohtade ja mõttehaigustega. Ühiskonda allutada püüdev katkuepideemia on lihtsalt saja aasta jooksul teisenenud.

Nimetatud tsükli mõistmiseks peab intertekstuaalsust rõhutades tundma ka Juhan Liivi luulet, kust Kivisildniku loominguga põimitud fragmendid pärinevad. Mõnusa irooniaga antakse vanale mõttele uus, tänapäeva malle kajastav tähendus: *Lumehelbeke / Tasuta / Tasuta / Ei ärge / Ostke* (lk 39) Kivisildnikul näibki olevat tarve varasematest ning teiste valdkondade

diskursustest pärit fragmentidele omapoolset nägemust külge keevitades uut tähendust anda. Omaette küsimus on muidugi, kas Kivisildnik püüab oma tekstidele niimoodi kaalu juurde saada, kui kasutab näiteks eesti luule raudvarasse kuuluvaid fraase? Kindlasti loovad need tuntud fraasid Kivisildniku tekstidele ja ideedele laiemat tausta ning samuti annab Kivisildnik tekstis kasutatud võõrale fraasile oma tõlgenduse kaudu uue tähenduse. Ilmselgelt on võõraste tekstifragmentide kasutamine üks Kivisildniku põhivõtteid teksti loomisel, ja miks mitte siis tuntud fraase tarvitada, kui see nii meisterlikult ja mänguliselt sujub.

Tervikuna on „Vägistatud jäämägi” šedööver, kas või juba ülesehituse ning osade pealkirjade poolest. Ometigi ei jõua järjest kogu luulekogu läbi lugeda, umbes poole raamatu peal hakkab midagi vastu ning paljuskü ühekülgeks jääv iroonia muutub tüütavaks. Palju korruga lugeda ei kannata. Vaene Kivisildnik, mida ta ise veel peab läbi elama päevast päeva niimoodi mõeldes ja kirjutades?! Aga paraku oleme seda kõike väga kaua aega tagasi juba lugenud. Samad iroonilised võtted, samad teemad muutuvad väsitavaks. Tahaks midagi uut – võimekusest ei tohiks Kivisildnikul ju puudust tulla.

Kujunduses smailide kasutamine tundub esmapilgul labasevõitu, kuid lugedes kujuneb neile selgem iseseisev tähendus: nad justkui siluksid muhedamaks tekstisisest sapist ilikumist ja pilget. Kujunduses pretensioonika punase värvi kasutamine ei mõju Kivisildniku puhul enam kuigi jõuliselt, võiks isegi öelda, et see on etteaimatav.

Jah, ühe soojaga terve raamat läbi lugeda on liig. Kuid võttes „Vägistatud jäämäe” nn öökapiiraamatuks, saab lugeda igal õhtul ühe osa, hoides nii kaks nädalat oma elust südametunnistuse korras ja ilkuva kriitikameele terava. Ja siis oodata uut Kivisildniku luulekogu kui meeleparandust, sest muidu ei saaks me kunagi teada, et: *kuus / miljardit inimest / kes ei hooli / sinust põrmugi / ei saa / ju eksida* (lk 80).

Kirjanduse uksehoidja

Epp Ollino

“Mängult on päriselt”

Diana Leesalu

Tänapäev, 2006

Kusagil “päris” ilukirjanduse ja lastekirjanduse vahepeal, kohe eneseabikäsiraamatute kõrval asub üks aina pikenev riil, mida täidavad noorsooromaanid. Ning lugejal, kelle jaoks see riil ei seisa veel või enam parasjagu silmade kõrgusel, tuleks enne käe välja sirutamist ette panna harjumuspärastest pisut erinevad, võibolla trendisõltlikumatesse raamidesse pitsitatud ning võibolla tavalisest roosakama varjundiga prilliklaasid. Ilma seesuguse pilgufiltrita võivad tähed noorteraamatu lehekülgedelt sellise lugeja silme ees tantsu lööma hakata, hägustuda uduseks laiguks, millest ta vaid trükitähti eristada suudab; tema harjunud okulaarid aga võivad teksti üleliia teravustada, silmadele valu teha, sel moel üksnes asjatut vaenu sünnitades.

Maksab meeles hoida, et eritingimusi ei nõua noorsooromaan lugejalt mitte suhtelise nõrkuse või tugevuse tõttu muu kirjandusega võrreldes, vaid oma ainulaadse positsiooni

tõttu – nagu teismeline või noor ei ole lapsest või täiskasvanust mitte halvem või parem, vaid erinev. Noorsookirjanduse esmane ülesanne on aidata ellu jääda, juhatada oma ealistest iseärasustest segadusseasetud sihtgrupp abivalmilt ning võimalikult valutult nii elu kui ka kirjanduse uksele.

Et oma esmasele lugejale arusaadav ja lähedane olla, peab rääkima tema enese keeles, usalduslikult – rääkima kõik südamele ära. Noorsooromaani kirjutataksegi harilikult otse lugeja poole pöördudes. Enamasti ei tohi too siis taibata, et see, kes temaga raamatulehekülgedel kõneleb, on õigupoolest autor, mitte tegelane. Autor, kes sugugi alati ei pruugi olla seitsmeteistaastane armuvalus neiu või elu esimese õllega eksperimenteeriv nooruk. Ka Diana Leesalu 2005. aastal trükivalgust näinud “2 grammi hämaruseni” oli ses osas täiesti standardne juhtum. Oma värskeemas teoses on kirjanik taibanud, et karta pole tal õigupoolest midagi – võimalik paljastus temalt lugeja usaldust ei rõõviks. Nõnda varieerib uuem romaan harjumuspärast otsepöördumist autori värskendava astumisega tekstist väljapoole. Sääraselt eralduvad raamatus õe ja venna liin, ning igati õnnestunult, kuna ühele lugudest – venna omale – lisab distants vajalikku traagikat ning teisele intiimsus inimlikkust. Autori enda kasud näikse seisnevat selles, et valitud vorm vabastaks teda justkui samastamisest teksti minategelasega. (See on mõistagi lõks. Mida kindlamalt autor osundab, et tema ei ole Mirjam, et tema on see, kes kirjutab mõlemat lugu, seda kangekaelselt usub lugeja vastupidist. Säh sulle mängult ja päriselt!)

Mainitud minategelane on romaani napi sündmusaja jooksul üheksateistkümnenda sajandi saav tüdruk, kes justkui astuks esimesi samme “päris”, täiskasvanu elu suunas. Selliseid nagu kõrghariduse omandamine ning omaette elama

asumine. Kuid "päris" elu osutub illusoorseks, liivakasti jätkuks: erialavaliku juhuslikkusest alates ning lapsik-ohtliku ühikahuligaanide "mänguga" lõpetades. (*"See oli meie ühikas. See oli meie territoorium. See oli meie mänguväljak. See oli meie kuradi liivakast,"* bravuuritseb Mirjam 228. leheküljel.) Mirjami ja ta sõprade igavlemisest sündinud "mäng", mille ümber raamatu algusest saadik põnevust üles ehitatakse, ei kanna paraku lugeja ootustele vastavat taset välja. "Kakluskubi" vaimus keeratav pinevuskrui ei leia materjali, millesse hambaid haakida: "mäng" osutub infantiilseks ajaviiteks, mis muudab eelnenud salapäratsemise õlgu kehitama ajavaks. Õpetlikkuse skaalal läheb lugejapoolne "mängus" pettumine kirja muidugi plussina – kirjanduslikkuse skaalal ehk pigem mitte.

Õnneks (kirjanduse seisukohalt) ja õnnetuseks (tegelaste seisukohalt) käib raamatus ka üks suurem mäng, mäng kõige kõrgematele panustele – ning seda juba igavuses süüdistada ei saa. Tegelased, kes justkui mängivad elu, osutuvad siin ise leludeks ning sellel levelil ei ole võimalust loobuda ega uuesti alustada. Raamatu pealkirjast on lugeja juba teada saanud, et mängult on päriselt. Edasi saab ta aimu, et lisaks sellele päriselt on mängult. Ja see ei ole just lustlik tõdemus.

Mirjami tegelaskuju kohatine liiglihtne lahendus ning teatav üheplaanilisus ei ole ehk tingimata märk autori karakteriloomisnõrkusest. Minavormilises liinis näeme mitte just ülearu kõrge enesehinnanguga tüdrukut, kes hoiab küünte ja hammastega kinni igatsusest olla "normaalne" ning on pidevalt mures sellepärast, mida teised temast arvata võtavad – sedavõrd, et tal endal neist teistest millegi arvamiseks mahti ei jäägi. Mirjam tunnistab: *"Ausõna, ma ei taha mitte midagi muud. Ma tahan lihtsalt olla normaalne"* (lk 5). Mirjam vabandab: *"Mina pole midagi valesti teinud"* (lk 22). Mirjam selgitab: *"Ma olin lihtsalt surmani tüdinud sellest, et kogu meie elu keerles ainult Miku ümber"* (lk 24). Läbi terve raamatu antakse aina uuesti ja uuesti aimu, et kogu traagilise finaali viiva olukorra (Mirjami kompleksiderohkus ja hoolimatus, isa alkoholism ja huvikaotus pere vastu ja üldse – kogu maailma huvipuudus kõigi laste vastu) on tinginud perekonna purunemine. Nõuetekohaselt

prillitamata pilgule võib säärane selgitus näida ülearu lihtsustav, kuid teismelise inimese vaatepunktist, ei maksaks unustada, asi just nii ühene olla võibki. Mirjam on hilisküps lapsuke ühikaelu liivakastis, tema maailm on paratamatult mustvalge ning võlts oleks seda minajutustusena esitatud osas varjata või siluda püüda.

Et autor ise maailma nii äärmuslikes toonides ei näe ning ka keerulisemaid hingeelu keerdkäike tunnistab, annavad märku paar nappi, ent ilmekat tekstikatket venna loost. Näiteks selline: *"Mina ei igatse kunagi kedagi," teatas Mirjam püsti hüpates. Sellised labased valed peaksid olema keelatud. Sellel hetkel igatses tüdruk rohkem kui kunagi varem."* (lk 246) Täielikku kaastunnet Mirjamil siiski pälvida ei õnnestu, autor jääb iseloomulikult kibeironiliseks: *"Vähemalt nii palju sai ta teha. Pakkida oma väike vend ilusasti sisse ning ihuüksinda tundmatule saatusele vastu saata."* (lk 249)

Kuna Mirjam kaastunde ja inimeste mõistmisega just ei hiilga, on paratamatu ka tema liini kõrvaltegelaste – ennekõike Vilma ja Jartsi, ent ka kogu teksti seisukohalt võtmelise tähtsusega Mario – skemaatilisus ja paigutine ebausutavus. Lugejale ei anta neist suurt rohkem aimu kui tühipaljaste ning motiveerimata siltide (*"kahtlane hipist toanaaber", "wannabe-satanist"* jne) kaudu. Miku liini kõrvaltegelased, eriti poisi tänavalastest kaaslased Saša ja Jaanika, on hoopis enam välja joonistatud ning elavamad. Kaasa mängib ka raamatu sõnum: Vilma, Jarts ja Mario ei saagi olla kuigivõrd usutavad, kuna nende pärisus on kahtluse alla seatud; nad peavadki jääma kahemõõtmeliseks nagu tegelased mõnest algelisemast sorti arvutimängust. Jaanika ja Saša kurba saatust sooviks turvalisusesse kapselduv täiskasvanud lugeja muidugi uskuda liialduseks, ent paraku kõnelevad faktid "päris" elust siin nii autori kui ka tema lapseohtu tegelaste "kasuks" – esimene võidab usaldusväärsuses, teised inimlikkuses. Otsestele sihtgrupele on säherdune ühiskonna variserlust paljastavate tegelaskujude mängutulek tõeline vesi eakohasele maailmavaluveskile.

Tunnetes kõrvetada saanud inimese ettevaatlikkuse kapseldunud Mirjam ei leia paraku mahti ka oma väikesest vennast hoolimiseks (*"Kurat, milline häbi"*, on öieti

ainus mõte, millega ta Miku hättasattumist kommenteerib (lk 137)) – selles aga pole ta sugugi ainus. Miku traagika seisnebki ennekõike selles, et ta jääb tervel maailmal lihtsalt kahe silma vahele. Pilkenimi Täpike ei vihja üksnes Miku kui tagakiusatu välimusele, vaid annab aimu ka tema staatusest nii koolis kui kodus: täpike, kõõmes, kribe suure maailma murekipras lõustal. Õnnetu lõpu tingib väikese lapse ebainimlik, mängu- või muinasjutuilmast pärinev vaprus, mis pärisellu üle kantuna paratamatu huku kaasa toob. Miku osaks saav saatatus on nii kuri nagu ei ükski mõeldav mäng (peale võibolla kirjanduse oma).

Miku liin kujutab endast koledat muinasjuttu, mida jutustab ahastav muinasjuttuvestja. Läbiv kuldkalakese motiiv on kahtlemata ilus, paraku kipub kogu loo antav reaalsuse-laks kohati sedavõrd kõva olema, et muud range päriselulise usutavuse raamidest väljuvad elemendid alati ei toimi. Iroonia ja kriitika ei käi imedega kokku ning kipuvad neid kugistama nagu kuri hunt kuut kitsetalle (seitsmes siiski jääb õnneks kellakappi). Miku etteaimdus oma lõpust jääb veidrusega ülejäänud loost kõrvale, mitte ei sulandu orgaaniliselt selle sisse.

Kogu raamatut läbiv seebiooperlik ebausutavus, mis juba eelmisest romaanist tuttav, töötab samas kummalisel kombel siin traagikale kaasa, keerab iseenesele vindi peale, muudab end usutavaks. Umbes nagu hilineva koolipoisi vabandus peab olema piisavalt uskumatu, et õpetaja selle tõeks tunnistaks – mittehelistunud äratuskell jääb iga kell alla muinasjutule uppuvast kaunitarist, kes kooliteel tuli tiigist välja aidata. Toimib isegi Ladina-Ameerika teleseriaali viimase episoodi vaimusläng ja õnnelik lõpp (selleks ajaks muidugi on lugeja süda ka aina uuesti lajatavate puäntidega piisavalt pehmeks klohmitud).

Leesalu minategelase kõnetus teenib lisatähelepanu ka sellega, et ei pöördu mitte usaldav-intiimselt iga üksiku lugeja kui *sina*, vaid ühekorraga kõigi lugejate, kogu maailma poole. Teisiti ei saakski, kuna siin ei kõnelda mitte õnnetust armastusest või kasvuraskustest, vaid tehakse teismelise vaheda ilmalavaluga

kriitikat kogu maailmakorrale. Oma osa saavad koolivägivald, hoolimatud lapsevanemad ja õpetajad, psühholoogid, poliitikud, politseinikud, tervishoiuteenistus, ajakirjanikud, karjääriinimesed ja muidugi ka hilispuberteetikutest üliõpilased. See kriitika võib siin-seal kõlada isegi pisut abitult ja üheplaaniselt, kuid oluline polegi niivõrd mis või kuidas, vaid et. Et hing on sees. (On.)

Leesalu tugevuseks on kahtlemata oskus jutustada lugu, kruvida tekstis sisulisi üllatusi üksteise otsa nii, et need kõik tõesti ka mõjule pääsevad. Samuti keele valdamine – ja sagedastel etteheidetel roppuste aadressil ei hakka siinkohal peatumagi (see tundub umbes sama mõttekas, kui tulla lagedale näiteks väitega, et Sauter on üks hirmus ropp kirjanik), kuivõrd igaüks, kes viimastel aastatel mõnda koolimajja sattunud, teab, et liialdatud ei ole siin küll kaugelt mitte. Tähtis on, et Leesalu suudab edasi anda ehedat kõnekeelt nii, et see ei mõju raamatulikuna (soovitsin õpikuna nii mõnelegi vanima põlvkonna noorsookirjanikule) ning seejuures lugu vaibumatu hooga edasi viia.

Palju on Leesalu puhul kõneldud Salingeri ning DBC Pierre'i mõjutasist. Ning õigustatult – nii Salingeri lausemall¹ kui ka DBC Pierre'i bravuuritseva vaimukuse mõjud (isegi nii üksüheselt kui austraallase “kreemikoogi”-kujundi asendamine “moosiga lutsukommiga”, rääkimata ameerikalike nimekujude kasutusest nagu “Mikk Omadega Persses Geenius Janter” jne) paistavad tekstist üsnagi silmahakkavalt vastu. Oluline on aga märgata, et mõlemad eeskujud toimivad vaid keelevaliku tasandil. Jah, Leesalu kasutab laenatud keelt, kuid mitte laenatud võtmes. Muidugi, Salingeri varju võib hea tahtmise korral aimata kogu “selgeltnägijast lapsgeeniuse” kontsepti kohal – mis, nagu laenatud kraami puhul ikka kipub olema, on ka kogu raamatu nõrgim lüli. Ja Pierre'iga ühendab venna liini teema ning samuti verisus pressis, poliitika ja psühholoogia suhtes. Kuid Leesalu ei kasuta groteski, mis teeb Pierre'ist Pierre'i, vaid jutustab enda õnnetut lugu iroonia ja pateetika vahel edasi-tagasi pendeldades: “*Sellest olukorrist ei olnudki*

¹ Juhuslikult illustreeriv näide leheküljelt 42: “Nad ütlevad, et nende peale võib loota, aga siis jätavad su ikkagi maha. Alati. Nad lasevad jalga mõne endast sada aastat noorema tantsijaga või üritavad end pääsemiseks lihtsalt surnuks juua. Alati. Iga viimane kui kord.” Siiski – tuleb tunnistada, et võrreldes romaaniga “2 grammi hämaruseni” on salingerlikkus värsckemas romaanis tublisti tagasi andnud.

väljapääsu. Mõnikord lihtsalt juhtub niimoodi. Mõnikord lihtsalt otsustatakse kokkuhoiu mõttes valgus tunneli otsas kustutada. Mõnikord ei olegi tunnelil otsa. Ainult pilkane pimedus ja telliskivisein.” (lk 245). Seejuures ei saa pateetikasse langemist mingisuguse kirjandusliku nõrkusena otseselt ette heita – pigem on siin tegemist teadliku võttega, millega lugejalt pisarad välja kiskuda. Kui Mikk teose kulminatsioonis oma kurjale kiusajale nuuksatab: *“See ei ole mäng. See on päriselt,”* (lk 274) seisab autor sealsamas tema kõrval ning ulatab lugejale “no-näete-nüüd-ise” ilmel taskurätiku.

Vahetu sisseelamine, mida näiline distants otsese minalisuse vahepealse vältimise läbi varjata ei suuda, ongi ühtaegu kogu raamatu suurim pluss ja suurim miinus. Pluss vaadatuna noorteromaani otsese sihtgrupi vaatepunktist, hõlbustades vastuvõttu. Ent kui nüüd teksti alguses ette seatud prillid jälle eest võtta, tuleb nentida, et mäng pateetikaga on ohtlik ning paraku just seesama võte ei lase raamatul päriselt “päris” kirjandusse juhatada iseennast. Ta jääb jalga ukse vahel hoidvaks sisselaskjaks, kel endal sisse asja ei ole. Leesalu, kes on kirjutanud hästi läbimõeldud, läbimängitud liinidega teksti, satub iseenese üles seatud lõksu: mängult ja päriselt kipuvad segamini,

kirjandus ja elu põimuvad suureks sasipuntraks. Kirjanduse mäng, kuhu julgelt päris maailmast lelusid sisse toodud – raamatu päriseluline kujundus (fotolavastused ^{2w}, MSN-i vestluste katked, dokumendid) ning tekstist enesest juba väljapoole jääv fakt, et autor siin kui seal on pihtinud enamuse teksti aineseks olevaid lugusid olevat “päriselt juhtunud” –, kasvab mõnikord üle pea, neelab üllad kavatsused, saab “päriseks” ja tühistab teksti pateetika. Alati ei suuda autor ise mängust välja jääda.

Loomulikult ei pruugi Leesalu raamat(ud) olla meele järele kõigile neile tumedatukalistele noorukitele, kes juba kuuendast eluaastast alates ööd Dostojevski ja Kafka seltsis pööningul mõõda saadavad, või säherdust “primitiivsust” põlgavatele intellektuaalselt varakult üleküpsenud prillipapadele; ent keskmisele teismelisele (olgu ta siis 11, 21 või 31 aastat vana), ma usun, pakub selline maailm pinget küll. Loodetavasti toimib ka abivalmis uksehoidja rollis, kes, nagu antud teksti alguses mainitud, täidab oma funktsiooni noore juhatajana elu ja kirjanduse (aga on seal vahet?) juurde. Just uksehoidja, mitte kohanäitaja. On ju noor autor isegi erinevates intervjuudes ning vestlustes korduvalt rõhutanud, et tema eesmärk pole näppu viibutada, vaid jutustada lugusid.

² Ja ehkki originaalne kujundus ei vääri tõepoolest muud kui kestvaid ovatsioone, ei saa siiski jätta teatamata, et siinkirjutaja tegelikult on näinud nii mõndagi inimest, kel on rohkem tedretähti, punasemad juuksed ja suuremad kõrvad kui fotode Mikk Janteril.

This Is Your Wake-up Call

Raimond Tunnel

Henrik Ibsen: „Maailma elanikkonnast moodustavad rumalad masendava enamuse.”

Maailm on täis inimesi, kes end igal reede õhtul pildiduks joovad ja kellegi diivanil magama jäävad või kaotavad oma süütuse psühhotroopsete ainete mõju all, ise seejuures lootes, et nad poole orgasmi ajal koomasse ei lange ja pärast end haiglast tilgutite alt ei leia. Tegu on surnud ringiga, mis saab alguse koolist, kus enamik noori oma aega veedab. Tavaliselt peetakse klassis lähedaks neid, kes oskavad hästi suhelda. Ja head suhtlejad suhtlevad ka endast vanemate inimestega. Vanemate inimeste all mõtlen muidugi neid, kes kogevad seda ülalnimetatut just praegu. Ja kuna need lähedad suhtlejad võtavad kõigepealt endast vanematelt lähedatelt inimestelt eeskuju just elupõletamise osas, siis levitavad nad seda mõtteviisi ka endavanuste hulgas. Nüüd tahavadki juba kõik lähedad olla ja proovida suitsu, alkoholi ja narkot, et ikka kammiks täiega. Ning need, kellele on kodus öeldud, et need teed viivad McDonaldsi prügikastidest Coca-Cola topikuid otsima, et veel ära juua nendest see viimane tilk, ei suuda enamasti vastu panna üldisele massile, kellega nad iga päev tunde ühes ruumis veedavad. Tegu on ju ikkagi sõna otseses mõttes piinamisega. Kui juba vanainimene Tartu maanteel läheb närvi banaanikastidega möllavate noorte peale, siis mida peab tegema see noor, keda mõnitavad päevast päeva ühed ja samad korstnad.

Elust enesest võib tuua näite, kuidas inimesele keeravad täiega nii kool, õpetajad kui kaasõpilased. Kõigepealt öeldakse, et IT-kallakuga klass on ainult neile, kes tõsiselt tahavad asjaga tegeleda ja oskavad seda juba suurel määral. Öeldakse veel, et tähtis on teadmishimu ja õppimisvõime. Lisaks räägitakse, et sellest klassist on tulnud Hansapanga ja Elioni jm IT-juhid. Seejärel rabab inimene kõvasti, et saada piisav keskmine hinne ja valida endale just see klass, sest juba varasest lapsepõlvest on olnud soov järgida oma isiklikke huve ja midagi saavutada, mitte lihtsalt kuidagi läbi elu ujuda.

Ent juba esimesel tunnil selgub valus tõde, et mitte keegi klassist peale mõne pole elu sees isegi mõnda veebilehte progenud. Enamus ei teagi, mis on *Photoshop*, *PHP* või *Wikipedia*. Vähe sellest, isegi *HTML*ist pole kuulnud. Ja suur osa räägib ka, et nad ei tahtnudki IT-klassi tulla, aga kõik ülejäänud klassid olid täis olnud ja seega topiti nad sinna kooli poolt. Lisaks on neil selline suhtumine, et nemad pole mingid

itimed, kes istuvad terve päeva nina vastu ekraani ja kellel puudub elu. Sealjuures on õpetaja ise ka selline, kes ei jaga ei ööd ega mütsi. Ajab sassi värvikoodid, öeldes, et $\text{rgb}(0,0,0)$ on valge ja $\text{rgb}(255,255,255)$ on must... Kuigi iga asjasse süvenenud isik teab, et juba loogika järgi on asi vastupidine – kui kõik põhivärvid on maksimaalse väljundiga 255, siis tekib kõikide värvide segu ehk valge, värvide puudumisel on tegu mustaga. Ta eksib praktiliselt igas tunnis, mis on arvatavasti tingitud tema liigsest enesekindlusest. Veel jätab ta tunde ära põhjendusel, et tal on kiire oma põhitöö, mingi firma juhtimisega, kus juhtkond pidavat tegema palgata tööd juba mitmendat aastat. Veel ähvardab ta tunnis õpilastele peksta anda ja kasutab füüsilist vägivalda – lükkab tooliga kiikuvaid õpilasi jõuga pikali.

Tegelikult on igas tunnis midagi viltu. Füüsikas räägib õpetaja maast ja ilmast ning ütleb alati, et asi ongi nii ja selle järgi peavad kõik käituma. Kuigi tegu on ainult teooriaga. Lisaks ei õpeta ta ise eriti midagi, vaid lahendab kiiruga tahvil ülesanded ära nii, et mitte keegi ei jõua jälgida ning kui pärast selle kohta küsimusi hakata esitama, siis karjutakse terve klassi ees, et mõni ei tea ikka veel, mida tähendab füüsikaülesanne.

Teine segadus füüsikaklassiga on, et sinna viidi puutetundlik tahvel, millele suunatakse arvutiga ühendatud projektorist pilt. Õpetaja sõna otseses mõttes ei julge ega oska seda kasutada. Tal lööb kramp sisse, kui ta peab mingi tänapäeva tehnikaga möllama hakkama. Endiselt kasutab ta vana projektorit, kuhu pannakse kile, mis seejärel läbi valgustatakse ja tekkiv pilt valgele pinnale suunatakse. Põhjenduseks toob ta, et kile peal olevaid materjale ei saa arvutisse kanda... Kõike saab arvutisse kanda.

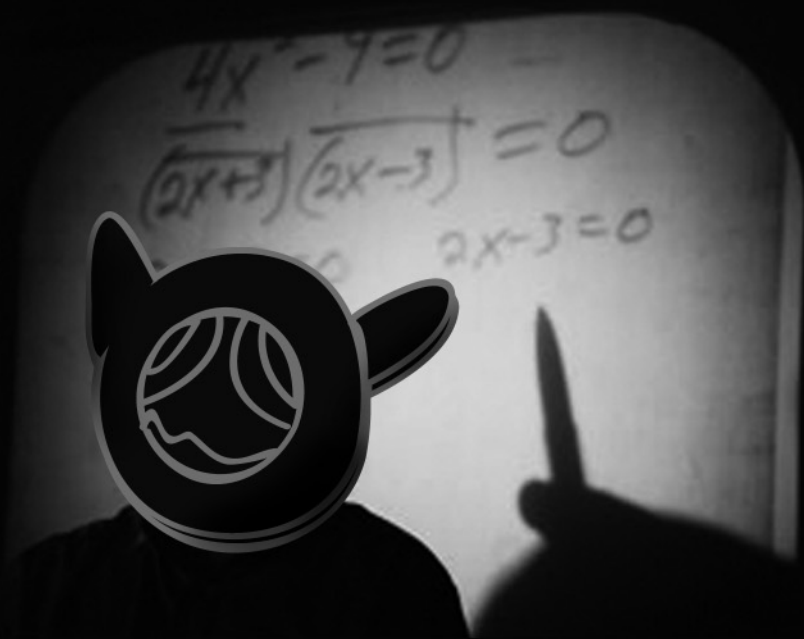
Pigem peaks see tahvel olema kunstiklassis, kus saaks selle abil õpetada digimaalimist, ent ka kunstiõpetaja ei tunne oma ala digitaalmaailmas. Ta ei tea isegi, mis on *MS Paint*. Ütleb, et tema ei tea neid erinevaid programme. Ta ei tea, millise kvaliteediga on võimalik üldse *Photoshopis* jm programmides kunsti teha. Mitmetuhande piksli suuruse resoga ülimalt realistlikud digimaalid. Kuigi selle teadmine on tänapäeval tema töö.

Matemaatikas on ka veidi asjaga mööda pandud. Tegu peaks olema pooleldi IT ja pooleldi reaalklassiga. Seega ülimalt tugevad matemaatikud, eks? Ei. Õpetaja tegeleb suure osa tunnist õpilaste manitsemisega ja seetõttu on tempo väga aeglane. Võrreldes põhikooliga on koduseid ülesandeid palju vähem. Põhikoolis said õpilased ikka mitu tundi järjest kodus matemaatikat teha, nüüd läheb mõnel üksikul kõige rohkem 15–20 minutit ja ülejäänud ei tee tegelikult kodus mitte midagi.

Enamuse jaoks on kool koht, mis õpetab põhiliselt spikerdamist, viilimist ja kuidagi meeleolu takistustest läbinärimist. Muidugi on paljudel raskusi mõne ainega, näiteks vene keelega, kuid spikerdamisega nad põhimõtteliselt ei tegele. Haridussüsteemi tõttu saavad aga just spikerdajad häid hindeid ja põhimõtetega inimesed ei saa. Isegi kui kool tahab, et õpilased varjaksid oma tegelikke teadmisi ja arvamusi, ei arva mõned, et nad peaksid nii madalale laskuma, et endale valetada. Hinded kujutavad ju inimeste teadmisi ja oskust neid vähemalt teoorias kasutada. Selle järgi ei peaks ju inimene nende kajastust kuidagimoodi võltsima. See oleks sama hea, kui mingis isikutestis valida need variandid, mis tunduvad kõige õigemad mitte inimese enda, vaid testi seisukohast. Siiski on paljude jaoks kool ainult koht, kus treenida oma valetamisoskust. Seda tõestab näide elust enesest, kus üks õpilane ütles välja oma arvamuse, et tema meelest on koolis suht lebo, ja nüüd kiusab õpetaja teda ja tervet klassi selle pärast pidevalt. Lisaks ütlevad osad õpetajad lausa otse välja, et spikerdage.

Kuna hinded tunnistusel kajastavad teadmisi, siis tuleb ka edaspidi olla oma hinnete vääriline. Töökohale kandideerides vaadatakse hindeid ja kui matemaatika on kuidagi spikerdamise abil "5" saadud ja selgub, et töö käigus on vaja mõni eksponentvõrrand lahendada ja inimene seda ei oska, siis võib ta piinlikku olukorda jääda. Muidugi saab valemeid ja asju vaadata ükskõik kust, aga ikkagi põhimõte tuleks endale selgeks teha. Ja nii, et see oleks elu lõpuni selge.

Kuigi väga raske on öelda, kuidas asi tegelikult on. Paljudele tundub loogiline, et koolis õpetatakse eluks otseselt vajalikke aineid, näiteks eesti keelt ja bioloogiat. Ent kui vaadata elu, siis see koosnebki põhiliselt teistele valetamisest, teiste petmisest ja ärakasutamisest. Äkki ei olegi olulised ajalugu ja matemaatika, vaid just see, et sa saad nendega hakkama vahendeid valimata. Äkki kooli mõte ongi õpetada spikerdamist ja teiste käest vastuste küsimist ning äkki teadvustatakse seda ka koolis, kuid just selle mõtte pärast ei öelda seda õpilastele? Ehk ongi õigem käia pidudel ja elada ning mitte lasta ennast häirida sellest, et saksa keele sõnad ei ole peas, sest enamasti on maailmas kõige lihtsam tee kõige õigem. Ilmar Raag on öelnud: „... alati tuleb kaaluda seda, et äkki annab tiibhaarang palju suurema efekti kui otserünnak. Ringiga tee võib osutuda lõpuks palju lühemaks kui otsene tee.“ Miks ei võiks see kehtida ka kooli puhul? Milleks rünnata otse ja raisata mitu tundi mingite sõnade õppimisele, kui pikri kirjutamine on palju lühem tee?

SISUKORD

LUULE

Henry Griin: 6

EVE TALAS: 12

TUULI TAUL: 16

KAAREL B VÄLJAMÄE: 20

Proosa

Edvin Aedma: 26

Märten Raidmets: 30

Jüri Andrejev: 40

Eia Uus: 46

miks ma lõpendan

Diana Leesalu: 52

Esimene liblikas ja toidupoodi taaruv sumomaadleja

Siret Paju: 54

Beeta-mees ja enesetaputerrorist vs. Shakespeare

Kairi Korts intervjuueerib Paavo Piiki: 64

Arvustused

Nele Salveste Ära pühkida Isa ja Poeg nagu kaks rasvakriimu prilliklaasilt : 70

Johanna Ross Kuningas Midase kurguhaigus: 73

Piret Põldver Poistest vihma käes: 76

Karin Leesmann Nartsissistlik universum suhkruga maitsestatult: 78

Mihkel Truman Luuletused hinnaga 77 EEK tükk, et südametunnistus korras hoida: 82

Epp Ollino Kirjanduse uksehoidja: 84

Raimond Tunnel This Is Your Wake-up Call: 88

Järgmine number: teatri-eri

Ega kirjandus puu otsas kasva:
9 igihaljast Sinu riiulisse!

Varske Rõhu kaaned on trükitud FSC-sertifitseeritud paberile RePrint ja sisu 100% ümbertöödeldud paberile Cyclus Offset looduslike õlide ja vaikude baasil valmistatud värvidega © Triip.

www.va.ee

